

24—27 februari

Debatter m. m.

Tisdagen den 24 februari

Sid.

Interpellation av fru Ryding (vpk) ang. säkerhetsbestämmelserna för tung lastbilstrafik	5
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Ahlmark (fp) ang. åtgärder för att hindra sabotage mot trafikflygplan	6
herr Nordstrandh (m) ang. effektivisering av trafikledningen vid flygplatser	6
fru Fränkel (fp) ang. förbud mot import av skinn från sällsynta kattdjur	6

Onsdagen den 25 februari

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.	7
Kvinnlig tronföljd	28
Vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val	34
Den planerade skattereformen m. m.	39
Meddelande ang. nästa veckas sammanträden	53
Behörigheten att förrätta kyrklig vigsel	53
En reform av rättshjälpen	58
Interpellationer av:	
herr Lundmark (s) ang. byggnadsprogrammet för lantbruksförsöksanstalten vid Röbbäcksdalen	66
herr Jonasson (cp) ang. tullfrihet vid förhyrning från grannländerna av vissa skogsbruksmaskiner	66
Meddelande om enkla frågor av:	
herr Antby (fp) ang. säkerhetstjänsten vid flygplatser	67

	Sid.
herr Werner (m) ang. fördelningen av utvecklingsbiståndet till Sudan	67

Torsdagen den 26 februari

Svar på frågor av:

herr Björkman (m) ang. information till utlandssvenskar om 1970 års val	68
fru Kristensson (m) ang. åtgärder för att undvika retroaktiv skatt för vårdbidrag	69
fru Ryding (vpk) ang. åtgärder för att förhindra att kommunalt bostadstillägg till folkpension reduceras på grund av höjd fastighetstaxering och herr Jonsson i Mora (fp) ang. grunderna för prövning av hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension	70
fru Sundberg (m) ang. principerna för medgivande av uppskov med kommunsammanläggning	71
herr Svenning (s) ang. bestämmelserna om lagfartsanmälan	75
fru Kristensson (m) ang. information till berörda parter om anteckning i personakt om utomäktenskapligt barn	76
herr Jönsson i Ingemarsgården (fp) ang. elkraftförsörjningen	78
herr Källstad (fp) ang. riktlinjerna för tillsättande av universitetslektorat	81
herr Gustavsson i Alvesta (cp) ang. genomförande av naturvårdsåret 1970 på det lokala och regionala planet	83
herr Åsling (cp) ang. projekterad verkstadsbyggnad för statens järnvägar	85
herr Elmstedt (cp) ang. väntlokaler för resande med landsvägsbuss	86
herr Wikner (s) ang. hälsorisker vintertid för viss tågpersonal	88
Interpellation av herr Ringaby (m) ang. variationerna i socialhjälp-kostnader mellan olika kommuner	89
Meddelande om enkel fråga av fru Sundberg (m) ang. tidpunkten för uttag av elkraft från statliga kärnkraftverk	91

Fredagen den 27 februari

Interpellation av herr Hermansson (vpk) ang. upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa stater	91
--	----

Samtliga avgjorda ärenden

	Sid.
Onsdagen den 25 februari	
<i>Konstitutionsutskottets</i> utlåtande nr 7, om stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.	7
— nr 8, om kvinnlig tronföljd	28
— nr 10, om vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val.	34
— nr 11, om sekretess för avprickad röstlängd	38
— nr 12, om åtgärder för att valsedlar skall finnas tillgängliga vid röstning i vallokal	38
— nr 13, om ändringar i reglerna om valnämnd	38
— nr 15, i anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1969	38
<i>Statsutskottets</i> utlåtande nr 29, ang. överlåtelse av staten tillhörig mark m. m.	38
<i>Bevillningsutskottets</i> betänkande nr 5, ang. den planerade skattere- formen m. m.	39
<i>Första lagutskottets</i> utlåtande nr 2, ang. behörigheten att förrätta kyrklig vigsel	53
— nr 4, ang. påföljden för butikssnatterier	58
— nr 5, ang. en reform av rättshjälpen	58

Tisdagen den 24 februari

Kl. 16.00

§ 1

Justerades protokollet för den 13 in-
nevarande februari.

§ 2

Föredrogs var efter annan och hän-
visades till lagutskott Kungl. Maj:ts å
bordet vilande propositioner:

nr 32, med förslag till lag om änd-
ring i lagen (1938:274) om rätt till jakt
m. m., och

nr 33, med förslag till lag om regle-
ring av förbrukningen av elektrisk
kraft.

§ 3

Föredrogs, men bordlades åter kon-
stitutionsutskottets utlåtanden nr 7, 8,
10—13 och 15, statsutskottets utlåtande
nr 29, bevillningsutskottets betänkande
nr 5 samt första lagutskottets utlåtanden
nr 2, 4 och 5.

§ 4

**Interpellation ang. säkerhetsbestämme-
lserna för tung lastbilstrafik**

Ordet lämnades på begäran till

Fru RYDING (vpk), som yttrade:

Herr talman! Under många år har
olika åtgärder diskuterats i syfte att
uppnå större trafiksäkerhet på våra vä-
gar. Tyvärr visar olycksfallsfrekvensen
att det är mycket långt kvar tills vi nått
godtagbara lösningar.

Den tunga lastbilstrafiken, som kraf-
tigt ökar, har ofta stått i blickpunkten
som ett av de stora faromomenten för
trafiksäkerheten och detta med rätta, då
det visar sig att just denna trafik alltför
ofta är inblandad i svåra trafikolyckor.

Under den senaste tiden har t. ex.

timmerbilarnas stora överlastar varit fö-
remål för kritisk granskning. I pressen
har en häftig diskussion uppstått om
huruvida dessa bilar som regel och med
ett tyst godkännande lastar avsevärt
mer än vad vägtrafikförordningen tillå-
ter dem att göra. Oftast står här påstå-
ende mot påstående. Ur de anställdas
synpunkt vore det dessutom av stort
värde att ansvarsfördelningen bleve
klarlagd.

Med den omfattning dessa transpor-
ter redan har och med den utökning av
antalet timmertransporter också till
andra delar av landet, som successivt
kommer att äga rum i och med utplace-
ringen av massafabrikerna i geografiskt
hänseende, kommer givetvis problemen
med överlastar att bli än större än de
redan är. Ansvarig statlig myndighet
måste omgående företaga en utredning
och effektiva åtgärder måste sättas in
för att omedelbart stoppa brott mot
vägtrafikförordningen.

Men det är inte bara den inhemska
lastbilstrafiken som utgör stor trafik-
fara utan också i hög grad den tunga
lastbilstrafik som från utlandet rullar
in på våra vägar. Säkerhetsanordning-
arna på dessa transporter är ofta myc-
ket bristfälliga och i alltför många fall
måste man ifrågasätta, om dessa ut-
ländska långtradarchaufförer fått in-
formation om vilka bestämmelser som
gäller inom landets gränser för tunga
lastbilstransporter.

Med hänvisning till vad jag anfört
hemställer jag om kammarens tillstånd
att till statsrådet och chefen för kom-
munikationsdepartementet få ställa föl-
jande frågor:

1. Avser statsrådet ta initiativ för att
stävja brott mot vägtrafikförordningen

på grund av överlast, främst på timmertransporterna?

2. Vill statsrådet lämna en redogörelse för i vilken utsträckning och på vad sätt de utländska långtradarchaufförerna får information om vilka säkerhetsbestämmelser som är gällande i Sverige för dylika transporter?

Denna anhållan bordlades.

§ 5

Anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 76, till Konungen i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om Sveriges allmänna hypoteksbank och om landshypoteksföreningar, m. m.

Vidare anmälades och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 77, till styrelsen för riksdagens förvaltningskontor om ökad service åt riksdagens ledamöter.

§ 6

Tillkännagavs, att Kungl. Maj:ts proposition nr 38, angående bemyndigande att beställa viss utrustning till akademiska sjukhuset i Uppsala, överlämnats till kammaren.

Denna proposition bordlades.

§ 7

Anmälades följande motioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr

24, med förslag till ändring i regeringsformen:

nr 1155, av herr *Gustafson* i Göteborg *m. fl.*,

nr 1156, av herr *Hedlund m. fl.*,

nr 1157, av herr *Holmberg m. fl.*, och

nr 1158, av herr *Wiklund* i Stockholm.

Dessa motioner bordlades.

§ 8

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts tre enkla frågor, nämligen av:

herr *Ahlmark* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående åtgärder för att hindra sabotage mot trafikflygplan,

herr *Nordstrandh* (m), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående effektivisering av trafikledningen vid flygplatser, och

fru *Fränkel* (fp), till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet angående förbud mot import av skinn från sällsynta kattdjur.

§ 9

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 16.02.

In fidem

Sune K. Johansson

Onsdagen den 25 februari

Kl. 10.00

§ 1

Justerades protokollet för den 17 innevarande februari.

§ 2

Föredrogs och hänvisades till statsutskottet Kungl. Maj:ts å bordet vilande proposition nr 38, angående bemyndigande att beställa viss utrustning till akademiska sjukhuset i Uppsala.

§ 3

Föredrogs var efter annan och hänvisades till konstitutionsutskottet de å bordet vilande motionerna nr 1155—1158.

§ 4

Föredrogs den av fru *Ryding* (vpk) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående säkerhetsbestämmelserna för tung lastbilstrafik.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 5

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 7, i anledning av motioner om stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

I detta utlåtande behandlades motionerna

1) II: 3 av herr *Sjöholm*, vari hemställdes

»att riksdagen måtte besluta att uppdraga åt grundlagberedningen att framlägga förslag till stadgande, varav framgår att beslut om anslutning till politiskt parti och religiöst samfund samt om varje form av stöd till sådana sammanslutningar, vilket icke avser bestridande av kostnader för författningssenliga funktioner, icke må träffas av någon annan än den person det angår»; samt

2) I: 329 av herr *Strandberg m. fl.* och II: 365 av herr *Akerlind m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställer om förslag till sådan inskrivning i grundlagen att anslutning till politiskt parti ej får ske kollektivt, utan endast individuellt och efter personligt frivilligt ställningstagande».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna II: 3 samt I: 329 och II: 365.

Reservation hade avgivits av herrar *Sveningsson* och *Björkman* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte anhålla hos Kungl. Maj:t att motionerna II: 3 samt I: 329 och II: 365 överlämnades till grundlagberedningen för att, i vad de avsåge kollektivanslutning till politiska partier, beaktas vid dess överväganden om medborgerliga fri- och rättigheters lagfästande i en ny författning.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Richardson* (fp), *Axel Georg Pettersson* (cp), *Larsson* i Luttra (cp), *Nelander* (fp), *Boo* (cp) och *Sterne* (fp).

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Frågan om kollektivanslutningen till politiskt parti har väl diskuterats lika länge som denna egenomliga form av medlemsanslutning förekommit, d. v. s. mig veterligt under hela detta århundrade. Den har tagits upp i motioner här i riksdagen åtskilliga gånger, och kritiken mot systemet har varit hård och enligt min uppfattning riktig. Men allt har blivit vid det gamla.

För mig har det alltid varit obegripligt, något av en gåta, hur socialdemokraterna har kunnat finna kollektivanslutningen förenlig med ett demokratiskt system och framför allt hur de kunnat försvara den med sådan energi, för att inte säga frenesi.

Vi har för vår del under ett par år nöjt oss med att foga en blank reservation till konstitutionsutskottets avstyrkande utlåtande, kanske med en inneboende förhoppning att socialdemokraterna själva skulle lösa frågan, så att den inte skulle behöva återkomma, men i år har vi inte nöjt oss med detta utan anknutit till ett särskilt yttrande som vi gjorde för ett par år sedan och avgivit en motiverad reservation.

Vi anser inte att lagstiftning om förbud mot kollektivanslutning är en särskilt sympatisk väg att åstadkomma en ändring. En förbudslagstiftning är alltid någonting negativt. Den rimmar illa med vad som borde tillhöra de grundläggande medborgerliga fri- och rättigheterna. Att av fri vilja och efter eget självständigt omdöme och beslut kunna ansluta sig till ett politiskt parti borde vara lika självklart som yttrande-, religions- och församlingsfrihet och övriga fri- och rättigheter enligt FN-deklarationen och Europarådskonventionen. En sådan inställning är positiv och därför särskilt angelägen just på

detta område. Förbudslagstiftning däremot är negativ.

Även om denna fråga har diskuterats länge har den gång på gång erhållit förnyad aktualitet genom majoritetsbeslut vid fackföreningsmöten om kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet. Frågan har också fått större proportioner under de senaste åren genom bildandet av stora avdelningar och beslutsfattande av representantskap. Detta ökar de möjligheter som hittills funnits att kollektivansluta allt fler som redan tillhör annat parti och alltså inte *vill* vara medlemmar i socialdemokratiska partiet.

När Landsorganisationens organ Af-tonbladet för några år sedan i en ledare framhöll som sin mening att kollektivanslutningen borde avvecklas, hälsade vi detta som gryningen till en ny dag. Men det måste på socialdemokratiskt håll ha betraktats som ett tillfälligt snedsteg från den raka linjen eller kanske som ett olycksfall i arbetet. Sedan återgick man till den gamla ordningen.

I herr Sveningssons och min reservation har vi föreslagit att de i detta ärende väckta motionerna överlämnas till grundlagberedningen för att beaktas vid beredningens överväganden om medborgerliga fri- och rättigheters lagfästade i en ny författning. Vi tycker att detta är en modest begäran.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen av herr Sveningsson och mig.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! I våra västerländska demokratier och inte minst i vårt eget land vill en solid majoritet slå vakt om den enskilde individens värde och därmed hans rätt till självständigt och fritt val av politisk åskådning och politiskt parti. Redan härav borde enligt min mening följa, att en kollektivanslutning till ett politiskt parti principiellt måste vara oriktig. Förefintlig reservationsrätt kan inte ändra något

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

i denna ståndpunkt. Vi tycker att det är underligt att det mäktiga socialdemokratiska partiet inte insett detta.

När det gäller att motarbeta kollektivanslutning kan väl olika vägar väljas. För vår del anser vi lagstiftningsvägen vara mindre lämplig. Demokratiska partier borde kunna acceptera principen om individuell anslutning som den enda riktiga. Det är detta vi velat framhålla med vårt särskilda yttrande. Jag har med dessa ord velat understryka detsamma och ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

Frågan om anslutning till religiöst samfund har också detta år aktualiserats av herr Sjöholm. Det förhållande som avses är att barnet genom dopet tages upp i den kristna församlingen. Givetvis bär föräldrarna i första hand ansvaret för barnet tills detta uppnår myndig ålder. I och med barndopet har församlingen tillsammans med föräldrarna tagit en del av ansvaret för barnets vägledning och fostran. Den tidpunkt när den unge själv får välja ståndpunkt och livsåskådning kommer naturligtvis senare. Efter 18 års ålder kan han eller hon själv begära sitt utträde ur svenska kyrkan. För mig är sålunda aspekten i detta avseende en annan än när det gäller den tidigare berörda kollektivanslutningen till politiskt parti. För övrigt är ju förhållandet stat—kyrka fortfarande under utredning.

Herr talman! Jag ber även på denna punkt att få yrka bifall till utskottets förslag, som innebär att motionen avstyrks.

I detta anförande instämde herr *Larsson* i Luttra (cp).

Herr ÅKERLIND (m):

Herr talman! I de likalydande motionerna I: 329 och II: 365 har vi motionärer från moderata samlingspartiet tagit upp en lång rad argument för att den kollektiva anslutningen av perso-

ner till ett politiskt parti bör bringas att upphöra.

Vi har påtalat att beslut om kollektivanslutning har fattats av en så liten andel som 1 à 2 procent av en fackförenings medlemstal. Informationen om fattade beslut fungerar inte heller tillfredsställande, och det medför att många som är kollektivt anslutna till SAP helt enkelt inte vet om detta. Genom att besluten ofta fattas av storavdelningens representantskap blir den enskilde medlemmen inte på samma sätt som tidigare delaktig i och omedelbart informerad om beslutet.

I motionen berörs också problemet med information till invandrarna. Dessa har ofta stora språksvårigheter, och det är väl för övrigt svårt för dem att förstå vad kollektivanslutningen innebär, eftersom den är en svensk specialitet. En del invandrare kommer också från länder där det kan vara farligt att kritisera regeringspartiet. Det medför att dessa invandrare, även om de vet att de genom fackföreningsbeslut blivit kollektivt anslutna till regeringspartiet trots att de inte själva vill vara det, kanske inte vågar reservera sig eller på något sätt opponera sig eftersom de är rädda för repressalier.

Kollektivanslutningen är dessutom skadlig för den fackliga verksamheten därigenom att många förväxlar kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet med medlemskapet i fackföreningen.

I motionen hävdar vi vidare att det svenska systemet med kollektiv anslutning till SAP inte står i samklang med FN-deklarationen om de mänskliga rättigheterna. Det heter där i artikel 20 att ingen må tvingas att tillhöra sammanslutning. Socialdemokraterna hävdar nu att det finns reservationsrätt och att det därigenom inte skulle vara fråga om något tvång, men många upplever ändå kollektivanslutningen som ett tvång. I de fall där information om fattade beslut inte lämnas till medlem-

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

marna förekommer ett dolt tvång för dem som, om de hade varit informerade om det verkliga förhållandet, inte skulle tveka att reservera sig mot beslutet. För en annan grupp, som inte tycker om beslutet men som inte vill yppa sitt politiska hemvist eller som helt enkelt inte vill bråka, blir det ett tvång både med och utan information om beslutet.

Alla dessa argument finns utförligt motiverade i motionsparet. Eftersom det delvis är argument som inte tidigare tagits upp hade det väl varit på sin plats att utskottet närmare kommenterat dem och i sin tur argumenterat för eller emot. Men konstitutionsutskottet har avstyrkt motionerna med en enda mening och hänvisat till sitt ställningstagande år 1966. När man ser det knapphändiga utskottsutlåtandet får man en misstanke om att utskottets majoritet inte ens läst motionerna utan med en av våra kända folkunderhållare sagt: »Saliga äro de kollektivanslutna, ty de kunna se sossarna i ögonen.»

Det kan finnas anledning att något beröra vad som har sagts tidigare av riksdagen i kollektivanslutningsfrågan.

Vid 1934 års riksdag väcktes två motioner angående åtgärder till förhindrande av fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till visst politiskt parti. I utlåtande nr 52 år 1934 hemställde andra lagutskottet att riksdagen i anledning av motionerna måtte anhänga att Kungl. Maj:t ville låta verkställa en allsidig och förutsättningslös utredning angående fackliga eller andra yrkesorganisationers kollektiva anslutning till politiska partier samt för riksdagen framlägga de förslag vartill utredningen kunde föranleda. Utskottet uttalade bl. a. följande: »Att sålunda utan den enskildes uttalande samtycke inregistrera honom i ett politiskt parti synes emellertid icke stå i god överensstämmelse med den politiska självbestämmanderätt som bör tillkomma varje medborgare. Den enskil-

de fackföreningsmedlemmens reservationsrätt torde knappast upphäva de olägenheter som äro förbundna med den kollektiva anslutningen. En allsidig och förutsättningslös utredning i förevarande spörsmål synes därför vara av behovet påkallad.»

Denna utskottets hemställan bifölls i både första och andra kammaren. Det var alltså år 1934. Riksdagens sålunda beslutade skrivelse anmäldes i statsrådet den 30 december 1946, alltså tolv år efter beslutet! Därvid beslöts att skrivelsen icke skulle föranleda någon Kungl. Maj:ts vidare åtgärd. Riksdagens beslut nonchalerades sålunda.

Frågan återkom vid 1950 års riksdag, och första lagutskottet yttrade då i sitt utlåtande nr 21 bl. a.:

»Efter demokratiens genombrott i vårt land har det blivit självfallet, att alla medborgare skola äga politisk självbestämmanderätt, likaväl som tidigare steg för steg tanke- och yttrandefrihet, församlingsfrihet och religionsfrihet tillförsäkrats dem. ——— Utvecklingen i främmande länder bär skrämmande vittnesbörd om huru dessa omistliga värden lätt kunna förloras, om de icke på allt sätt värnas. Det framstår då som ett självklart anspråk, att företeelser i vårt eget samhällsliv icke få lämna utrymme för anmärkningar ur demokratisk synpunkt.

Med denna inställning till de allmänna demokratiska rättigheterna kan kollektiv anslutning till ett politiskt parti knappast vara förenlig. Genom den inom fackföreningsrörelsen tillämpade reservationsrätten är visserligen sörjt för att medlem av kollektivt ansluten förening kan hålla sig utanför partiet i fråga. — — — Även om anledningen till gjord reservation ej skulle efterfrågas, tvingas reservanten genom sin åtgärd tillkännagiva, att hans åsikter avvika från de av föreningens majoritet omfattade. Detta synes utskottet stötande, då skydd mot att behöva röja sitt politiska ställningstagande måste anses in-

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

gå som en fundamental beståndsdel i den personliga friheten.

Härtill kommer att det ur demokratisk synpunkt måste anses betänkligt, att möjlighet föreligger för organisationer att kollektivt ansluta medlemmar till ett icke demokratiskt parti. — — — Såsom tidigare nämnts äro fackföreningarna ensamma om att ansluta sina medlemmar till politiskt parti. Det låter lätt tänka sig vilka egendomliga och ur allmän synpunkt föga önskvärda förhållanden som skulle uppstå, om de övriga organisationerna också tillämpade systemet med kollektiv anslutning till politiska partier.

Av vad här anförts torde framgå, att den nuvarande möjligheten till kollektiv anslutning av en förenings medlemmar till politiskt parti icke är tillfredsställande ur demokratiska eller andra synpunkter.»

Vad jag här har refererat var alltså vad första lagutskottet anförde år 1950, och utskottets hemställan bifölls av riksdagen. Riksdagen har både år 1934 och år 1950 uttalat att kollektivanslutningen är förkastlig och knappast förenlig med ett demokratiskt samhälle!

Men vad beror det på att denna demokratiska form av medlemsvärning fortsätter trots riksdagens tidigare klara ställningstagande för ett avskaffande? Det borde ju vara självklart att ett demokratiskt parti inte försöker skaffa sig medlemmar genom tvång.

I det socialdemokratiska partiprogrammet står att »socialdemokratin vill vidga människornas frihet». Dessa ord är ett hån mot det svenska folket så länge kollektivanslutningen består. Men dessa ord kanske skall läsas på samma sätt som i Orwells bok »1984» att tvång är frihet och frihet är tvång. Arbetarna bör i jämlikhetens namn ha samma rätt som alla andra grupper i samhället att var och en personligen fatta beslut om vilket parti han eller hon vill tillhöra som medlem. Arbetarna bör inte behandlas som omyndiga.

Trots att denna fråga har behandlats av riksdagen flera gånger har det aldrig från dem som försvarar kollektivanslutningen klarlagts vilket positivt värde som ligger i att behålla rätten till kollektivanslutning. Det socialdemokratiska partiet är det enda parti som tar emot medlemmar på detta sätt. Har då det socialdemokratiska partiet svårare att värva medlemmar på frivillig väg än vad de andra partierna har? Är det i så fall ett skäl till att behålla ett system som riksdagen betecknat som oförenligt med demokratin?

Herr talman! Jag har tidigare varit av den uppfattningen att vi inte skall lagstifta i den här frågan. Jag hoppades att socialdemokraterna själva skulle komma till besinning och ta initiativ till avskaffande av kollektivanslutningen. Socialdemokraterna är emellertid splittrade i den här frågan. Det finns många socialdemokrater som talar för ett avskaffande av kollektivanslutningen. Tyvärr har de som äger en klar blick för rent spel inte förmått att övertyga den förstockade majoriteten. År efter år har gått utan att något har hänt, och därför ser jag ingen annan utväg än att riksdagen ännu en gång måste begära lagstiftning mot kollektivanslutningen till SAP. Denna lagstiftning bör gälla kollektivanslutningen över huvud taget till politiska partier.

Reservationen till utskottets utlåtande innebär inte ett direkt tillstyrkande av omedelbar lagstiftning, men reservanterna önskar att grundlagberedningen skall ta upp frågan, och därför kan jag yrka bifall till reservationen av herrar Sveningsson och Björkman. Men jag vill ännu en gång framhålla att det vore värdefullt om den socialdemokratiska majoritetens talesman här i kammaren kunde upplysa kammarens ledamöter om vad det ligger för positivt värde i att behålla kollektivanslutningen och att man inte bara i kraft av sin majoritet avstyrker motionerna utan motivering.

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

Herr SJÖHOLM (fp):

Herr talman! Jag tillhör efter vanligheten motionärerna i detta ärende och kan till att börja med instämma i de argument som har framförts här mot kollektivanslutning till politiskt parti. Dessa argument är egentligen så självklara att frågan inte skulle behöva diskuteras. I en demokrati borde ingen person kunna anslutas till ett politiskt parti utan att han själv har givit klart uttryck åt att han vill det; det är en alldeles naturlig regel.

Att fordra åtgärder bara mot kollektivanslutning till politiskt parti är emellertid — också som vanligt — en halvmesyr, och halvmesyrer i principfrågor är alltid av ondo. Man måste ha en generell regel som gäller kollektivanslutning både till politiskt parti och till religiösa samfund. Det ena är lika illa som det andra, om det sker av tvång. Det enda som är fullgott från demokratisk synpunkt är att den enskilde själv ger uttryck åt sin önskan om anslutning. Jag har inte velat ha till stånd någon speciallagstiftning på detta område, utan jag menar helt enkelt att det i grundlagen skulle finnas den självklara regeln att ingen annan än den enskilde själv får bestämma i dessa ting. Vi vill inte ha något förmynderi som innebär att andra skall ansluta människor till samfund av livsåskådningskaraktär eller politiska organisationer.

Det särskilda yttrande som herr Nelander står bakom innebär en mera from än realistisk förhoppning. Naturligtvis finns det ytterligt mycket i detta samhälle som vi skulle vilja ändra på frivillig väg. Det är alltid det bästa, men går inte det är lagstiftning den sista utvägen. Här har det år efter år visat sig att socialdemokraterna inte vill ändra sin inställning, trots att det — som herr Åkerlind mycket riktigt framhåller — finns ett växande motstånd även inom det socialdemokratiska partiet mot kollektivanslutningen. Hur som helst skulle det inte skämma ut vår

grundlag utan tvärtom ge den ökat värde, om vi hade en demokratisk grundregel som sade att den enskilde helt självrådigt och egenmäktigt äger att bestämma i dessa ting.

Herr Nelander var den ende som berörde de religiösa aspekterna. Det finns givetvis skiljaktigheter mellan dessa två huvudfrågor, men vad skulle vi säga, herr Nelander, om man plötsligt beslutade att alla barn som föds av socialdemokratiska föräldrar skulle vara socialdemokrater genom födseln? Det skulle vi nog reagera mot. Jämförelsen är — trots vissa skiljaktigheter — dock fullt relevant. Låt den enskilde få bestämma! Man skall inte behöva begära sitt utträde ur någonting som man aldrig har begärt sitt inträde i; det är en huvudregel som vi borde kunna vara eniga om.

Herr talman! Det lönar sig inte mycket att ytterligare lägga ut detta ämne. Beklagligtvis blir det dock värre och värre på detta område. Det partistöd på riksplanet och på det kommunala planet, som nu genomförs på löpande band ute i kommunerna, innebär en ekonomisk kollektivanslutning av hela det svenska skattebetalande folket till vissa etablerade partier. Det är innebörden, och den är verkligen illavarslande.

Detta utgör en för demokratin minst sagt äventyrlig utveckling, som jag livligt beklagar.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Kammaren har under de senaste åren vid flera tillfällen diskuterat denna fråga, och därför tänker jag inte gå in i några detaljer. Det intressanta är emellertid de förändringar som har skett inom moderata samlingspartiet på denna punkt. Man behöver inte gripa tillbaka så långt i tiden som herr Åkerlind gjorde; han började den historiska delen av sitt anförande år 1934. Det är långt intressantare att se vad som hänt på 1960-talet.

Herr Sjöholm väckte en motion i

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

ärendet år 1966, och tre ledamöter av det dåvarande högerpartiet avgav då ett särskilt yttrande till konstitutionsutskottets utlåtande. Herr Sjöholm kom igen 1967. Då avgav tre ledamöter av moderata samlingspartiet en blank reservation. 1968 väckte herr Sjöholm en ny motion, och på nytt fick vi en blank reservation från tre ledamöter av moderata samlingspartiet. Av någon för mig okänd anledning motionerade inte herr Sjöholm i ärendet 1969. I år, 1970, har herr Sjöholm väckt en motion som syftar så långt att ledamöter av hans eget parti med bestämdhet har tagit avstånd från hans yrkande. Samtidigt föreligger ett motionspar från ledamöter av moderata samlingspartiet med herr Åkerlind i spetsen i denna kammare. I år har de två moderata ledamöterna av konstitutionsutskottet avgivit en reservation med ett bestämt yrkande.

Härav drar jag slutsatsen att moderata samlingspartiet har skärpt sin ståndpunkt. När vi tidigare, inte minst på valmöten, diskuterade dessa ting och ställde frågan om man önskade en lagstiftning värjde man sig och slog ifrån sig med bägge händerna: »Lagstiftning önskar vi inte få.» I dag kan vi konstatera att moderata samlingspartiet i grundlagen vill skriva in bestämmelser som skulle medföra att organisationerna själva inte fick avgöra dessa frågor utan att anslutningsformer etc. skulle regleras i grundlag. Riksdagen skulle på det sättet träda in i organisationerna, upphäva den organisationernas frihet som vi alltid har slagit vakt om här i landet. Detta är en intressant förskjutning i de moderatas ståndpunkt.

Herr Sjöholm har alltid, i varje fall så länge jag har haft tillfälle att diskutera dessa punkter med honom, önskat en lagstiftning. Herr Sjöholm, som ofta uppträder som talesman för liberala idéer, agerar ju från denna talarstol mest för förbud i olika hänseenden, och därför är det inte överraskande att

han för sin del önskar skriva in förbud i grundlagen även på denna punkt.

Under debatten här har klagats över att konstitutionsutskottet yttrat sig kortfattat över motionerna. Anledningen därtill är att utskottet under flera år har haft tillfälle att yttra sig och att något nytt nu inte har förts in i diskussionen. Kravet är att ett förbud skall skrivas in i grundlagen. I den moderata reservationen mjukas visserligen skrivningen upp, men skall det vara någon mening i vad man begär att grundlagberedningen skall göra måste det vara fråga om ett förbud.

Man önskar nu att ett sådant förbud skall införas i frihetens namn. Vad är det för ofrihet man vill komma till rätta med? Herr Åkerlind använde ordet tvång. Besluten i dessa frågor fattas på stadgeenligt sätt; medlemmarna beslutar själva kollektivt om politisk anslutning till ett parti som de sympatiserar med. Den som inte önskar sådan anslutning har möjlighet att anmäla sin reservation — han har alltså full frihet på denna punkt.

Vad reservanterna och herr Sjöholm syftar till är en lagstiftning mot organisationernas frihet. I första hand riktar detta sin spets mot fackföreningsrörelsen. För min del anser jag att svensk fackföreningsrörelse själv har förmåga att avgöra frågor av detta slag. Det behövs inget ingripande från riksdagens sida, inga bestämmelser i grundlagen.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Herr BJÖRKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag har den största respekt för herr Johanssons i Trollhättan argumentering och kunskaper. När vi sitter tillsammans i grundlagberedningen — ehuru på ömse sidor om bordet — brukar vi, då vi skall inta en ståndpunkt i någon sakfråga, ganska ofta kunna komma överens. Men i denna fråga går det tydligen en djup klyfta

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

mellan oss; vi har så diametralt motsatta uppfattningar, att vi troligen aldrig kan komma överens.

Jag skall inte förneka att vi på moderat håll skärpt vår inställning i den här saken — det framhöll jag redan i mitt inledningsanförande. Vi närde ett tag en förhoppning att socialdemokraterna själva skulle klara upp den. Jag erinrade i mitt förra anförande om vad som skrevs i en ledare i Aftonbladet för några år sedan, någonting som vi betraktade som en gryning till en ny dag. Men när ingenting händer på området är det klart att vi måste skärpa vår inställning. Den här frågan är inte något man kan nonchalera.

Herr Johansson säger vidare att vi ute i debatterna säger, att vi inte önskar någon lagstiftning. Jag har ju redan förklarat att vi inte vill ha en, såsom jag betraktar det, negativ lagstiftning om förbud. Det är här fråga om de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna, en sak som grundlagberedningen på ett eller annat sätt måste komma in på när vi skall utarbeta en ny regeringsform. Vi fick i går, som herr Johansson vet, den första ganska omfattande promemorian om de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna, och den saken skall vi börja penetrera vid grundlagberedningens sammanträde på måndag.

Jag kan inte heller låta bli att till protokollet läsa in en passus ur grundlagberedningens direktiv:

»Uppenbart är, att det finns vissa värden eller intressen, som bör respekteras och skyddas av samhällsmakten i dess normgivning liksom i dess utövning av andra funktioner, så långt detta av hänsyn till andra likaledes skyddsvärda samhällsintressen rimligen kan ske. Såsom exempel bland andra på intressen, som på detta sätt är förtjänta att respekteras och värnas, kan nämnas för det demokratiska samhällets funktionsförmåga så väsentliga ting som yttrandefrihet, personlig frihet, föreningsfrihet

och församlingsfrihet. — — — Även om ifrågavarande intressen alltså mycket väl kan bli behörigen tillgodosedda utan grundlagens stöd, skulle det, icke minst med tanke på tider då demokratin hotas inifrån eller utifrån, innebära en styrka, om de kunde omgärdas med grundlagens skydd.»

Att dessa grundläggande mänskliga fri- och rättigheter skall skrivas in i en ny grundlag måste vi väl i grundlagberedningen så småningom komma fram till. Då har man, som jag sade i mitt inledningsanförande, fått en positiv lagstiftning i stället för en negativ lagstiftning om förbud.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan säger att moderata samlingspartiet skärpt sin ståndpunkt. Av vad herr Björkman redan sagt framgår varför så har skett. Vi har väntat på att det socialdemokratiska partiet skulle komma till besinning i denna fråga. Men när så inte har varit fallet, måste vi skärpa vår ståndpunkt.

Herr Johansson säger vidare, att vi med lagstiftning vill upphäva organisationernas frihet och självbestämmanderätt. Menar herr Johansson därmed att organisationer inte skall vara skyldiga att följa svensk lag? Det finns ju många andra lagar som även organisationer måste följa.

Vad skulle hända i vårt överorganiserade samhälle, om alla andra organisationer också började införa kollektivanslutning? Den frågan tog första lagutskottet upp år 1950. Många människor i vårt samhälle är anslutna inte bara till en organisation och inte bara till en facklig organisation, utan till många organisationer på skilda områden — kanske till både fem och sex olika organisationer. Vad skulle hända om alla dessa började tillämpa denna form av värvning av medlemmar till politiska partier och medlemmarna skulle behöva skriva reservationer i både tre och

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

fyra omgångar åt olika håll för att slippa bli anslutna till det eller det politiska partiet — i den mån de alls känner till beslutet?

Vi har i vår motion motiverat varför vi anser att den reservationsrätt som finns är så ihålig. Många människor känner inte till de verkliga förhållandena.

Herr Johansson i Trollhättan sade att var och en känner till och är delaktig i besluten och att var och en har rätt att reservera sig. Även den frågan har vi tagit upp i motionen. Jag tycker att vad herr Johansson säger visar att han inte läst den. Besluten fattas kanske i storavdelningar av ett mycket litet antal personer och kan i många fall gälla tusentals medlemmar.

Till sist vill jag ännu en gång upprepa den fråga som jag ställde två gånger i mitt första anförande: Vilket positivt värde har kollektivanslutningen?

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Den grundläggande skillnaden mellan herr Johansson i Trollhättan och oss andra är kort sagt den att herr Johansson ser det hela från organisationernas synpunkt och att vi ser det från den enskilda människans synpunkt.

Jag blev beskyldd för att i mycket vara anhängare av förbud trots att jag är talesman för de liberala idéerna. Men det är ju så att frihet ofta vinnes genom förbud. Det trodde jag att en så kunnig och rejäl person som herr Johansson skulle erkänna. Lagstiftningen är ju över huvud taget ofta till för att öka friheten för många människor. På det område vi här diskuterar skulle en lagstiftning innebära ökad frihet för oerhört många människor, som skulle slippa att fösas in i ett parti utan att de visste om det, men naturligtvis minskad frihet för de partipåvar som tycker det är roligt att sopa in en förfärlig massa medlemmar i ett svep. Friheten

skulle alltså bli större för väldigt många och mindre för ett litet fåtal.

Jag kan ta ett annat exempel — jag vill gärna framhålla att det i övrigt saknar samband med den fråga vi nu diskuterar. När man införde förbud mot slavhandel minskades ju slavhandlarnas frihet men slavarnas blev mycket större, och de var fler.

Hela det demokratiska genombrottet, herr Johansson, är till icke ringa del en funktion av en förbudslagstiftning; man har inskränkt vissas makt för att andras skulle bli större. Det tycker jag är så självklart att vi inte skulle behöva diskutera saken. Och detta ärende innehåller samma problematik: öka friheten för de många, minska den för några få.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte hemfalla åt en så enkel argumentering som det är att konstatera att någon inte läst en motion om han inte delar de uppfattningar som uttrycks i motionen.

Det intressanta är att man nu från moderata samlingspartiets sida klart och tydligt låtit förstå att man skärpt sin ståndpunkt. Men man försöker komma förbi det faktum att man önskar en lagstiftning på detta område genom att säga att man vill i grundlagen skriva in vissa allmänna fri- och rättigheter. Visst måste det i grundlagen anges vissa allmänna fri- och rättigheter; herr Björkman och jag kommer att få ägna mycket tid och kraft åt att försöka finna en motsvarighet till nuvarande 16 §. Men får jag fästa uppmärksamheten på att herr Åkerlind i sin motion faktiskt begärt att man skall skriva in i grundlagen förbud för politiskt parti att ha kollektiva anslutningsformer.

Herr Åkerlind menade att även organisationerna måste följa svensk lag. Det behöver vi väl inte diskutera. Men skall vi i svensk lag reglera organisationernas anslutningsformer? Det är det herr

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

Åkerlinds förslag syftar till. Eftersom jag anser att detta är felaktigt och att det inte är en riksdagens angelägenhet att avgöra frågorna om anslutning till politiskt parti, saknar jag all anledning att svara på herr Åkerlinds fråga. Den får besvaras inom de olika politiska partierna. De får själva välja formerna för sin anslutning; det är inte riksdagen som bestämmer dessa.

Jag är glad över herr Sjöholms lilla reservation beträffande jämförelsen med förbudet mot slaveri. Det är väl ändå inte slaveri att själv få besluta att tillhöra ett politiskt parti. Det anser inte heller herr Sjöholm, och därför haltar hela den jämförelse han gjorde.

Herr BJÖRKMÄN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag tror inte att herr Johansson i Trollhättan och jag kan komma varandra närmare, i varje fall inte här i kammaren — jag hoppas att vi kan komma varandra litet närmare i grundlagberedningen liksom så många gånger förut.

Nu säger herr Johansson att de moderata försöker framställa det så att vi skulle söka dölja kravet på lagstiftning. Men om vi i grundlagberedningen kommer överens om att vi skall lagfästa de grundläggande mänskliga fri- och rättigheterna, blir det då möjligt att hålla fast vid kollektivanslutningen? Det anser jag inte vara fallet.

Jag tycker det är anmärkningsvärt att man skall *reservera* sig om man *inte* vill vara med i ett parti. Det innebär väl inget inkräktande på organisationernas frihet om människorna själva fritt får avgöra, huruvida de skall gå in i ett parti eller inte.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan ansåg att det var en insinuation av mig att säga att han inte hade läst den motion som vi har väckt. Herr Johansson ställde emellertid på ett sådant sätt frågor som besvaras i motio-

nen, att man fick uppfattningen att han inte hade läst den.

Herr Johansson sade att vi motionärer vill reglera formerna för anslutning till organisationer. Ja, det gäller i det här fallet att reglera formen för anslutning till ett politiskt parti på sådant sätt att anslutningen sker individuellt och frivilligt utan att majoriteten beslutar att allesammans — även minoriteten — mot sin vilja skall tillhöra ett politiskt parti som de inte har mycket till övers för.

Enligt herr Johanssons argumentering skulle anslutningen till det socialdemokratiska partiet kunna ske genom riksdagsbeslut, eftersom socialdemokraterna har majoritet i denna kammare och även i första kammaren. Detta vore att driva principen om majoritetsbeslut väl långt, men det är en parallell till vad som nu händer i fackföreningarna.

Herr Johansson vill inte svara på frågan, vilket positivt värde kollektivanslutningen har. Om den socialdemokratiska majoriteten vill behålla kollektivanslutningen, måste man ju anse att den har ett positivt värde även för medlemmarna som blir anslutna. Jag efterlyser alltså, vilket positivt värde kollektivanslutningen har för medlemmarna. Att den har ett positivt värde för det socialdemokratiska partiet, som då kan mjölka fackföreningsrörelsen på bra mycket mer pengar än annars är klart, men vilket positivt värde har den för de enskilda medlemmarna?

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara ta upp exemplet om slaveri. Jag sade mycket tydligt, att det inte har det minsta samband med den fråga vi nu diskuterar. Det var egentligen ett onödigt påpekande, eftersom ingen skulle kunna komma på en så underlig tanke. Jag anförde detta inte som en jämförelse utan som ett exempel i anslutning till herr Johanssons i Trollhättan egendomliga

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

uppfattning, att förbud alltid skulle innebära minskad frihet. Det var ett kraftigt exempel, men ett sådant kan ibland behövas för att folk skall begripa vad man menar. Ingen kunde missförstå det exemplet.

Jag kunde också anföra mängder av andra exempel. Som jag sade är det demokratiska genombrottet i stor utsträckning en funktion av en lagstiftning om förbud som drabbar enskilda maktinnehavare för att de många människorna skall få ökad frihet. Det måste väl herr Johansson erkänna. Det talas nu allmänt om att öka jämlikheten, och jag tror att det till stor del måste ske via förbud som drabbar en del människor.

Det var i det syftet jag anförde mitt exempel. Jag hoppas att jag nu har klargjort det tillräckligt tydligt.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle inte ha återkommit, om inte herr Åkerlind hade dragit en besynnerlig konsekvens av mitt anförande. Här har jag i två anföranden hävdat att det inte är riksdagen som skall besluta i sådana frågor. Icke desto mindre stiger herr Åkerlind upp i talarstolen och ifrågasätter, att jag skulle kunna tänka mig att riksdagen skulle besluta om svenska folkets anslutning till det socialdemokratiska partiet. Det är hårresande att man kan missförstå mig på det sättet.

Till herr Björkmans inlägg vill jag bara göra den korta kommentaren, att de fri- och rättigheter som han och jag och några andra försöker få inskrivna i grundlagen väl i stort sett kommer att stämma överens med innehållet i nuvarande 16 § regeringsformen. Denna paragraf har aldrig ansetts utgöra något hinder för fackföreningarna att själva besluta om formerna för politisk anslutning. I fri- och rättighetskatalogen måste också föreningsfrihet ingå. För min del kan jag inte se någon motsätt-

ning mellan en sådan fri- och rättighetsdeklaration av samma karaktär som i nuvarande 16 § och den kollektiva anslutningsformen.

Slutligen vill jag säga till herr Sjöholm, att jag är medveten om att det finns situationer då ett förbud kan öka friheten, men jag har svårt att förstå att ett förbud mot kollektiv anslutning i de former som herr Sjöholm har tagit upp i sin motion skulle öka organisationernas och människornas frihet här i Sverige.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp):

Herr talman! Det sägs ofta att vi bor i den bästa av demokratier, och det är väl riktigt, men där finns tyvärr mörka fläckar. En av dem är det som vi håller på att tala om i dag: kollektivanslutning till politiskt parti.

Jag kan för min del inte förstå att det stora socialdemokratiska partiet vill medverka till att den enskilde mot sin egen vilja skall försas in i ett politiskt parti. Man hänvisar till reservationsrätten och godkänner därmed ett system som tvingar den enskilde att begära utträde ur ett parti till vilket han aldrig bett att få komma och aldrig önskat få komma. För mig ter det sig som en fullständigt orimlig ordning, och hur man kan vara tillfreds med den kan jag icke begripa.

Jag har en god vän som jag sätter stort värde på, ansluten till och engagerad i folkpartiet, vice ordförande i en lokalavdelning, engagerad i kommunalpolitiken i betydande utsträckning. Han vet om att han tillhör socialdemokratiska partiet och jag vet också om det, och vi har talat om det. Jag har påmint honom om att han har reservationsrätt. Det är inte min sak, säger han. Det får de klara som har föst in mig i ett parti, som jag inte vill tillhöra. Det är de som får ta ansvaret för min dubbelanslutning. Jag har aldrig bett att få vara med och aldrig tänkt mig att behöva vara med, men jag har

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

blivit införest i ett parti som jag icke vill tillhöra. De som har gjort det får ta ansvaret och de får se till att det blir ändrat. Jag har ingen anledning att ingripa i något, som jag aldrig själv har medverkat till.

Borde inte vi alla förstå, hur orimligt detta förhållande är? Det borde väl inte förvåna någon, att allt fler människor i detta land opponerar sig mot en sådan orimlig ordning.

Jag har inget yrkande, herr talman, men jag vill vädja till socialdemokratiska partiet att ta denna fråga under förnyad omprövning och se till, om inte detta missförhållande kan rättas till.

Herr WERNER (m):

Herr talman! Jag vill börja med att instämma i vad herr Sjöholm sade i början av sitt anförande därför att det var ganska vettigt, men sedan tog tyvärr vettigheten slut rätt kvickt. Han resonerade om organisationen och individen. Det tycker jag är mycket väsentligt. Han menade att vi slår vakt om individen och socialdemokraterna om organisationen. Herr Johansson i Trollhättan tog ju också illa vid sig med anledning av att moderata samlingspartiet vill lagstifta, som han sade, mot organisationernas frihet. Man kan se det ur den synvinkeln. Man kan också se det så, att vi vill lagstifta för individens frihet. Både individ och organisation är väsentliga verkligheter, men individens frihet måste komma före organisationens. Individens integritet måste komma före organisationens.

Sedan vill jag säga till herr Sjöholm med anledning av hans aggressioner mot anslutning till religiöst samfund, att det nästan verkar, som om herr Sjöholm led av någon olycklig kärlek till religionen. Det beklagar jag i så fall. Han återkommer gång på gång till detta. Är det så förskräckligt svårt att förstå, herr Sjöholm, som ändå har en intellektuellt god utrustning, att det här är skilda ting? När en vuxen människa

ansluts till ett politiskt parti, är det ett oberättigat förmynderskap. Det är en vuxen människa det gäller. Men när det gäller det religiösa samfundet är det fråga om ett barn, som står under föräldrarnas förmynderskap. Det är föräldrarnas plikt att se till att detta barn hamnar i sammanhang som de finner utvecklande och välgörande, fostrande individen. Så förhåller det sig ju, när vi döper barnen i Jesu Kristi namn.

Det är rätt märkligt att herr Sjöholm inte obstruerar mot andra anslutningar som borde te sig mycket obefogade från herr Sjöholms synpunkt, t. ex. att man ger sina barn sitt eget familjenamn. Är det inte häpnadsväckande skrämmande, att barn utan att tillfrågas skall behöva heta t. ex. Sjöholm för alltid ända tills de eventuellt byter namn?

Herr SJÖHOLM (fp) kort genmäle:

Herr talman! Det gläder mig att herr Werner anser att det är en livsåskådningsfråga, om man heter Sjöholm eller något annat. Det smickrar mig i någon mån. Vi talar om livsåskådningsfrågor här, herr Werner. Om vi nu skall föra debatten på samma nivå där herr Werner förlade den, när han sade att vettigheten hos mig tog slut rätt kvickt, kan jag replikera med att den aldrig startade för herr Werner, vilket är värre.

Detta är dock en principfråga, herr Werner! Vare sig anslutningen gäller en politisk sammanslutning eller ett religiöst samfund är det en principfråga. Det gäller att slå fast att den enda form av anslutning som är demokratiskt fullgod är att en person själv av övertygelse ansluter sig. Jag framförde till herr Nelander nyss ett exempel, och jag vill upprepa det för herr Werner. Om barn till socialdemokrater eller till medlemmar av moderata samlingspartiet direkt blev anslutna till dessa partier genom födseln skulle det vara en adekvat jämförelse.

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

Herr WERNER (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill upprepa att jag anser det vara föräldrars plikt att placera barnen i de sammanhang som de anser är utvecklande och välgörande.

Sedan vill jag bara göra den lilla kommentaren till herr Sjöholms uttalande, att vettigheten aldrig började i mitt anförande, att detta var mycket beklagligt, eftersom jag inledde med att instämma i herr Sjöholms yttrande.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! I debattens början instämde jag med herr Nelander och hade därför egentligen inte tänkt yttra mig, men efter den här långa överläggningen anser jag mig något böra redogöra för min ståndpunkt.

Kollektivanslutning till ett politiskt parti är ingen bra ordning, det tror jag att vi alla kan vara överens om. Den partipolitiska uppfattningen är vars och ens ensak. Det är ju socialdemokraterna som tillämpar systemet med kollektivanslutning, men vi vet att det inom det socialdemokratiska partiet, liksom även inom fackföreningsrörelsen, finns delade meningar om lämpligheten av kollektivanslutning. Egentligen är det fackföreningsrörelsen som härvidlag spelar den primära rollen, eftersom det är den som kollektivansluter till partiet.

Vi har ju varit överens om att lagstiftning inte är det bästa sättet att komma till rätta med detta problem. Moderata samlingspartiet åker väl litet grand berg- och dalbana i fråga om ståndpunkterna; i år vill man ha lagstiftning och ta in bestämmelser i grundlagen. Nu har vi emellertid fått ett statligt partistöd liksom också ett kommunalt, i varje fall möjligheter till ett sådant, och därmed kan man väl säga att den ekonomiska aspekten på kollektivanslutningen väsentligt förlorat i styrka. Vi hoppas att allt fler inom det socialdemokratiska partiet och inom fackföreningsrörelsen skall komma

underfund med att kollektivanslutningen till partiet bör avskaffas, och jag kan gärna instämma i herr Westbergs i Ljusdal vädjan till socialdemokraterna att verkligen överväga, om det för närvarande inte är den rätta tidpunkten att reformera på det här området. I övrigt vill jag hänvisa till det särskilda yttrandet.

Jag ber att få yrka bifall till hemställan i konstitutionsutskottets utlåtande nr 7.

Herr BJÖRKMAN (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag skulle inte ha fortsatt den här debatten om inte herr Larsson i Luttra fem minuter i tolv eller nästan ännu senare hade beskyllt oss i moderata samlingspartiet för att åka berg- och dalbana i denna fråga. Det tycker jag inte skall få stå oemotsagt.

Jag förklarade redan i mitt inledningsanförande och sedan i ett par repliker varför vi i år har avgivit en motiverad reservation. Jag instämde alltså i vad herr Johansson i Trollhättan sade, att vi har skärpt vår inställning därför att ingenting händer. Herr Larsson i Luttra är ju vice ordförande i konstitutionsutskottet, och om han hade lyssnat på vad jag sade skulle han ha uppmärksammat att jag redan har lämnat en förklaring. Då hade vi sluppit att bli beskyllda för att åka berg- och dalbana i denna fråga. Nej, herr Larsson i Luttra, vi har hela tiden haft samma uppfattning om det absurda i kollektivanslutningar.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Johansson i Trollhättan beklagade att vi vill begränsa friheten för organisationerna — alltså i detta fall friheten för majoriteten att förtrycka minoriteten. Det är en något egendomlig åsikt, mot bakgrund av att socialdemokrater här i kammaren både 1934 och 1950 ställde sig bakom riksdagens uttalande att kollektivanslutningen

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

är odemokratisk. Man får väl inom det socialdemokratiska partiet försöka klara ut vad man egentligen tycker i detta fall.

Sedan konstaterar jag än en gång att herr Johansson i Trollhättan varken vill eller kan tala om vad det finns för positivt värde i kollektivanslutningen. Jag har frågat om det fyra gånger, men herr Johansson i Trollhättan vill eller kan inte tala om det.

Herr LARSSON i Luttra (cp) kort genmäle:

Herr talman! Man kan naturligtvis tvista om uttryck, men moderata samlingspartiet har någon gång nöjt sig med en blank reservation i denna fråga men förklarat sig vara emot lagstiftning och någon annan gång givit uttryck för sin mening på annat sätt. Det var egentligen den saken som jag här ville påpeka.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill fråga herr Åkerlind — som tog en replik på herr Larsson i Luttra och sedan polemiserade mot mig: När har socialdemokraterna i Sveriges riksdag stött tanken på en lagstiftning mot kollektivanslutning?

Det var den första frågan. Min andra fråga lyder: När har socialdemokrater i Sveriges riksdag betecknat kollektivanslutningen som odemokratisk?

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! I mitt första anförande läste jag upp vad utskottets majoritet uttalade vid 1934 och 1950 års riksdagar. Riksdagen förklarade 1950 att kollektivanslutningen inte är förenlig med demokrati; den är alltså odemokratisk. År 1934 begärde riksdagen en utredning härom, men 1946 sade regeringen ifrån att man inte ville göra något åt denna fråga.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag konstaterar att herr Åkerlind inte har kunnat besvara mina frågor. Han talade om vad som behandlats här i riksdagen, men han kunde inte dokumentera att socialdemokraterna någon gång har uttalat sig för en lagstiftning mot kollektivanslutningen.

Inte heller vad herr Åkerlind gjorde gällande beträffande 1950 års riksdags ståndpunkt kan vara riktig. Såväl 1950 som 1965 års riksdagar avslög motioner som syftade till införande av förbud mot kollektivanslutning av fackföreningsmedlemmar till politiskt parti.

Då jag inte trodde att vi nu skulle diskutera vad som hände 1934, har jag tyvärr inte några dokument tillgängliga om detta och därför kan jag inte heller presentera den uppläsning som torde erfordras för att vederlägga herr Åkerlinds påstående.

Herr NILSSON i Östersund (s):

Herr talman! Det hör ju till de sedvanliga begivenheterna att vi varje år i denna kammare har en debatt om kollektivanslutningen. Dagens debatt kunde väl i och för sig få tona bort utan vidare inlägg, men jag har ett behov av att framhålla att de flesta av reservanternas går förbi själva kärnfrågan när det gäller kollektivanslutningen. Jag undrar om reservanternas verkligen har fattat innebörden och konsekvenserna av sitt förslag. Jag vill till herr Åkerlind, som väl fortfarande är fackföreningsman, säga att han borde ta upp denna debatt i sin fackförening. Det är där som den hör hemma, icke i riksdagen, d. v. s. på det politiska planet. Jag vill samtidigt understryka att fackföreningsrörelsen sannolikt är den mest demokratiska folkrörelse som vi har i vårt land.

Varför uppmanar jag då herr Åkerlind att ta upp denna diskussion i sin fackförening? Jo, därför att det förslag som reservanternas framlägger i första

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

hand riktar sig mot den svenska fackföreningsrörelsen. Man vill nämligen genom en lagstiftning förbjuda vissa anslutningsformer till det socialdemokratiska partiet. Jag har varit med om många beslut om kollektivanslutning, och jag vet att det är de fackliga organisationerna som på sina avdelningsmöten tar upp frågan om kollektivanslutning. Det är där besluten fattas i vanlig demokratisk ordning. När dessa beslut är fattade tillställs partiet ett utdrag härav med uppgift om att respektive avdelnings medlemmar med undantag av dem som reserverar sig vill bli medlemmar i socialdemokratiska partiet.

Vill reservanterna i utskottet verkligen förbjuda socialdemokratiska partiet att effektuera beslut som har fattats inom de fackliga organisationerna i vanlig demokratisk ordning? Det är ju det som saken i grund och botten gäller.

Herr Åkerlind upprepar frågan vilket positivt värde kollektivanslutningen har. Jag är förvånad över att höra en fackföreningsman ställa denna fråga och över att en person med sådan bakgrund tydligen inte själv kommit underfund om vad det är fråga om. De flesta fackförbund i vårt land har i sina stadgar skrivit in att man på fackligt håll skall verka för ett ökat samarbete med det socialdemokratiska partiet. Detta är kanske tydligast uttryckt inom Målareförbundet och Byggnadsarbetareförbundet. Denna strävan tar sig bl. a. uttryck genom kollektivanslutning inom vissa fackföreningar men givetvis också på många andra sätt. Jag vill ta ett konkret exempel för att herr Åkerlind skall förstå något av finessen i ett ökat samarbete mellan facklig och politisk arbetarrörelse.

I ATP-striden gick den fackliga och den socialdemokratiska rörelsen ut med en enad front. Det gav ökad styrka att slå tillbaka högerens och de övriga bor-

gerliga partiernas negativa förslag. Är det då underligt att fackföreningsrörelsen i en så typisk facklig fråga som frågan om en allmän tjänstepensionering söker stöd av och inleder ett intimt samarbete med det socialdemokratiska partiet? Det hade knappast varit möjligt att lösa frågan mot herr Åkerlinds partivänners uppfattning, om vi inte hade haft detta ökade och starkt befästa samarbete.

Det är sådana saker som gör att vi ser ett positivt värde i det ökade samarbetet mellan socialdemokratin och fackföreningsrörelsen. Och jag skulle vilja säga till reservanterna: Läs arbetarrörelsens historia! Samarbetet är nämligen historiskt betingat. Jag kan inte tänka mig annat än att ni ändå vid något tillfälle har tagit del av arbetarrörelsens historia — de dokument som berättar om den största kämpande folkrörelse som vi har haft och har i detta land. Om man läser arbetarrörelsens historia, tror jag inte att man behöver ställa sig upp i Sveriges riksdag och fråga vad det ligger för positivt värde i ett ökat samarbete mellan den fackliga rörelsen och socialdemokratin.

Och ni för denna debatt om tvångsanslutning samtidigt som ni tar emot betydande anslag från storindustrin, där aktieägare — kanske småsparare — har satsat pengar men inte blir tillfrågade om de har något intresse av att dessa pengar går till folkpartiets och de moderatas valrörelse.

Jag skall sluta med detta och bara än en gång understryka att vad reservanterna är ute efter är en lagstiftning som riktar sig mot de fackliga organisationernas rätt att själva besluta i egna angelägenheter. Det är inte fråga om någon rörande omtanke om den enskilda fackföreningsmedlemmen, utan det är som vanligt en politisk grej som de borgerliga partierna för fram för att om möjligt komma fackföreningsrörelsen till livs.

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nilsson i Östersund vill försöka få denna sak att framstå som en personlig angelägenhet bara för mig som motionär. Han säger: Ta upp frågan i fackföreningen! Ja visst — det gör jag, och jag är beredd att göra det även i fortsättningen.

I den lilla fackförening jag tillhörde innan den gick upp i storavdelning var det *socialdemokrater* som tog upp frågan om att avskaffa kollektivanslutningen som vi tidigare hade inom fackföreningen. Och det är jag tacksam mot dem för — det visade att de hade sinne för vad som var rätt. Men detta gäller ju inte någon enskild person, utan det gäller alla dem inom vårt folk som är med i fackföreningar, vilka kollektivansluter medlemmar, och som alltså riskerar att deras fackförening kan ta upp sådana här frågor och fatta ett majoritetsbeslut.

Det gäller alltså omtanke om de enskilda medlemmarnas rätt att själva bestämma. Jag skulle vilja fråga herr Nilsson i Östersund, om han tror att fackföreningarna sköter sitt arbete sämre om medlemmarna inte är kollektivanslutna.

Vidare har herr Nilsson i Östersund åtminstone försökt svara på frågan vad det är för positivt värde i kollektivanslutningen. Det har herr Johansson i Trollhättan inte försökt, men herr Nilsson i Östersund försöker alltså genom att tala om samarbetet mellan det socialdemokratiska partiet och fackföreningsrörelsen. Då skulle jag vilja fråga: Anser herr Nilsson i Östersund att samarbetet blir sämre mellan det socialdemokratiska partiet och den enskilda fackföreningsmedlem som är socialdemokrat, om han ansluter sig individuellt? Jag kan inte tänka mig att så blir fallet.

Herr Nilsson i Östersund försöker att ta fram det positiva. Han påstår att kollektivanslutningen var en förutsättning för att man kunde genomföra ATP-re-

formen. Skulle denna alltså inte ha kunnat genomföras utan denna kollektivanslutning?

Herr NILSSON i Östersund (s) kort genmäle:

Herr talman! Detta var också frågor från en fackföreningsman att svara på! Vad jag reagerar mot är att herr Åkerlind talar om fackföreningen som en tredje person. Är man medlem i en facklig organisation talar man om denna som sin egen organisation. Jag undrar var herr Åkerlind var vid de tillfällen som han åberopat då socialdemokraterna i hans fackförening lär ha gjort något övergrepp. Vilket detta övergrepp var uppfattade jag inte från min plats i bänken.

Är man fackligt organiserad bör man vara med på mötena, delta i diskussionerna och i de beslut som fattas. Av denna anledning uppmanar jag herr Åkerlind att ta upp debatten om kollektivanslutning där den hör hemma, nämligen inom fackföreningen. Jag tror vidare inte att man skall gradera medlemmarna på det sätt som herr Åkerlind gör och ställa frågan: Är en enskilt ansluten medlem sämre än en kollektivansluten? Jag tror att denna frågeställning är felaktig.

Inom vårt parti har i varje fall alla medlemmar samma rättigheter och samma värde oavsett anslutningsformen. Om det förhåller sig på annat sätt inom det moderata samlingspartiet får ni stå för detta själva.

När jag talade om ATP-reformen, menade jag givetvis att kollektivanslutningen och det därav följande ökade samarbetet mellan fackföreningsrörelsen och socialdemokratin gav den ökade styrka som var nödvändig under ATP-debatten för att kunna slå tillbaka högers och folkpartiets angrepp mot tjänstepensioneringens införande.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Låt oss bara konstate-

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

ra att herr Nilssons i Östersund senasteförande inte är något sakligt be-
mötande.

Herr Nilsson säger att varje medlem behandlas på samma sätt inom hans parti vare sig de är anslutna på det ena eller det andra sättet. Han frågar om det är på samma sätt inom moderata samlingspartiet.

Vi har inte några sådana problem inom moderata samlingspartiet, eftersom det bara finns en anslutningsform, nämligen den enskilda individuella, frivilliga anslutningsformen.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Även om jag är medveten om att kammaren vid det här laget är trött på herr Åkerlinds s. k. debattkonst, har jag begärt ordet.

Herr Åkerlind har gång efter annan ställt frågan vilket värde det ligger i att tillhöra ett politiskt parti. Den frågan är lika naiv som den talare som ställer den. Jag trodde att herr Åkerlind hade insett att det har ett värde att tillhöra ett politiskt parti.

Vad gäller då debatten i fråga om kollektivanslutningen? Ja, den gäller väl skillnaden mellan att lämna bidrag till en organisation och att ha medlemskap i den. Eller har herr Åkerlind den meningen att fackföreningsrörelsen icke heller skulle få lov att lämna bidrag till det socialdemokratiska partiet? På den punkten har herr Åkerlind hittills varit synnerligen tyst, men fram med språket!

Skillnaden är alltså att kollektivanslutning medför medlemskap och inflytande i organisationen. Jag kan tala om att Malmö arbetarekommun kollektivt tillhör FN-föreningen, och ABF. Varför är vi kollektivanslutna till dem? Vi kunde väl ha lämnat bidrag till dessa organisationer utan att vilja vara medlemmar i dem? Anledningen till att vi är kollektivt anslutna är givetvis att vi vill ha inflytande i dessa organisationer, att vi vill kunna delta i deras

överläggningar och göra vår syn gällande. Så enkel är saken. För den enskilde medlemmen i fackföreningsrörelsen är det väl bättre, om organisationen har inflytande i partiet än om det bara lämnar anslag utan att ha något inflytande? Jag kan inte inse att här föreligger någon annan skillnad. Jag vill påstå att herr Åkerlinds resonemang närmast går ut på att fackföreningsfolket skulle få mindre inflytande i de politiska organisationerna.

Till herr Westberg i Ljusdal vill jag säga, att även om han talade som en präst här i talarstolen var det en ganska förljugen historia han förde till torgs. Kan man bevisa att någon medlem tillhör något annat politiskt parti, blir han utesluten utan att själv behöva vidta några som helst åtgärder i det stycket. Läs det socialdemokratiska partiets stadgar, och herr Westberg finner att så är förhållandet. För inte det resonemanget vidare! Men herr Westberg har ju ett speciellt sätt att diskutera i dessa angelägenheter som jag inte skall uppehålla mig mera vid.

Herr WESTBERG i Ljusdal (fp) kort genmäle:

Herr talman! Jag vet inte vad herr Adamsson anser att han talar som. Han vet emellertid mycket väl hur andra talar, och det får stå för hans räkning.

När herr Adamsson gör gällande att jag har fört fram en förljugen historia tar han fel. Det förhåller sig tyvärr så som jag beskrev, herr Adamsson, och det är inget enstaka fall utan förekommer i många sammanhang. Det är detta som är så orimligt, herr Adamsson: att en människa skall behöva tillhöra ett parti där hon inte vill vara med.

Herr ÅKERLIND (m) kort genmäle:

Herr talman! Herr Adamsson undrar vad jag tycker om bidrag, men det är en fråga som vi inte har tagit upp i detta sammanhang. Det är något helt annat om man beslutar att man skall

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

bidra med pengar än om man bestämmer att personer skall anslutas till en organisation. Det är två skilda frågor.

Inom alla möjliga organisationer förekommer det bidrag hit och bidrag dit. Det är i och för sig diskutabelt, om — som i dessa fall — ett representantskap beslutar om bidrag, som kanske en majoritet av medlemmarna inte vill vara med om, men det är ändå en himmelsvid skillnad mot att ansluta människor till ett politiskt parti.

Jag vet inte om herr Adamsson var närvarande under den tidigare delen av debatten, eftersom han påstår att jag anser att medlemskap i ett politiskt parti inte har något positivt värde. Fyra eller fem gånger har jag nämligen ställt frågan: Vad är det för positivt värde med kollektivanslutning i jämförelse med enskilt medlemskap? Det är en helt annan sak.

Herr ADAMSSON (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag kan returnera den frågan till herr Åkerlind och säga: Kan herr Åkerlind förklara vilken skillnaden skulle ha blivit för mig personligen om jag hade tillhört det socialdemokratiska partiet som enskild medlem i stället för att som nu tillhöra det som kollektivanslutningen via Handelsarbetareförbundet? Diskussionen gäller ju organisations- och föreningsrätten. Herr Åkerlind vill inte bestrida att de fackliga organisationerna kan besluta om kollektiv anslutning till FN-föreningen och ABF — så har jag uppfattat vad han har sagt. Men när det gäller att de fackliga organisationerna skall kunna besluta om att de vill tillhöra ett politiskt parti vill herr Åkerlind inte längre vara med. Men det är ju förklarligt på grund av herr Åkerlinds politiska ställningstagande.

Till herr Westberg i Ljusdal vill jag säga ännu en gång att om någon offentligen gör gällande att han eller hon tillhör ett annat politiskt parti blir ve-

derbörande utesluten ur det socialdemokratiska partiet.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Det är egentligen en mycket underlig debatt som förs. Vi talar ofta om demokrati, intressegemenskap och politisk verksamhet över huvud taget. När herr Werner säger att det är förskräckligt att barn hela livet skall heta Sjöholm kan man förstå honom, därför att herr Sjöholm under senare år alltmer har närmat sig ett polissamhällstänkande och en önskan om dirigerering som vi borde akta oss för.

Den fackliga och den politiska arbetarrörelsen har alltifrån sin början haft en intressegemenskap, och det är självklart att de skall fortsätta att arbeta efter de linjerna. Jag vill erinra om att Branting 1918 talade om hur han uppfattade demokratin och arbetsformerna.

Jag begärde egentligen ordet med anledning av herr Åkerlinds anförande. Efter vad jag kan förstå är han syndikalist om han står för det cirkulär som han har skickat ut och det material som har bifogats detsamma. Jag förstår att herr Åkerlind som syndikalist har den uppfattning som han gör sig till tolk för. Att herr Åkerlind som medlem tillhör den reformistiska fackföreningsrörelsen visar också hur högt det är i taket inom arbetarrörelsen.

Eftersom man är så oerhört känslig skulle jag vilja fråga om en annan sak. Jag har läst reservationen och ställt mig frågan: Varför har inte herr Åkerlind eller någon annan tagit upp frågan om den s. k. borgerliga samverkan? Den innebär ju en verklig kränkning av den personliga friheten. Om någon röstar på en centerpartist kanske han i själva verket lägger sin röst på en högerman. Eller om någon röstar på en folkpartist kanske rösten tillgodoräknas en högerman. Det är ju en verklig kränkning. Hur kan man då i detta sammanhang vara så oerhört känslig? De politiska partierna förelägger valmanskåren sina

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

program. Väljarna inbillar sig att de röstar på det och det partiet, och så väljs det en person som företräder en annan uppfattning.

Jag tycker att man borde vara litet mer försiktig i dessa sammanhang. Jag skulle vilja säga speciellt till motionärerna och reservanterna: Försök erinra er den gamla sanningen, att demokrati förutsätter politisk verksamhet. Det vore farligt om man i grundlagen fick inskriven en överförmyndarbefogenhet för de borgerliga gentemot arbetarrörelsen. Jag har varit med så länge att jag minns den tiden då vi saknade möjligheter att samlas till möten; vi fick inte ens träffas på landsvägskanten. Det var inte socialdemokratiskt styre den gången. Vi vill inte ha den tiden tillbaka. Sluta därför upp med detta kollektivanslutningsprat och använd i stället skurborsten och dammtrasan inom de egna partierna, innan ni fortsätter med detta spektakel i den svenska riksdagen!

Herr OHLIN (fp):

Herr talman! Jag har deltagit i många debatter rörande kollektivanslutningen, både här i kammaren och på andra ställen, med herr Erlander och många andra. Eftersom detta väl är sista gången som jag har tillfälle att göra det i riksdagen, skall jag be att få göra en ganska kort deklaration. Herr Lundberg och andra ursäktar mig säkerligen om jag därvid inte tar upp deras argumentering.

Jag vill emellertid först instämma i det särskilda yttrandet. Man vill i det längsta hoppas att frågan skall kunna lösas utan lagstiftning genom tilltagande insikt inom det socialdemokratiska partiet om vad som är den mest demokratiska ordningen.

Herr talman! I praktiskt taget alla de debatter i denna fråga som jag deltagit i har jag ställt en fråga som jag aldrig har fått något svar på. Jag väntar inte något svar i dag heller, eftersom det re-

dan debatterats så länge. Jag tror att frågan är väsentlig och på sätt och vis innebär en hopsummering av debatten. Frågan lyder: Vad är det för fel på ståndpunkten att varje medborgare skall ha rätt att själv bestämma om han eller hon vill tillhöra något politiskt parti och i så fall vilket? Vad är det för fel på ståndpunkten att betrakta detta som en individuell rättighet?

Jag har aldrig fått vad jag anser vara ett svar på den frågan. Jag talar inte om ekonomiskt understöd från fackliga till politiska organisationer — det är, som redan framhållits, en annan fråga.

Herr Johansson i Trollhättan har framhållit — det är den enda punkt på vilken jag skall ta upp vad som sagts i debatten — att han inte kan inse att en kollektivanslutning innebär någon frihetsinskränkning, trots att den innebär att fackföreningen bestämmer för hela gruppen och tvingar dem som inte vill vara med därom att reservera sig. Denna hans ståndpunkt är verkligen överraskande. Nog måste det väl innebära mera frihet om varje individ själv får bestämma om partianslutning än om han genom en *facklig* organisation, som han bör tillhöra för att visa facklig solidaritet, föses in i ett parti. Vill han inte det, måste han i så fall reservera sig. Det har under många år i många organisationer varit så att han måste reservera sig en gång om året. På nyårsnatten åker man på nytt in i partiet och måste gå och reservera sig igen den 2 januari. Denna praxis lär ha avtagit under senare år, men den var mycket vanlig tidigare.

Reservationen är en åtgärd som allmänt betraktas såsom innebärande att vederbörande inte är socialdemokrat. Systemet innebär alltså en inskränkning i rätten till politisk anonymitet. Det kan invändas att det även finns socialdemokrater som reserverar sig, varför det inte är alldeles säkert att den som reserverar sig är en icke-socialdemokrat. Näja, men det uppkommer en mycket stark

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

misstanke om att den som reserverar sig gör det därför att han icke är socialdemokrat och följaktligen icke vill tillhöra det socialdemokratiska partiet. Det går inte att komma ifrån att reservationsplikten för den som vill undgå att fösas in i partiet innebär en viss frihetsinskränkning, en viss inskränkning i rätten till politisk anonymitet. — Observera att antalet reservationer är ganska litet, medan däremot antalet personer som tillhör fackliga organisationer under LO men icke röstar med socialdemokraterna enligt alla opinionsundersökningar är ganska betydande. De som stöder de andra fyra partierna men inte reserverar sig måste vara många. Detta antyder att reservationen av vederbörande själv betraktas som något negativt. Man bryr sig därför inte om att gå fram med sin reservation. Man tycker skälen däremot är tungt vägande. Det blir alltså inte bara en ren formalitet.

Herr talman! Det går inte heller att bestrida att avsikten med kollektivanslutningen är att fösa in ett stort antal människor i det socialdemokratiska partiet. Om detta inte vore avsikten behövde man inte ha kollektivanslutning.

Med rätta uppställes det krav på facklig solidaritet, men denna fackliga solidaritet går att förena med politisk frihet utan inkräktande på rätten till politisk anonymitet, helt enkelt genom att man avstår från kollektivanslutning. Det kan därför inte bestridas att det mest demokratiska är att låta varje människa själv avgöra om han eller hon vill tillhöra ett politiskt parti och i så fall vilket. Det går — jag upprepar detta — att förena kravet på facklig solidaritet med respekt för individens politiska frihet.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s) kort genmäle:

Herr talman! Det skulle väl vara oartigt att inte replikera herr Ohlin, så mycket mera som han har låtit förstå

att detta skulle vara hans sista inlägg här i riksdagen i denna fråga. Han begärde inte något svar, och jag är ganska övertygad om att herr Ohlin inte kommer att godkänna det svar som jag kommer att försöka ge.

Som bakgrund till sin fråga tecknade herr Ohlin situationen på ett sätt som på mig närmast gjorde intryck av en karikatyr. Han använde sådana ord som »fösas in», och han talade om vad som hände på nyårsnatten. Detta är fel, herr Ohlin — det går inte till så. Reservationsrätt finns.

Då kommer jag fram till mitt svar, som jag helt kort vill formulera på detta sätt. Det är självfallet inget fel utan tvärtom riktigt att varje person väljer sitt politiska hemvist. Det sker också genom kollektivanslutningen. På grund av den reservationsrätt som finns kan ju den som har ett annat politiskt hemvist komma ut ur det socialdemokratiska partiet och behöver inte tillhöra detta. Inom vissa fackföreningar upplever man emellertid en så stark samhörighet med den politiska arbetarrörelsen — med socialdemokratin — att man finner det helt naturligt att genom kollektivt beslut ansluta sig dit.

Herr LÖFGREN (fp):

Herr talman! Det var ett yttrande av herr Adamsson med anledning av herr Westbergs i Ljusdal anförande som föranledde mig att begära ordet.

Herr Adamsson menade att herr Westbergs exempel var ett undantagsfall och att det inte är riktigt att man tvingas tillhöra ett parti som man inte vill tillhöra. Då vill jag anföra ett exempel från den valkrets där herr Adamsson själv under många år har varit ordförande i arbetarekommunen, nämligen från Malmö. På den lista där jag kandiderade till riksdagens andra kammare stod en person som var anställd i ett kommunalt verk i Malmö. När valrörelsen började fann han i sitt avlöningskuvert att han hade fått vidkännas av-

Stadgande i grundlag angående förvärv av medlemskap i politiskt parti m. m.

drag för avgift till den socialdemokratiska partiorganisationen, d. v. s. Malmö arbetarekommun. Han begärde då att få reda på när han hade blivit ansluten. Det visade sig att han blivit ansluten under sommaren vid ett mycket dåligt besökt möte, och han kände inte till att han skulle ha varit med där för att reservera sig. Han begärde utträde och uttryckte det på följande sätt: »Härmed anhåller jag att få utträda ur det parti som jag aldrig har gått in i.»

Hans ärende valsade sedan mellan den lokala fackliga organisationen och den centrala fackliga organisationen. Om det vore rätt som herr Adamsson säger, att den som tillhör ett annat politiskt parti blir utesluten ur det socialdemokratiska partiet hade det väl varit naturligt att vederbörande någon gång under valrörelsen hade fått reda på att hans önskan att få utträda ur det socialdemokratiska partiet hade villfarits, eftersom han stod på en folkpartilista vid valet till riksdagens andra kammare.

Med detta har jag bara velat säga att sådana här konflikter tydligen inte är så sällsynta som herr Adamsson vill göra gällande. Herr Westberg har alldeles rätt: erfarenheterna från upprepade tillfällen säger oss att vi har anledning att vädja till det socialdemokratiska partiet att se till att det blir en ändring i denna sak. Jag ansluter mig i detta hänseende helt till den sympatiska vädjan som herr Westberg framställde. Jag tror inte på lagstiftningsåtgärder, men jag kan inte tänka mig att det socialdemokratiska partiet kan framhärda i att behålla en orimlighet av det slag som kollektivanslutningen innebär.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Jag skulle kunna gå så långt att jag säger att jag skall ta tillbaka allt vad jag här har sagt när herr Löfgren visar kvittot som denne med-

lem har fått på att han tillhör det socialdemokratiska partiet.

Vederbörande var kollektivansluten, och då betalas avgiften in kollektivt för hela avdelningen. Han har alltså aldrig fått något sådant kvitto.

Jag vill också säga att samtliga i Malmö arbetarekommun som vi känner och som tillhör andra politiska partier utesluts ur vår organisation.

Herr LÖFGREN (fp):

Jag vet inte om herr Adamssons förklaring gjorde saken bättre, att man inte ens får kvitto på att man har betalat avgift.

Hade det förhållit sig så som herr Adamsson säger, hade det väl varit rimligt att vederbörande i varje fall någon gång under ett par månaders tid under valrörelsen hade fått reda på att han hade fått sin önskan om att utträda ur det socialdemokratiska partiet villfaren, men mig veterligt inträffade aldrig något sådant. Han satt på mitt kontor nästan en hel dag och försökte vid upprepade telefonsamtal få kontakt med den fackliga organisationen för att få reda på om han fick utträda ur det socialdemokratiska partiet, där han enligt sin egen uppfattning aldrig hade inträtt, men något besked lyckades vi aldrig få.

Herr ADAMSSON (s):

Herr talman! Det förhåller sig rent tekniskt så att de kollektivt anslutna medlemmarna får ett partimärke i sin fackföreningsbok. Det kan de hämta hos den fackliga organisationen. Hade vederbörande gjort detta, hade han också haft ett bevis för att han tillhörde det socialdemokratiska partiet.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja be-

Kvinnlig tronföljd

svarad. Herr Björkman begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 7, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herrar Sveningsson och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 155 ja och 29 nej, varjämte 27 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 6

Kvinnlig tronföljd

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 8, i anledning av motioner om kvinnlig tronföljd.

I detta utlåtande behandlades motionerna I: 540 av herr *Bohman* och II: 636 av herr *Holmberg*, vari hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla att grundlagberedningen erhåller i uppdrag att utarbета förslag till de grundlagsändringar som erfordras för att införa kognatisk tronföljd i vårt land, dock utan att successionen i första led rubbas».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå motionerna I: 540 och II: 636.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Sveningsson* och *Björkman* (båda m), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 540 och II: 636 anhålla hos Kungl. Maj:t att grundlagberedningen finge i uppdrag att utarbета förslag till de grundlagsändringar som erfordrades för att införa fullt kognatisk tronföljd i vårt land utan att bryta den nuvarande successionen i första led;

2) av herrar *Larsson* i Luttra (cp) samt *Nelander* och *Sterne* (båda fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 540 och II: 636 anhålla hos Kungl. Maj:t att grundlagberedningen finge i uppdrag att vid prövning av frågan om statschefens ställning undersöka vilka grundlagsändringar som erfordrades för att införa fullt kognatisk tronföljd i vårt land utan att bryta den nuvarande successionen i första led.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Man kan kanske förmoda att detta ämne inte förmår engagera kammaren i fullt samma utsträckning som det föregående. Det borde ju vara självklart att man inte skall göra någon skillnad mellan könen vad beträffar arvsrätten till tronen. Det borde också vara självklart att grundlagberedningen borde ta upp frågan i sina förslag till grundlagsändringar. För att man skall vara säker på att så blir fallet, bör grundlagberedningen ges ett sådant uppdrag.

I reservationen 2 har uppdraget begränsats till att gälla frågan om vilka grundlagsändringar som erfordras för att införa full kognatisk tronföljd utan

Kvinnlig tronföljd

att bryta den nuvarande successionen i första led.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr NELANDER (fp):

Herr talman! Jag skulle ha kunnat nöja mig med att instämna med herr Larsson i Luttra, och jag skall inte alls bli mångordig.

Också denna fråga är ju en gammal bekant. Åtskilliga gånger under det senaste decenniet har den genom motioner förts fram i riksdagen. För min del har jag samma ståndpunkt som jag tidigare tillkännagett. Jag förmenar att i en tid, då könsdiskriminering på allt sätt motarbetas och blir allt mindre vanlig, den fullt kognatiska typen av kvinnlig tronföljd är den riktiga. Den tidigare regentens äldsta barn, oavsett kön, ärver kronan. Den nuvarande successionen i första led bör emellertid enligt vår mening inte brytas.

Grundlagberedningen som har att pröva statschefens ställning bör få i uppdrag att därvid undersöka vilka grundlagsändringar som erfordras för att införa sådan tronföljd.

Jag yrkar sålunda, herr talman, bifall till reservationen 2.

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Det finns en framstående socialdemokrat i denna kammar som borde lyssna till mina inlägg med en viss sympati, nämligen förre statsministern Tage Erlander, inte på grund av att han skulle dela min uppfattning vare sig i den förra frågan eller i den som jag nu skall tala om, nämligen den kvinnliga tronföljden, utan på grund av att jag har försökt följa herr Erlanders vädjan till ledamöterna att försöka inskränka sig till korta inlägg i debatterna. Jag använde ungefär fem minuter i inledningsanförandet angående kollektivanslutningen och hade ett par korta repliker. Jag måste tillstå, herr talman, att jag många gånger var frestad att gå upp i debatten igen, när så

många socialdemokrater steg upp, särskilt herr Nilsson i Östersund, men jag behärskade mig. Men man har ju inte mycket för att man är hänsynsfull och hygglig. Jag lyckades inte begränsa diskussionen i alla fall, utan debatten om det ämnet höll ju på i nästan två timmar.

Hur det blir med denna debatt om den kvinnliga tronföljden vet jag inte. Det kan bli likadant med den, men jag skall försöka att inte provocera en lika lång debatt. Efter de många och ingående debatter som förekommit här i kammaren om kvinnlig tronföljd, inte minst förra året, är det knappast möjligt att föra fram några nya argument som skulle kunna övertyga regeringspartiet om det angelägna i att införa kvinnlig tronföljd.

Beträffande statsformen hävdar moderata samlingspartiet, liksom tidigare högerpartiet, att den svenska monarkin är en omistlig del av vår demokrati och att den i vissa avseenden är direkt bidragande till en sund demokratisk utveckling. Jag tänker på den minskade maktkoncentrationen till statschefssysslän och den politiska hierarkins högsta topp, vilket blir en följd av att statschefsposten innehas av en ärftlig monark och inte av en genom val utsedd och ofta inflytelserik politiker. Det förhållandet att monarken saknar politiska bindningar gör att han har större förutsättningar än en vald president att fungera objektivt i ett parlamentariskt system. Framför allt brukar människor uppfatta en president som betydligt mer partisk än en opolitisk monark, sedan må presidenten vara hur opolitisk som helst. Genom att vara mer övervakad och genom att den politiska tyngdpunkten förläggas till riksdagen och inte till statschefen-regeringen blir den genom arv utsedde monarken paradoxalt nog ett slags garant för parlamentarismens bestånd. Den representativa demokratis högsta poster upplevs av många människor som ytterst svårkontroller-

Kvinnlig tronföljd

bara. En monark riskerar sin existens vid otillbörliga försök att vrida utvecklingen i viss riktning, medan en president i varje fall kan räkna med sina meningsfränders sympati.

Monarkin måste sålunda tryggas. Därför betraktar vi det som angeläget både att slå vakt om monarkin och att trygga den för framtiden, och det bör ske genom införande av full kognatisk tronföljd, som nu finns i sex av Europas nio monarkier. Det är en brist att vi inte har denna ordning som vi dock hade vid flera tillfällen under 1500-, 1600- och 1700-talen. Kvinnlig tronföljd bör vara naturlig i en modern, parlamentarisk demokrati som vill bevara monarkin som styrelseform.

I reservationen nr 1, till vilken jag yrkar bifall, har herr Sveningsson och jag hemställt att grundlagberedningen får i uppdrag att utarbeta förslag till de ändringar som erfordras för införande av full kognatisk tronföljd, dock utan att bryta den nuvarande successionen i första led. En sådan ordning kräver ändring i grundlagarna. Monarkin är så djupt förankrad hos det svenska folket att jag är övertygad om att en drottning på Sveriges tron skulle omgärdas och omfattas av samma förtroende, beundran och tillit som den nuvarande monarken.

Fru THUNVALL (s):

Herr talman! Som framhållits av de föregående talarna innebär motionen inga nyheter för kammarens ledamöter, eftersom vi varje år haft att behandla liknande motioner alltsedan år 1964, av någon anledning med undantag för år 1965.

I årets motion upptas liksom i de tidigare motionerna förslaget om grundlagsändringar för införande av kognatisk tronföljd i vårt land, dock utan att successionen i första led rubbas. Det är konstiga ord man använder i moderata samlingspartiet, när man talar om vilken typ av kvinnlig tronföljd man

vill ha. Eftersom dessa motioner har återkommit varje år har jag dock lärt mig betydelsen av dem. Men jag förstår inte det som står i klämman i motion II: 636, att successionen inte skall rubbas i första led. Såvitt jag förstår uppfyller den kognatiska tronföljden i sig själv och utan detta tillägg vad motionärerna avser. Man vill slå vakt om kronprinsens rätt till tronen, trots att prinsessan Christina är äldre, men det sker ju med den kognatiska tronföljden. Däremot begär man inget skydd för prinsessan Christina, som man tror sig motionera om men som med kognatisk tronföljd måste avvakta också eventuellt legitima manliga arvingar till kronprinsen, om den situationen vi talar om en dag skulle bli aktuell.

Reservationen var i fjol och är även i år annorlunda än motionen. Reservanterna talar om full kognatisk tronföljd och skriver helt följdriktigt att den nuvarande successionen inte får rubbas. Inte heller moderata samlingspartiets reservation ger prinsessan Christina någon chans, eftersom första ledet inte skall brytas. Jag frågar som förr om åren: Vad är det för fel på prinsessan Christinas uppfostran; vad är det som gör henne olämplig? Hon är ju den äldsta i familjen av de hemmavarande. Om hon räknas in kan det ju alltid bli tal om någon rättvis ordning, i varje fall inom familjen.

Sedan sade herr Björkman att full kognatisk tronföljd tillämpas i de flesta av monarkierna i Europa, men i herr Holmbergs motion i år står det så här: »Den fullt kognatiska tronföljden har veterligen inte förekommit i något land och strider dessutom mot svensk tradition. Skäl talar däremot för den kognatiska, som uppfyller önskemålet att tronpretendenten kan uppfostras och utbildas för sitt värv.» Det är sålunda något helt annat än vad reservanterna har skrivit. Jag undrar hur det kommer att gå när vi om en stund skall votera i detta ärende. Hur skall herr Holm-

Kvinnlig tronföljd

berg då kunna rösta för reservationen? Samma reservation fanns förra året, men herr Holmberg har ändock i år gått in för den kognatiska tronföljden, som avser något annat än vad reservanterna yrkar.

Även i reservation 2 av herrar Larsson i Luttra, Nelander och Sterne är man rädd för att rubba den nuvarande ordningen rörande tronföljden i vårt land, men reservanterna talar ändå om att arvsrätten bör vara lika mellan könen. De skriver att de vill överlämna hela frågan till grundlagberedningen, men skrivningen i båda reservationerna är på sätt och vis en beställning i reservationernas syfte. För utskottets socialdemokratiska del har det emellertid varit angeläget att grundlagberedningen får presentera ett förutskickslöst förslag om hur vi skall ha det med statschefen och hans ställning i en modern parlamentarisk demokrati. Det är föremål för behandling i grundlagberedningen. Att frågan om kvinnors möjlighet att bli statschef tas upp också vid de överväganden, som då måste göras, är helt naturligt.

När frågan om riksföreståndare behandlades skrev utskottet klart och tydligt att denna post också skulle kunna innehas av kvinna. Denna möjlighet återstår ju för utskottet om grundlagberedningen till äventyrs inte för in något stadgande om detta. Grundlagberedningen är ju ändå parlamentariskt sammansatt, och det bör därför kunna finnas företrädare för reservanternas mening även där.

Min personliga uppfattning är att en kvinna i det statsskick som vi en gång bestämmer oss för skall kunna inneha posten som statschef lika väl som en man. Att denna fråga, såsom jag framhållit, bör tas upp i ett vidare sammanhang inom grundlagberedningen är för mig lika väl som för utskottets socialdemokratiska ledamöter i övrigt alldeles klart. Jag skulle kanske kunna uppehålla mig längre vid skillnaden

mellan motionen och reservationen, men jag skall inte ytterligare förlänga debatten.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till konstitutionsutskottets hemställan.

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Med den observationsförmåga som fru Thunvall besitter har fru Thunvall upptäckt att det förekommer divergenser mellan motionens kläm och reservationen. Jag vill inte förneka att det förhåller sig på det sättet. Om fru Thunvall tittar på när motionen väcktes, skall hon upptäcka att den inlämnades sista motionsdagen. Det kan naturligtvis också inom vårt parti inträffa olycksfall i arbetet på samma sätt som man på socialdemokratiskt håll tydligen ansåg ha skett i Aftonbladet beträffande kollektivanslutningen. Ni har på socialdemokratiskt håll inte samma bekymmer och press som vi har på oppositionssidan i den motionshets som råder under den korta allmänna motionstiden och som vi snart åter igen kommer att få uppleva i samband med framläggandet av skattepropositionen. Motionen har på grund av dessa pressade förhållanden inte riktigt kommit att stå i överensstämmelse med våra innersta intentioner.

Reservationen står emellertid, fru Thunvall, helt i överensstämmelse med det beslut som med klar majoritet fattades av partistämman. Detta beslut fattades så sent på året att det inte förelåg i skrift när motionen utarbetades. Det behöver alltså inte råda någon tvekan om var vi står i frågan om den fullt kognatiska tronföljden.

Vi har vidare, såsom fru Thunvall vet, alltid ställt oss en smula tveksamma om grundlagberedningen har att ta upp detta spörsmål i samband med frågan om statschefens ställning och befogenheter. Den senare frågan ingår i grundlagberedningens uppdrag och är om jag inte minns fel, herr Johansson

Kvinnlig tronföljd

i Trollhättan, upptagen på dess föredragningslista nästa måndag. Nu börjar det röra på sig ordentligt inom grundlagberedningen.

Det är möjligt att man kan tycka att det är naturligt att frågan om den kognatiska tronföljden skall tas upp i samband med statschefens ställning. Vi har emellertid aldrig varit riktigt övertygade om det. I grundlagberedningens direktiv anges bara helt allmänt att man skall ta upp frågan om statschefens ställning och befogenheter. Som bekant rådde delade meningar om formuleringarna just på denna punkt i grundlagberedningens direktiv, där det hänvisas till en socialdemokratisk motion, väckt av fru Nancy Eriksson och trettio andra socialdemokrater, och utskottets utlåtande över denna. Denna motion syftade till införande av republik.

Jag tycker inte att man i denna fråga behöver tassa omkring som katten kring het gröt. Vill man ha kvinnlig tronföljd, kan man direkt hemställa att grundlagberedningen skall utarbeta de förslag till grundlagsändringar som krävs för detta. Man behöver inte gå den omväg som det innebär att ta upp kravet i samband med behandlingen av frågan om statschefens ställning. Det betyder bara att frågan kommer att avgöras någon gång i en avlägsen framtid. Vi tycker att det brådskar med detta ställningstagande, och det är därför vi begärt att grundlagberedningen skall ta upp denna fråga och utarbeta behövliga grundlagsändringar så snart som möjligt.

Jag vidhåller alltså mitt yrkande om bifall till reservationen 1.

I detta anförande instämde herr *Wennerfors* (m).

Herr **LARSSON** i Luttra (cp):

Herr talman! Fru Thunvalls invändning mot vad som anförs i reservationerna avser vårt uttalande att successionen i första led inte bör rubbas.

Grundlagberedningen blir inte färdig förrän om något år, och grundlagsändringarna kan inte genomföras förrän tidigast 1973/74, kanske inte förrän 1976/77. Tycker inte fru Thunvall att det med hänsyn härtill ter sig ganska naturligt att man inte går så brådstörtat fram att successionen i första led brytes? Vad vi reserverar stryker under är ju att vi vill ha kvinnlig tronföljd. Jag förmodar att fru Thunvall vill detsamma och att det bara är något av den obotfärdiges förhinder då hon hänger upp sitt motstånd på vad vi uttalat om successionen i första led.

Fru **THUNVALL** (s):

Herr talman! Det är absolut inte något av den obotfärdiges förhinder, herr Larsson i Luttra, ty jag anser i motsats till er som stöder reservationerna att det inte är en jämlikhetsfråga eller en diskrimineringsfråga att vi har denna ordning för närvarande. Jag vill se vad vi skall ha för ett statskick, innan jag tar ställning härvidlag, men det är för mig självklart att det skall finnas möjlighet även för en kvinna att inneha den statschefsställning som vi kommer att välja. Det kan emellertid inte vara okänt för herr Larsson i Luttra att jag hoppas att det inte blir fråga om ärftlig tronföljd.

Men när vi nu har det på detta sätt i vårt land skulle jag hellre se, om man menar något med sitt tal, att man ginge ifrån den föreslagna ordningen. Vill man inte göra det därför att man är rädd för att kronprinsen inte skall få sin befattning? I så fall finns det väl andra som har fått bli besvikna därför att deras förhoppningar inte infriats på det sätt som man nu värnar så kraftigt om då det gäller kronprinsen.

När denna fråga behandlades på 1950-talet hade man också uppe frågan om full kognatisk tronföljd — men man gjorde undantag för de tre prinsar som då fanns. Det är därför jag inte är helt säker på att de herrar och damer som

Kvinnlig tronföljd

tänker rösta för någon av reservationerna skulle ha haft samma uppfattning om att successionen i första led inte bör brytas, om vi i dag haft fler prinsar. Man säger inte att det verkligen skall vara kvinnlig tronföljd och gå aldeles riktigt till åtminstone inom familjen, utan det skall göras undantag för kronprinsen.

Herr Björkman ursäktade felaktigheterna i motionen med att den väckts sista motionsdagen. Ja, sådana saker kan naturligtvis inträffa. Men detta är ju ingen nyhet — motioner av samma innebörd har väckts under många år. Därför borde det ha varit möjligt att få motionen riktig. Det står ju inte bara i klämman utan även i motiveringen att motionärerna »vill förorda att man i vårt land övergår till den *kognatiska tronföljden*». Detta skriver motionären trots att moderata samlingspartiets representanter i konstitutionsutskottet förra året förordade full kognatisk tronföljd. Och det heter i motionen om den kognatiska tronföljden: »Den ansluter sig tämligen väl till svensk tradition på detta område och har under lång tid praktiserats i utlandet. — — — Den fullt kognatiska tronföljden har veterligen inte förekommit i något land och strider dessutom mot svensk tradition. Skäl talar däremot för den kognatiska, som uppfyller önskemålet att tronpretendenten kan uppfostras och utbildas för sitt värv.»

Nu förstår jag också varför man måste göra detta undantag. Prinsessan Christina är inte utbildad för värvet!

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Med anledning av vad fru Thunvall har sagt har jag endast ett tillägg att göra. Om jag själv hade skrivit motionen om den kvinnliga tronföljden, fru Thunvall, hade formuleringen blivit rätt både i text och i kläm. När denna fråga behandlades vid partistämman satt jag nämligen som ordförande i det som vi kallade vårt

konstitutionsutskott. Jag visste alltså mycket väl vad beslutet innebar.

Den som skrev denna motion satt inte med i utskottet och visste därför inte riktigt — eftersom votering företogs just på denna punkt och partistämman beslut inte hade utskrivits — vad förslaget innebar. Det var inte riktigt samma formulering i programmet, men på stämman rådde klar majoritet för att det skulle bli full kognatisk tronföljd utan att bryta den nuvarande successionen i första led.

Jag hoppas att fru Thunvall vill acceptera denna förklaring till det olycksfall i arbetet som inträffat.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner på 1:o) bifall till utskottets hemställan; 2:o) bifall till reservationen 1 av herrar Sveningsson och Björkman; samt 3:o) bifall till reservationen 2 av herr Larsson i Luttra m. fl.; och fann herr talmannen den förstnämnda propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Björkman begärde likväl votering, i anledning varav herr talmannen för bestämmande av kontrapropositionen ånyo upptog de båda återstående propositionerna, av vilka herr talmannen nu fann den under 2:o) angivna ha flertalets mening för sig. Beträffande kontrapropositionen begärde dock herr Larsson i Luttra votering, i anledning varav efter given varsel följande voteeringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren till kontraproposition i huvudvoteringen angående konstitutionsutskottets utlåtande nr 8 antager reservationen 1 av herrar Sveningsson och Björkman, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren till kontraproposition i nämnda votering an-

tagit reservationen 2 av herr Larsson i Luttra m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne tvekan kunna råda angående omröstningens resultat, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 52 ja och 51 nej, varjämte 103 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså till kontraposition i huvudvoteringen antagit den under 2:o angivna propositionen.

I enlighet härmed blev efter given varsel följande voteringsproposition uppläst och godkänd:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 8, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herrar Sveningsson och Björkman.

Sedan kammarens ledamöter härefter ånyo intagit sina platser och sistnämnda voteringsproposition blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Björkman begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 141 ja och 49 nej, varjämte 21 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 7

Vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val

Föredrogs konstitutionsutskottets utlåtande nr 10, i anledning av motioner om vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val.

I detta utlåtande behandlades följande motioner, vilka alla avsåge att en större krets av utomlands bosatta svenska medborgare skulle få rätt att delta i allmänna val:

1) II: 363 av herrar *Eliasson* i Sundborn och *Wahlund*, vari hemställdes

»dels att (1) riksdagen beslutar att utomlands bosatta svenska medborgare, som är myndiga och innehar giltigt svenskt pass, äger delta i riksdagsval och folkomröstningar i Sverige, om de någon gång har varit kyrkobokförda här i landet; (2) om yrkandet under (1) inte vinner riksdagens bifall — riksdagen beslutar att utomlands bosatta svenska medborgare äger delta i riksdagsval och folkomröstningar i Sverige på under punkt 1 angivna villkor, dock endast om de varit kyrkobokförda här någon gång under de tio kalenderår, som närmast föregått det år då röstlängden upprättats; dels att vederbörande utskott utformar erforderlig lagtext»;

2) II: 364 av herr *Martinsson*, vari hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa om att förslag framlägges till sådan ändring av 53 b § lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen att i särskild röstlängd efter ansökan kan intagas den som ej är i riket mantalsskriven men varit kyrkobokförd här någon gång under de tio kalenderår som närmast föregått det år då röstlängden upprättas»;

3) I: 448 av herr *Åkerlund m. fl.* och II: 631 av herr *Björkman m. fl.*, vari hemställdes

»att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte hemställa att 1965 års val-

Vidgad rätt för utlandssvenskar att deltaga i allmänna val

tekniska utredning får i uppdrag att framlägga förslag som ger en större krets av utlandssvenskar rätt att deltaga i allmänna val»; samt

4) I: 549 av herr *Tistad m. fl.* och II: 633 av herr *Ericsson* i Ätvidaberg, vari hemställdes

»att riksdagen anholder hos Kungl. Maj:t om förslag till sådan ändring i lagen om val till riksdagen, att varje svensk medborgare bereds möjlighet att bli upptagen i röstlängd, oberoende av mantalsskrivning eller kyrkobokföring i riket».

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte

1. tillkänna för Kungl. Maj:t som sin mening vad utskottet anfört om en förutsättningslös prövning av möjlighe-

(Nuvarande lydelse)

2) ej är mantalsskriven i riket men varit kyrkobokförd här någon gång under de fem kalenderår som närmast föregått det år då röstlängden upprättas.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr *NELANDER* (fp):

Herr talman! Möjlighet för svenskar, boende i utlandet, att delta i val till riksdagens andra kammare öppnades först genom riksdagsbeslut 1967 och kunde utnyttjas vid 1968 års val. Krav härpå hade framställts flera gånger tidigare, första gången i motion 1929. Villkoret för denna rätt är att utomlands boende svenska medborgare skall ha varit kyrkobokförda i Sverige någon gång under de senast förflutna fem kalenderåren. Åtskilliga utlandssvenskar är således ännu utestängda från rösträtt.

Alla svenska medborgare påverkas i vissa väsentliga avseenden av riksdagens beslut, oavsett om de är bosatta i Sverige eller ej och i det senare fallet, oavsett om de tänker återvända till Sve-

terna att vidga den krets av utlandssvenskar, som kunde deltaga i val till riksdagen; och

2. avslå motionerna II: 363, II: 364, I: 448 och II: 631 samt I: 549 och II: 633.

Reservation hade avgivits av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) samt herrar *Sveningsson* (m), *Richardson* (fp), *Nelander* (fp) och *Sterne* (fp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna II: 363, II: 364, I: 448 och II: 631 samt I: 549 och II: 633 för sin del besluta att 53 b § första stycket 2) lagen om val till riksdagen skulle erhålla följande som reservanternas förslag betecknade lydelse:

(Reservanternas förslag)

2) ej är mantalsskriven i riket men någon gång varit här kyrkobokförd.

rige eller ej. Som exempel kan nämnas att en svensk medborgares familjeförhållanden vid tvist i utlandet i många länder bedöms efter svensk lag oberoende av hur länge han varit borta från hemlandet och oberoende av om han ämnar återvända dit eller ej.

Utskottets uttalande om en förutsättningslös prövning av möjligheterna att vidga den krets av utlandssvenskar som kan delta i riksdagsval är enligt min mening mycket vagt formulerad. Vi anser således — liksom vid föregående års behandling av frågan — att rösträtt skall gälla för envar som någon gång varit kyrkobokförd i riket. Begränsningen motiveras främst av praktiska skäl, eftersom röstlängden bör grundas på folkbokföringen.

Jag yrkar, herr talman, bifall till den vid utlåtandet fogade reservationen av fru *Segerstedt Wiberg* m. fl.

Vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! I denna fråga, som har debatterats — som herr Nelander redan har nämnt — i decennier i riksdagen, förekommer i år en avvikelse från det traditionella mönstret med avstyrkande från utskottsmajoriteten. I det motionspar som i år har väckts från vårt håll redogör vi för de olika motioner som lagts fram under de två senaste åren, 1968 och 1969, om vidgning av rösträtten för utlandssvenskar.

Under förra året väcktes inte mindre än sju motioner från de fyra stora partierna. I en del av dessa yrkades att rösträtten skulle vara oberoende av mantalsskrivning eller kyrkobokföring, i andra motioner att kyrkobokföringen skulle ha skett någon gång efter viss ålder, förslagsvis 19 år. Den motionen har jag haft del i, inte förra året eftersom jag då inte tillhörde riksdagen, men 1968. Tankegången bakom den är att man för rösträtt skulle ställa vissa villkor: att man hade bott här i landet när man kommit upp i myndig ålder och blivit röstberättigad. I ett socialdemokratiskt motionspar föreslogs att den nuvarande snäva femårsgränsen, som fungerar som en effektiv giljotin, skulle vidgas till tio år. Förslag om uppmjukning av kravet på kyrkobokföring så att utlandssvenskar skulle få möjlighet att vinna eller bevara rösträtten genom besök i hemlandet fördes fram i en motion av herr Birger Lundström i folkpartiet. Slutligen väcktes en socialdemokratisk motion — jag tror att det var kvinnorna som väckte den — om att svenska tjänstemän i internationella organisationer, i vilka Sverige är medlem, skulle undantas från femårsgränsen.

Gemensamt för alla motionerna var alltså att man ville vidga möjligheten för utlandssvenskar att erhålla rösträtt. Det innebär att man inte är nöjd med femårsgränsen, och stark kritik har framförts inte minst mot att våra högt förtjänta medarbetande krafter i exem-

pelvis den svenska FN-delegationen inte kan utöva sin rösträtt på grund av denna femårsgräns. Detsamma är fallet med en lång rad svenska tidningskorrespondenter bosatta i utlandet.

Avvikelsen från det traditionella mönstret är alltså den att det inom utskottet har bildats en majoritet av representanter för socialdemokratiska partiet, moderata samlingspartiet och centerpartiet som i utlåtandets kläm har begärt en förutsättningslös prövning av möjligheten att vidga den krets av utlandssvenskar som får delta i val till riksdagen.

1965 års valtekniska utredning arbetar med förslag till en ny vallagstiftning, och vi har ansett att om vi skall komma ur det nuvarande läget måste vi låta den valtekniska utredningen undersöka möjligheterna att vidga kretsen av röstberättigade utlandssvenskar. Jag kan säga här i kammaren vad jag sade i utskottet, nämligen att jag var en aning tveksam till uttrycket »förutsättningslös»; man är alltid litet rädd för sådana uttryck — man vet inte vart de leder. Jag vill emellertid tolka uttrycket positivt — och om jag inte har missuppfattat saken fick jag stöd för den ståndpunkten från socialdemokratiskt håll — så att meningen är att den förutsättningslösa prövningen skulle gå ut på att vidga den krets av utlandssvenskar som får delta i val till riksdagen. Så står det också i klämmen.

När jag skrev motionen i år gjorde jag det med en förhoppning om att den skulle bli en fyrpartimotion. Vi har ändå fått en trepartikläm i utlåtandet. Nu råkade det bli så att herr Martinsson, som jag hoppades få med på denna motion eftersom han väckte en motion i denna fråga förra året, hade försvunnit utanför landets gränser. Han hade då redan själv lämnat in en motion om att gränsen skulle vidgas till tio år.

Nu är vi alltså överens om att valtekniska utredningen skall undersöka frågan, eftersom en utvidgning av kret-

Vidgad rätt för utlandssvenskar att deltaga i allmänna val

sen röstberättigade utlandssvenskar dock medför en del komplikationer — det är frågan om kontroll, om att kyrkobokföringen och folkbokföringen stämmer överens etc. Vi hoppas att utredningen när den nästa år lägger fram sitt betänkande verkligen har lyckats åstadkomma en utvidgning av kretsen röstberättigade utlandssvenskar så att vi uppnår vad vi alla eftersträvar.

Herr LARSSON i Luttra (cp):

Herr talman! Frågan om utlandssvenskarnas rösträtt har under många år debatterats här i riksdagen, och en reform har också kunnat genomföras. Nu gäller nämligen att de utlandssvenskar som någon gång under de senaste fem åren varit kyrkobokförda här i riket har rösträtt vid val till riksdagen.

Motionerna såväl i år som tidigare går ut på att ytterligare vidga möjligheterna för utomlands bosatta svenska medborgare att delta i allmänna val. I år är alla de fyra stora partierna representerade med motioner. Motionerna innehåller i huvudsak tre olika yrkanden:

1. att alla utomlands bosatta svenska medborgare skall uppföras i röstlängd — yrkandet återfinns med vissa variationer i centerparti- och folkpartimotionerna;

2. att den nuvarande femårsgränsen utökas till tio år — yrkandet återfinns i herr Martinssons motion och som andrahandsyrkande i centerpartimotionen; samt

3. att 1965 års valtekniska utredning får i uppdrag att framlägga förslag som ger en större krets av utlandssvenskar rätt att delta i allmänna val — yrkandet återfinns i motionen från moderata samlingspartiet.

Utskottet har gjort ett försök till sammanskrivning, som skulle kunna godtas även av motionärerna. Utskottet föreslår att riksdagen tillkännager för Kungl. Maj:t som sin mening att den vill ha »en förutsättningslös prövning av möj-

ligheterna att vidga den krets av utlandssvenskar, som kan delta i val till riksdagen». Detta försök till förlikning — det är som synes ingalunda fråga om en mager förlikning — har inte kunnat godtagas av folkpartirepresentanterna i utskottet. Märkligare är kanske att en av moderata samlingspartiets ledamöter inte heller har kunnat vara med om utskottets skrivning — utskottets hemställan sammanfaller nära, som jag redan sagt, med yrkandet i motionen från det hållet.

Önskvärt är självfallet att så många som möjligt av dem som fortfarande är svenska medborgare har rättighet att delta i allmänna val i Sverige. Sedan en viss erfarenhet vunnits av det nuvarande systemet bör man ofördröjligen undersöka om kretsen av dem som har möjligheter att delta i val kan utvidgas ytterligare. Kontrollsvårigheterna blir självfallet större om en mycket lång tid förflutit sedan den senaste kyrkobokföringen i Sverige.

Herr talman! Jag förutsätter sålunda att den prövning som riksdagen nu begär skall komma till stånd och att den sker i positiv anda, och jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Herr JOHANSSON i Trollhättan (s):

Herr talman! Denna fråga, som ibland har framstått som en stor stridsfråga, har i år i hög grad pacificerats; det vilar en lugn och kanske något förströdd stämning över kammaren just nu.

Jag hade också hoppats att konstitutionsutskottet skulle kunna presentera ett enhälligt förslag. Det såg länge ut att kunna bli på det sättet. Men av någon anledning ansåg sig folkpartisterna i utskottet böra markera en egen mening, och de lyckades vinna en av de moderata över till sig. Det naturliga är väl, i den situation vari vi nu befinner oss, att man företar den förutsättningslösa prövning av frågan som utskottet önskar.

Vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val

Under flera år har olika uppslag förts fram för att lösa problemet. Några av förslagen har redan redovisats av herr Björkman. Vilken väg man än väljer inställer sig betydande tekniska svårigheter som det är naturligt att låta den valtekniska utredningen närmare utreda. Ett bifall till den folktopartistiska motionen skulle innebära att man ger sig ut på ett äventyr om vilket väl ingen vet var det slutar. Förslaget har inte förberetts genom någon teknisk utredning. Det talas däri helt allmänt om att man någon gång skall ha varit kyrkobokförd i riket. Det kan betyda att den person som i sin ungdom, eller kanske t. o. m. bara i sin barndom, varit kyrkobokförd här men som av någon anledning bevarat sitt svenska medborgarskap skulle kunna få utöva rösträtt även om han inte har den minsta kontakt med Sverige, även om han kanske inte ens behärskar det svenska språket, även om han aldrig sätter sin fot i Sverige. För mig ter sig dessa konsekvenser helt orimliga.

Men nu skall ju frågan prövas, och jag har ingen anledning att gå in i någon detaljdiskussion om de olika uppslag som har framförts, utan jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

I detta anförande instämde herr *Martinson* (s).

Härmed var överläggningen slutad.

Herr talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Nelander begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller konstitutionsutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 10, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av fru Segerstedt Wiberg m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Nelander begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 169 ja och 38 nej, varjämte 4 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 8

Föredrogs vart efter annat konstitutionsutskottets utlåtanden:

nr 11, i anledning av motioner om sekretess för avprickad röstlängd,

nr 12, i anledning av motioner om åtgärder för att valedlar skall finnas tillgängliga vid röstning i vallokal, och

nr 13, i anledning av motioner om ändringar i reglerna om valnämnd.

Kammaren biföll vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt.

§ 9

Föredrogs och lades till handlingarna konstitutionsutskottets utlåtande nr 15, i anledning av riksdagens revisorers verksamhetsberättelse för år 1969.

§ 10

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 29, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark m. m.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 11

Den planerade skattereformen m. m.

Föredrogs bevillningsutskottets betänkande nr 5, med anledning av motioner angående den planerade skattereformen m. m.

Utskottet behandlade i detta betänkande följande motioner:

1) de likalydande motionerna I:221 av herr *Schött* och II:268 av herr *Thylén*, vari hemställdes,

att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att Kungl. Maj:t vid utarbetandet av den aviserade skatteomläggningen beaktade vad i motionerna anförts angående vissa avdrags anpassning till den penningvärdeförsämring som ägt rum sedan avdragsbeloppen senast fastställdes;

2) de likalydande motionerna I:772 av herr *Bohman m. fl.* och II:907 av herr *Holmberg m. fl.*, vari hemställdes, att riksdagen

a) i skrivelse till Kungl. Maj:t begärde att — innan det aviserade skattepaketet förelades riksdagen — en expertkommitté med representanter för arbetsmarknadens parter finge tillfälle att överse det inom finansdepartementet utarbetade förslaget varvid hänsyn borde tas till vad i motionerna anförts,

b) anhölle om en ny utredning beträffande kapitalbeskattningen med speciellt hänsynstagande till beskattningens effekter på sparandet och enskild företagsamhet.

Utskottet hemställde, att riksdagen måtte avslå

- 1) motionerna I: 221 och II: 268 samt
- 2) motionerna I: 772 och II: 907.

Reservationer hade avgivits

1) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås (samtliga m), vilka ansett att utskottet under 2 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 772 och II: 907 i skrivelse till Kungl. Maj:t

a) hemställa att, innan Kungl. Maj:t

tog slutlig ställning till reformförslaget, en expertkommitté med representanter för arbetsmarknadens parter gäves tillfälle överse förslaget och att hänsyn toges till vad i motionerna anförts,

b) anhålla om en ny utredning beträffande kapitalbeskattningen med speciellt hänsynstagande till beskattningens effekter på sparande och enskild företagsamhet;

2) av herrar *Yngve Nilsson*, *Gösta Jacobsson* och *Magnusson* i Borås (samtliga m), vilka ansett att utskottet under 1 bort hemställa,

att riksdagen måtte med bifall till motionerna I: 221 och II: 268 i skrivelse till Kungl. Maj:t begära, att Kungl. Maj:t vid utarbetandet av den aviserade skatteomläggningen beaktade vad i motionerna anförts angående vissa avdrags anpassning till den penningvärdeförsämring som ägt rum sedan avdragsbeloppen senast fastställdes.

Ett särskilt yttrande hade avgivits av herrar *Tistad* (fp), *Levin* (fp) och *Johan Olsson* (cp), fru *Nettelbrandt* (fp) samt herrar *Vigelsbo* (cp) och *Eriksson* i Bäckmora (cp).

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Herr MAGNUSSON i Borås (m):

Herr talman! Sedan många år har mitt parti krävt en sänkning av de direkta skatterna, då dessa nu har nått en sådan höjd att de allvarligt skadar vår konkurrensförmåga, medför ett onödigt högt kostnadsläge, därtill är till stort hinder för arbetsviljan genom de höga marginalskatterna samt är till stort men för det enskilda sparandet. Sverige har kommit att skilja ut sig från övriga länder i fråga om skatteuttag, sedan vi nu inte bara ligger i toppen utan också ligger långt över nästa land.

Det är därför beklagligt att regeringen inte fullföljde allmänna skatteberedningens förslag, vilket utarbetats av en parlamentarisk utredning med ett stort inslag av representanter för arbetsmarknadsorganisationerna och närings-

Den planerade skattereformen m. m.

livet och med ett stort antal skatteexperter. Trots att hela vårt samhällsliv stod bakom detta förslag lade regeringen inte fram någon proposition. Om den hade gjort det, hade vi säkert haft en helt annan balans i vår ekonomi i dag än vi för närvarande har.

Eftersom regeringen nu inte gjorde det, har vårt parti sedan flera år hävdat att en sänkning av det höga skattestrycket nödvändigtvis måste företas. Någon utredning har emellertid inte tillsatts som tagit upp hela det problemet. Regeringen har nöjt sig med att tillsätta kapitalskatteberedningen med snäva direktiv och krav på höjning av kapitalskatterna. Vidare har en teknisk utredning om införande av särbeskattning förekommit. Denna utredning har dock inte kunnat åstadkomma något förslag som kan läggas till grund för ett nytt skattesystem.

Nu skall det emellertid inom kort komma en skatteproposition. Enligt förhoppning skall denna innebära att vi får den mest genomgripande ändringen av vårt skattesystem sedan 1928. Detta förslag synes emellertid ha åstadkommit i finansdepartementet efter hörande av det socialdemokratiska partiets storrådsmöte, dess s. k. fördjupningsgrupper och slutligen den socialdemokratiska partikongressen. Övriga partier och resten av det svenska samhällslivet synes inte ha fått påverka detsamma i större grad än vad opinionen har kunnat åstadkomma sedan regeringen gjort vissa antydningar om propositionens innehåll.

Förslag av denna omfattande typ brukar i vårt land beredas av parlamentariska utredningar med expertinslag. Härefter förekommer ett omfattande remissförfarande, varigenom organisationer med olika uppfattningar blir i tillfälle att delge sina åsikter. Detta är ett viktigt inslag i vårt demokratiska system. Någon sådan utredning har emellertid inte förekommit, utan regeringen har övergivit denna hävdvunna prin-

cip. Vi vet därför i dag inte mycket om vad propositionen kommer att innehålla, men i vissa avsnitt har finansministern lättat på förlåten. Även detta är ett avsteg från praxis. Antingen ger utredningsförfarandet en fingervisning om vad ett förslag kommer att innehålla eller också offentliggör man hela förslaget på en gång, t. ex. i samband med avlämnandet av en proposition. Nu har vi fått en liten bit då och då — ett helt obegripligt förfarande.

Man kan därför i stora drag ana sig till vad förslaget kommer att innebära. Tyvärr kommer man till det resultatet, att det nu blir en ökad socialisering av arbetsinkomster och kapital.

Oppositionen får den korta tiden av 15 dagar på sig att ta ställning till detta förslag, och riksdagen får begränsad tid till sitt förfogande.

När ärendet inte har beretts på normalt demokratiskt sätt och är av så stor omfattning, är det så mycket mer angeläget att man i denna speciella situation gör allt för att frågan skall bli så väl belyst som möjligt. Vi inom moderata samlingspartiet har begärt att en arbetsgrupp med deltagare från arbetsmarknadens olika parter skall beredas tillfälle att yttra sig över förslaget innan regeringen slutgiltigt tar ställning. Ett sådant expertutlåtande kan bli till stor nytta för riksdagen när den definitivt skall bestämma skatteuttaget, och detta förfarande behöver inte innebära en sådan fördröjning att ärendet inte kan avgöras vid vårsessionen.

Vad sedan beträffar kapitalskatteberedningen har finansministern låtit bekräfta att han har för avsikt att framlägga en proposition i huvudsaklig överensstämmelse med majoritetsförslaget i denna utredning. Remissinstanserna har emellertid varit synnerligen kritiska mot förslaget, och särskilt hårt har utredningen kritiserats för bristen på en undersökning av de samhällsekonomiska verkningarna. Rimligen borde den därför inte kunna läggas till grund

för någon proposition, utan utredningen bör omedelbart kompletteras med en sådan undersökning. Vi har också i vår motion föreslagit att en sådan skall komma till stånd, och det är detta krav som vi nu fullföljer i vår reservation till bevillningsutskottets betänkande.

De förslag som redan nu vid denna vårriksdag bör framläggas bör därför inskränkas till en höjning av de skattefria grundbeloppen och de justeringar som motiveras av de nya taxeringsvärdena och den allmänna penningvärdeförsämringen.

Vi har vidare i vår motion och i vår reservation redovisat vissa huvudprinciper som bör vara grundläggande för en skatteomläggning. Vad det gäller en förskjutning från direkt till indirekt skatt, så är den nödvändig — så som jag redan inledningsvis framhöll — då vi inte längre kan arbeta med detta hårda direkta skattetryck. Den direkta skatten måste därför sänkas för såväl gifta som ensamstående. Vi har även framhållit att den grundläggande principen i det svenska samhället är, att familjen utgör grunden för samhällets fortbestånd och de ungas fostran. Vi anser nu liksom tidigare att hänsyn måste tagas till detta förhållande vid utformningen av skattepolitiken.

Sålunda måste man taga hänsyn till hur många som skall leva på den gemensamma familjeinkomsten. Vid en reformering av familjebeskattningen måste därför föräldrarnas krav att själva få ta ansvaret för barnens vård och fostran beaktas. En skatteomläggning, som ensidigt inriktar sig mot de familjer där hustrun valt att arbeta i hemmet eller tvingats att förlägga sin arbetsplats till hemmet, därför att det inte finns annat arbete att få, kan vi ej acceptera. Detta gäller ju i alldeles särskilt hög grad alla dem som är föremål för faktisk sambeskattning, nämligen jordbrukarna och alla andra företagare, där mannen och hustrun ge-

Den planerade skattereformen m. m.
mensamt åstadkommer den samlade familjeinkomsten. Dessa skulle i ett renodlat särbeskattningsystem med endast en skatteskala bli särskilt hårt drabbade.

Beträffande kapitalskatteutredningens arbete torde det vara tillräckligt att läsa riksskattenämndens yttrande för att få en bild av hur bristfälligt denna gjorts och hur allvarliga följderna kan bli om förslaget genomförs med risk för företagsnedläggelser, arbetslöshet och kapitalflykt. Särskilt för jordbrukare och familjeföretagare bleve läget mycket allvarligt. När jordbrukarnas taxeringsvärden nu höjs med 50 å 75 procent, motsvaras detta inte av ökad lönsamhet. Att då bara kräva ökad beskattning är helt orimligt, och man bortser då helt ifrån att jorden är en produktionsfaktor i rörelsen. En jordbrukare ringde mig häromdagen och berättade att hans gård, som är ett vanligt familj jordbruk, hade fått taxeringsvärdet höjt från cirka 350 000 till 590 000, vilket innebär en skattehöjning på bortåt ca 4 000 kronor. Han ställde frågan var han skulle ta dessa pengar, när gården i dag avkastar mindre än den gjorde för några år sedan. Det är förklarligt att den typen av beskattning framstår som helt obegriplig för människorna. Samma är förhållandet med företagare inom olika branscher och för egnahems- och villaägarna. Det finns ingen ökad inkomst som svarar mot denna ökade beskattning, utan oftast är det så att höga räntor och kostnader gjort, att inkomsten blivit mindre och ibland helt försvunnit.

Herr talman! Härav följer att vårt förslag om en ny och kompletterande utredning på kapitalbeskattningsområdet är synnerligen väl motiverat, och det skulle förvåna mig om någon i denna kammare kan taga på sig ansvaret att rösta däremot.

När jag nu ber att få yrka bifall till reservationen 1 i första hand, vill jag

Den planerade skattereformen m. m.

också säga några ord om reservationen 2. Den behandlar en motion där man har krävt, liksom vi gjorde under föregående års riksdag, en anpassning till penningvärdeförsämringen av vissa avdrag som skattebetalarna har rätt att göra i sin deklaration — kapital-skatteavdraget, avdraget för egnahemmen och en del andra liknande avdrag. Jag behöver i dag inte närmare ingå på dessa avdrag, alldenstund vi så sent som i höstas hade en längre debatt just om den frågan. Men det är av utomordentligt stor vikt att man, när man nu lägger fram ett nytt skatteförslag, ser till att man också höjer dessa avdrag, så att de kommer att återvinna det värde som de hade när de infördes. Man bör alltså i framläggandet av nu ifrågavarande skatteförslag ta hänsyn till det försämrade penningvärdet.

Herr talman! Jag ber också att få yrka bifall till reservationen 2.

Herr VIGELSSO (cp):

Herr talman! Beträffande det ifrågavarande utskottsutlåtandet återfinns jag bland dem som står bakom ett särskilt yttrande.

Från vårt håll har vi anmärkt att vi funnit remissbehandlingen av det väntade skatteförslaget föga tillfredsställande, och i det särskilda yttrande som vi fogat till utskottsutlåtandet har vi endast velat ge denna vår uppfattning till känna.

Beträffande det väntade skatteförslaget ännu okända detaljer är det för tidigt att göra något uttalande och för undvikande av möjligheten av otrevliga överraskningar avstår jag därifrån, herr talman. Vissa folktoppartidningar har för övrigt givit uttryck för samma uppfattning.

Herr talman! Jag begär kort och gott att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp):

Herr talman! Det är inte min avsikt

att yrka bifall till utskottets hemställan och inte heller till den reservation som fogats till utskottets utlåtande. Jag vill över huvud taget inte ta upp någon diskussion i sakfrågorna.

I förra veckan framhöll jag i denna kammare att jag tycker att det är felaktigt att hålla debatten just nu, eftersom i varje fall vi inom oppositionen inte har det sakliga underlaget för att kunna föra en meningsfull diskussion. I pressen har vi ju dess värre sett alltför många prov på hur en debatt kan snedvridas när de riktiga förutsättningarna inte föreligger, men jag anklagar verkligen inte pressen eftersom jag finner det helt naturligt att den vill delta i debatten av en så stor och viktig fråga. Däremot anklagar jag dem som inte vill medverka till att skapa förutsättningar för att debatten i pressen och här i riksdagen skall kunna bli så saklig som den borde vara. När man även här i riksdagen får höra sådant som man trodde mera höra hemma i buskarna, där en mer osaklig upplysning naturligtvis kan förekomma, blir man en aning skrämmd av hela uppläggningsen av frågan.

I förra veckan hälsade finansministern mig välkommen tillbaka till den individuella beskattningens linje, men detta är verkligen märkligt eftersom det aldrig rört sig om något som helst avsteg från den linjen från vår sida. Jag vill i dag gärna påpeka den saken.

Beträffande frågor som upptagits i de olika motionerna vill jag först rörande expertkommittén framhålla, att jag har den uppfattningen att det är riktigt att experter på arbetsmarknads-sidan deltar i behandlingen av sådana här viktiga spørsmål. Men jag vill inte göra avkall från kravet på insynsmöjligheterna för riksdagsmännens del. Att enbart arbetsmarknadens parter skall delta och att det inte skall vara något parlamentariskt inslag anser jag vara felaktigt och kan därför inte heller ansluta mig härtill. Beträffande de andra

frågorna är många väl värda ett beaktande, men jag tror vi får spara saksdiskussionen till den dag då hemlighetsmakeriet från regeringens sida äntligen upphör och vi får ta del av underlaget för ställningstagande i frågorna.

I det särskilda yttrandet har vi speciellt vänt oss mot de former som tillämpats då det gäller den här frågan. Jag förmodar att utskottets talesman ändå inte kan förneka att vi här i landet i samtliga stora och betydelsefulla frågor har haft en fast och entydig praxis med parlamentariska utredningar och med remissbehandling av utredningarnas resultat. Utskottet skriver att det i detta fall har förekommit utredningar och att resultaten har remissbehandlats. Det är obestriddigt att vi har haft en kapitalskatteberedning, men lika obestriddigt är att beredningens resultat i mycket stor utsträckning är beroende av de resultat man kommer fram till på inkomstskattesidan. Man kan inte i ena fallet ta ställning utan att känna till läget på det andra området.

Sedan har det också hänvisats till familjeskatteberedningen. Det är mycket märkligt att man låter den beredningens utredningsresultat ligga till grund för den stora omstöpning av vårt skattesystem som vi snart kommer att få förslag om. Det finns en väsentlig differens mellan familjeskatteberedningens arbete och det förslag som regeringen uppenbarligen ämnar presentera inom ett par veckor. Och vari består skillnaden? Jo, däri att regeringen kommer att använda ungefär 4 miljarder kronor för att stöpa om det direkta skattesystemet. Och vill man verkligen påstå att en skillnad på 4 miljarder inte är något som radikalt ändrar förutsättningarna att göra någonting! Bristen med familjeskatteberedningens arbete var just att vi inte fick möjligheter att använda pengar från t. ex. den indirekta beskattningen för att göra avväganden

Den planerade skattereformen m. m.

på alla områden. Där var vi helt låsta. Därför går det inte att jämföra det arbete som där presenterats med det som regeringen uppenbarligen kommer att redovisa. Eller är man på den socialdemokratiska sidan så blasé när det gäller stora tal i den allmänna miljonrullning vi haft, att man tycker att 4 miljarder kronor inte är så mycket att tala om? Jag har den uppfattningen att redan när vi kommer upp till 1 miljard så är det inte fråga om småpotatis. Och den stora omstöpnings och de stora belopp som det här rör sig om kan man verkligen inte prata bort.

Det är också att slå blå dunster i ögonen på människor när man vill göra gällande att det finns utredningsresultat som remissbehandlats. Utskottet skriver att det har gjorts ett omfattande utredningsarbete inom familje- och kapitalskatteberedningarna och att förslagen har remissbehandlats i sedvanlig ordning, men någon annan utredning kan man inte hänvisa till. Det är riktigt att remissbehandling har förekommit, men utredningarna har endast tagit upp begränsade delar av det förslag som snart kommer att presenteras.

I mittenpartiernas särskilda yttrande till utskottets betänkande har vi starkt reagerat mot regeringens förfaringsätt i detta fall och skriver att det är »ett allvarligt åsidosättande av hittills tillämpade demokratiska beslutsmetoder».

I förra veckan fick vi här i kammaren den upplysningen av finansministern att han var mycket noga med att riksdagen informerades först om det förslag han tänkte framlägga. Det låter mycket vackert, men jag är inte säker på att finansministern lever upp till den föresatsen. Jag vill också ställa en direkt fråga till utskottsmajoritetens talesman: Är det riktigt, såsom det påstås i pressen, att finansministern och consorten kommit till riksdagen för att ge speciell information till bevillningsutskottets socialdemokratiska ledamöter i skattefrågan? I så fall är det en-

Den planerade skattereformen m. m.

dast gentemot den socialdemokratiska delen av riksdagen som man visat en sådan känslighet inför kravet på information. Innebär detta en ny metod som skall tillämpas i stora och betydelsefulla frågor?

Det vore värdefullt att få ett klarläggande på denna punkt.

Herr förste vice talmannen övertog ledningen av förhandlingarna.

Herr BRANDT (s):

Herr talman! Jag skall för ovanlighetens skull börja med att ge fru Nettelbrandt en eloge och erkänna att hon verkligen har kämpat för särbeskattning. Hon och jag har diskuterat denna fråga många gånger i denna kammare. Jag har inte varit motståndare till en sådan reform, men jag har hävdad att man, om man genomför en särbeskattning, också skall ha garantier för att den inte drabbar hemmafruarna, vilka har diskuterats så livligt den senaste tiden. Jag har emellertid inte vid våra diskussioner kunnat finna att fru Nettelbrandt varit lika bestämd på denna punkt som jag. Detta gäller också för folkpartiet i dess helhet. Det är först nu som folkpartiet börjar tala om att man måste tillgodose önskemålen från de hemmafruar som inte kan ta arbete utanför hemmet o. s. v. För min del har jag under debatterna i denna fråga alltid understrukit att jag inte kan gå med på en särbeskattning förrän vissa åtgärder vidtagits.

Moderata samlingspartiets reservanter i utskottet påstår nu att skatteomläggningen riktar sig ensidigt mot de familjer, där hustrun valt att arbeta i hemmet eller av någon anledning tvingas därtill. Det är minst sagt ett obestyrt påstående. Såsom statsministern häromdagen sade tjänar över 700 000 av de drygt en miljon hemmafruarna på denna reform. Reservanternas påstående kan alltså inte vara riktigt. Det är en

dast en liten privilegierad grupp med höga löner som förlorar något.

Reservanterna menar vidare att det blir extra skattebördor för högskattekommunernas invånare. Också det är en sanning med modifikation. Jag skall inte nu närmare gå in på denna fråga eftersom den diskuterades ganska ingående under remissdebatten, där finansministern lämnade exempel på reformens verkningar sedan hänsyn tagits till den hjälp som kommunerna erhåller från staten.

I reservationen 1 efterlyses en ny kapitalskatteberedning, eftersom man inte tycker om det nyligen framlagda betänkandet. Jag som själv deltagit i kapitalskatteberedningens arbete hoppas naturligtvis att dess resultat skall läggas till grund för den kommande propositionen. I själva verket råder det inte särskilt stora meningsskiljaktigheter mellan socialdemokraterna, folkpartiet och centerpartiet beträffande kapitalskatteberedningens förslag.

Det är alldeles riktigt, såsom fru Nettelbrandt säger, att det nya skatteförslaget är en stor fråga; det har finansministern också flera gånger poängterat. Det gäller ändå att omfördela 4 miljarder kronor. Snart sagt inte ett enda öre av dessa pengar skall anslås till reformåtgärder utan de skall uteslutande omfördelas. Finansministern talade redan för ett halvt år sedan i stora drag om vad denna omfördelning i princip skulle innebära. Det har alltså faktiskt pågått en diskussion om saken under ett halvt år, och knappast någon annan proposition har debatterats lika grundligt innan den lagts fram för riksdagen.

Finansministern har angivit att det är fråga om en omfördelning av skatten till förmån för de lågavlönade. Det har alla vetat om. Han har vidare sagt att det är fråga om införande av en särbeskattning, innebärande lika hög skatt för skattebetalare oavsett kön och civilstånd. Också detta har varit allmänt känt, och en sådan ändring har

även krävts av en majoritet av oppositionen. Allt detta medför väl enligt matematikens lagar att några måste avstå för att de som har mindre inkomster skall få lägre skatt.

Förändringen skall gälla både den statliga och den kommunala skatten — det är heller ingen nyhet, utan det har man talat om — eftersom kommunalskatten drabbar de lägre inkomsttagarna hårdast. Den är regressiv; det känner vi alla till. Inte minst centern har ju under flera år pläderat för omläggning av kommunalskatten. Men härvidlag måste kommunerna kompenseras, har finansministern förklarat, och det är tydligt att denna kompensation måste följa med i skattepaketet.

Det blir en gemensam skatteskala — det vet vi allesammans, ty det har klart utsagts. De ensamstående är nu hårdare beskattade än andra, och när avsikten är att mildra skatten för dem måste det bli en skärpning för de gifta som har de stora inkomsterna. Det är väl också ganska enkel matematik. Men detta är, säger finansministern, det svåraste problemet för hans skatteingenjörer i departementet. Det blir bl. a. avdrag på den slutliga skatten tills den hemmavarande maken går ut i förvärvslivet, och detta avdrag skall minskas successivt alltefter inkomsten. Problemet har som sagt inte varit lätt att lösa, men allt detta är klart deklarerat.

Utskottet trycker på att frågan varit föremål för livliga debatter. Förslaget har också remissbehandlats i vanlig ordning. Fru Nettelbrandt säger att man väl ändå inte kan hävda att förslaget grundar sig på betänkanterna från familjeskatteberedningen, allmänna skatteberedningen och kapitalskatteberedningen, vilka alla varit ute på remiss — även om det är länge sedan när det gäller allmänna skatteberedningens betänkande. Men materialet från familjeskatteberedningen och kapitalskatteberedningen — det gäller både betänkanterna och remissyttrandena — är en-

Den planerade skattereformen m. m.

ligt min mening tillräckligt för att regeringen skall grunda en proposition på det. Det är ju också så vi förfar här i landet. Den svenska riksdagen är väl det enda parlament i världen som går så grundligt till väga i dessa hänseenden. Vi gör utredningar, vi sänder ut förslagen på remiss, regeringen skriver propositioner och sedan får vi grundligt behandla materialet i utskotten.

Jag har svårt att förstå att tillvägagångssättet i detta fall skulle strida så kraftigt mot de principer som tidigare tillämpats, även om det gäller ett mycket stort och komplicerat förslag. Man kan beklaga att det är på detta sätt — även vi i kapitalskatteberedningen kunde ha behövt längre tid på oss — men alla har ansett att denna reform är så angelägen att den måste genomföras så snabbt som möjligt. Detta understrykes också i utskottets betänkande. Det gällde alltså att finna lösningar och framlägga förslag så snabbt som möjligt. Men departementet har naturligtvis haft mycket arbete med att knäpa ihop propositionen, och det är inte underligt att detta tagit tid.

Vi menar således att det inte behövs några ytterligare utredningar — sådana skulle förhålla frågan, och det vill vi inte vara med om. Därför står en stor majoritet bakom utskottets förslag. Även om folkpartiets och centerpartiets representanter avgivit ett särskilt yttrande har de inte följt de moderata i deras yrkanden.

Det är självklart att utskottet inte velat gå in på några detaljer i den motion vari framförts yrkande om vissa avdrags anpassning till penningvärdets förändringar. Den saken får vi ta ställning till när regeringsförslaget ligger på riksdagens bord.

Herr talman! Jag skall inte orda mera om denna fråga utan ber att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort genmäle:

Den planerade skattereformen m. m.

Herr talman! Jag skall också för ovanlighetens skull be att få returnera en komplimang till herr Brandt. Herr Brandt brukar vara spränglärd på mycket, även om jag i dag tyvärr måste göra ett undantag när det gäller kunskaperna.

Herr Brandt har uppenbarligen inte läst tillräckligt i skrifterna. Jag fordrar inte att man skall ha läst vårt partiprogram, min reservation i familjeskatteberedningen o. s. v. Men för hederlighetens skull tycker jag nog att vi icke här i riksdagen skall komma med påståenden om varandra, om vi inte har så pass mycket på fötterna att det finns täckning för vad vi säger. Om herr Brandt går hem och studerar familjeskatteberedningens betänkande, skall han finna att det var två ledamöter i beredningen, professor Mutén och jag, vilka särskilt gjorde uttalanden om att man vid en övergång till individuell beskattning skulle ta hänsyn till kvinnor, vilka på grund av ålder, otillräcklig utbildning eller bostadsort med otillräckligt näringsliv kunde ha svårigheter att få arbete.

Ur folkpartiets program, som fastställdes för flera år sedan och inte nu, kan jag läsa upp en passus, där vi särskilt yttrar att »i samband med genomförandet av en central och individuell beskattning ägnas övergångsproblemen särskild uppmärksamhet». Jag kan vidare hänvisa till mittenreservationen i bevillningsutskottet år 1969. Det är väl ändå ett dokument som herr Brandt i egenskap av ledamot av detta utskott har en viss skyldighet att åtminstone ta del av. Där har vi under förra året skrivit om övergången till individuell beskattning att den ej skall drabba den maka som på grund av ålder, bristande utbildning, ensidig näringsstruktur på bostadsorten eller andra likartade skäl inte kan erhålla anställning utanför hemmet.

Jag hoppas att herr Brandt med hänsyn till dessa dokument ändå vill ta

tillbaka den uppgift som lämnades här, nämligen att vi på vårt håll tidigare skulle ha varit helt ointresserade av dessa övergångsproblem och att vårt intresse för dem skulle vara nytillkommet. Nej, intresset har funnits med i bilden hela tiden.

Jag vill återkomma till en fråga som jag tidigare ställde under behandlingen i bevillningsutskottet. Herr Brandt sade att remissförfarandet i alla andra ärenden var så noggrant. Menar herr Brandt att vi skulle slopa detta förfaringsätt när det gäller ett förslag som enligt herr Sträng är »det största solidaritetsprov som svenska folket har ställts inför»?

Och hur var det med informationen i bevillningsutskottet? Har det förekommit någon sådan eller inte?

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Även jag har klart för mig att det i dag inte är lätt att ta upp en sakdiskussion i skattefrågan. Jag har inte heller försökt att göra det. Herr Brandt påstår att vi i vår motion har sagt att skatteförslaget kommer att få vissa bestämda följder. Nej, vi har i stället framhållit att något förslag ännu inte har presenterats och att vi därför inte vet vad det kommer att innebära.

Däremot har vi angivit vissa grundläggande principer som vi anser nödvändiga att fullfölja i ett nytt skattesänkingsförslag så att detta inte får de eller de verkningarna. Detta är någonting helt annat.

Faktum är att det finns 1 250 000 hemarbetande kvinnor här i landet. Herr Sträng har vid olika tillfällen erkänt att det kommer att bli en skatteköning för familjerna, vilket också herr Brandt sagt här i dag. Man har talat om att gränsen går vid 30 000 kronor, men eftersom den övervägande delen av barnfamiljerna i detta land har inkomster på över 30 000 kronor kom-

mer även dessa familjer att drabbas av skattehöjningen.

Regeringen har vidare varit tvungen att erkänna att enligt det nya förslaget kommer det att bli en skattehöjning för de ensamstående mödrarna redan vid en inkomst på 20 000 kronor.

Vid framläggandet av förslaget får vi ju se, om man tagit hänsyn till den opinion som uppstått och i vilken mån ändringar har gjorts. Därför får vi vänta med att ta ställning, men jag var tvungen att bemöta herr Brandt, när han gjorde gällande att vi i motionen påstått att skatteförslaget skulle få vissa bestämda verkningar.

Herr Brandt menar vidare att utredningarna skulle kunna vara tillräckliga som grund för ett nytt skattesänkingsförslag. Han har emellertid inte på en enda punkt bemött den kritik jag har riktat mot det system som man tillämpat vid utarbetandet av detta förslag. Nu förklarar herr Brandt själv att kapitalkatteberedningen hade behövt längre tid på sig, och därmed erkänner han att resultatet kanske inte är fullödigt utan hade bort vara bättre. Det är också klart att när man lägger fram ett nytt skattesänkingsförslag, som kanske för lång tid kommer att få mycket stora verkningar för de enskilda människorna och för hela vårt samhälle, har det utomordentligt stor betydelse att förslaget blir så bra som det över huvud taget är möjligt. Man får inte som herr Brandt hävda att det här bara gällt att snabbt komma fram med ett förslag, och sedan får detta se ut hur det vill. Det måste vi invända mot. Vi reagerar därför mot det system man har använt när det gällt att arbeta fram detta förslag.

Herr BRANDT (s) kort gemäle:

Herr talman! Jag skall inte nu ta upp någon diskussion om vad skatteförslaget skall innebära. Jag nöjer mig med att säga till fru Nettelbrandt att hon väl har rätt i sina påpekanden.

Den planerade skattereformen m. m.

Jag kan inte bestrida det, och då erkänner jag det. Vad jag syftade på var emellertid de diskussioner om särbeskattning och sådant som vi förde långt tillbaka. Fru Nettelbrandt och jag har diskuterat dessa saker i årtionden, men jag kan inte erinra mig att frågan om övergångsbestämmelser har varit på tal. Icke heller moderata samlingspartiet har berört dem. De moderata tog emellertid sedermera i en motion nästan ordagrant upp praktiskt taget alla argument jag hade framfört i fråga om åtgärder som måste vidtas för att vi skall kunna klara en särbeskattning.

Fru Nettelbrandt frågar: Skall vi slopa remisserna? Det är självklart att vi inte skall göra det, och ingen kan ha fått uppfattningen att jag menar det. Det brukar emellertid inte vara vanligt att vi kräver att propositioner skall skickas ut på remiss.

Vidare undrar fru Nettelbrandt, om det är riktigt att herr Sträng har varit hos socialdemokraterna i bevilningsutskottet. Ja, det är riktigt, och vad är det för märkvärdigt med det? Jag tycker att det hedrar finansministern att han tar kontakt med sina partivänner, så att han kan få reda på hur vi ser på saker och ting och diskutera frågan. Det kan inte vara märkvärdigare än att folkpartiets och centerns partiledare tar kontakter med grupper inom sina partier. Detta är vad som har skett.

Någon mer fråga var det väl inte, herr talman, och jag skall därför inte förlänga debatten ytterligare, utan vidhåller bara mitt yrkande.

Fru NETTELBRANDT (fp) kort gemäle:

Herr talman! Jag konstaterar att den information i skattefrågan som hela svenska folket i dag efterlyser och sedan länge har efterlyst är förbehållen de socialdemokratiska ledamöterna. I övrigt är det tyst intill den dag då propositionen läggs på bordet.

Herr Brandt säger att han har tänkt

Den planerade skattereformen m. m.

på diskussioner långt tillbaka i tiden. Jag är glad över att herr Brandt har tagit tillbaka sina tidigare påståenden, som var direkt felaktiga, men jag vet inte hur långt tillbaka i tiden han går. Det partiprogram som jag läste några rader ur antogs 1962. Utan att ha släpat med mig några protokoll från den tiden vågar jag hävda, att det är fullständigt uteslutet att något har sagts i strid mot detta partiprogram. Så länge som dessa problem har diskuterats har frågan om övergångsreglerna varit med i bilden. En helt annan sak är att man i principuppfattningen haft en mycket bestämd linje. Den jämlikhetssynpunkten har däremot inte varit vägledande för socialdemokraterna.

Herr Brandt sade att det i dessa utredningar finns tillräckligt med material för att ett skatteförslag skall kunna framläggas. Ja, självfallet finns det det — ur teknisk synpunkt medför de inga som helst komplikationer om man gör på det ena eller andra sättet. Det intressanta är de politiska avvägningar som kommer in i bilden när det gäller att hantera ett belopp på 4 miljarder kronor eller, för att tala med finansministern, då vi skall ta ställning till det största solidaritetsprov som svenska folket har ställts inför.

Herr BRANDT (s) kort genmäle:

Herr talman! De politiska värderingarna har diskuterats i mer än ett halvt år, och jag anförde några exempel på vad propositionen i stort sett kommer att innehålla och vilka principer som följs. Dessa principer har tillkännagivits på partikongressen och i tal av finansministern vid åtskilliga tillfällen, även här i remissdebatten. Det är därför överdrivet att säga att man inte känner till vilka de politiska värderingarna blir.

Herr MAGNUSSON i Borås (m) kort genmäle:

Herr talman! Jag vill bara konstate-

ra att herr Brandt fortfarande inte på något sätt har kunnat argumentera för att detta ärende förberetts i vanlig ordning. Förmodligen menar han att den kritik som har riktats mot förslaget är helt riktig.

Det intressanta är emellertid att herr Brandt och andra socialdemokrater i bevillningsutskottet redan tycks känna till skatteförslaget, och i det fallet skiljer de sig från de flesta andra medborgare i vårt land. Det skulle emellertid vara värdefullt om herr Brandt ville tala om för oss vad förslaget innehåller.

Herr LOTHIGIUS (m):

Herr talman! Jag ämnar inte föregripa den debatt om skatteförslaget som om några veckor kommer att föras här i kammaren. Men det måste anses riktigt att i dag, då man håller på med att justera den proposition som snart skall läggas fram för riksdagen, göra en analys av den situation vari småföretagsamheten och familjeföretagsamheten redan befinner sig.

I reservationen 1 till bevillningsutskottets betänkande heter det: »Enligt vår uppfattning kan kapitalskatteberedningens betänkande över huvud taget inte bli föremål för lagstiftning.» Anledningen till att reservanternas framfört den mening är att vi inom moderata samlingspartiet tycker att kapitalskatteberedningens betänkande i många avseenden är illa genomtänkt. Om förslagen genomförs får den medelstora och mindre företagsamheten än sämre betingelser. I reservationens kläm anhålles om en ny utredning beträffande kapitalbeskattningen med speciellt hänsynstagande till beskattningens effekter på sparande och enskild företagsamhet. Jag skulle, herr talman, vilja göra några kommentarer till detta.

Jag kommer från ett län med en mycket utbredd småföretagsamhet — en av de största i hela vårt land — som onekligen medverkat till att föränd-

ra fattigdom till rikedom eller åtminstone till att väsentligt höja levnadsstandarden. Jag säger inte att detta bara är småföretagarnas förtjänst — förtjänsten tillkommer var och en som har hållit i ett redskap eller stått vid en maskin. Men någon måste ta initiativet, någon måste bära ansvaret, någon måste våga att satsa sin person eller sina sparade medel för att starta någonting därför att han tror på framtiden.

Nu har det hänt någonting under det senaste året som i allra högsta grad berör den proposition finansministern snart kommer att lägga fram. Tron på framtiden har varit den starkaste drivkraften för småländsk företagsamhet. Även om man alltfort satsar och bygger nytt, så torde det i dag ske nästan bara av farten. Det har kommit en underton av tveksamhet och pessimism som inte funnits i denna företagarevärld förut. Man frågar sig så här: »Är det någon mening med att fortsätta att jobba? Klarar jag de svårigheter som tornar upp sig?» Omkostnadsökningarna gör ju att verksamheten blir allt mindre självförsörjande. Ju mindre eget kapital jag har, desto mindre vågar jag satsa på framtiden. En höjning av arvs-skatten motverkar möjligheterna att fortsätta verksamheten i familjeföretags form.

Alla dessa farhågor trycker i dag dessa människor. Jag har aldrig tidigare under min verksamma tid varit med om en så bitter underton hos svensk företagsamhet som just nu, och detta sker mitt under en högkonjunktur! Sällan har våra ortsbankers fått säga nej till så många kreditanspråk som just nu är fallet, och de får göra det trots medvetandet om att det ändå skulle vara berättigat att stödja denna verksamhet.

I den situationen vill finansministern lägga fram en proposition som — åtminstone sägs det i finansplanen — i stort sett följer kapitalskatteberedning-

Den planerade skattereformen m. m.

ens förslag. Är det då underligt att många företagare bestämmer sig för att lägga ned verksamheten om de möter ytterligare svårigheter?

Situationen är något annorlunda för börsnoterade företag och för statliga, kommunala och kooperativa företag. Dessa är på kort sikt mer oberoende av förmögenhetsskatten. Men familjeföretagen berörs i allra högsta grad av en höjning av förmögenhetsskatten. 90 procent av svensk industri är familjeföretag, och dessa företag sysselsätter 30 procent av den totala arbetskraften. Handel och service domineras av dessa företag.

Det är alltså eget och lånat kapital som arbetar i dessa företag. Det egna kapitalet är också i största utsträckning ett arbetande kapital. Även de små företagen behövs i dag ett allt större rörelsekapital, och detta kapital kommer att drabbas av de marginalskattehöjningar som kapitalskatteberedningen föreslår. Man kan inte räkna med att all denna företagsamhet varje år skall ge en hög förräntningsprocent, och ändå kommer denna företagsamhet i fortsättningen att spela en mycket stor roll för svenskt arbete och svenskt näringsliv.

Inom jordbruksnäringen och skogsnäringen måste företagarna många gånger räkna med en förräntning på mellan 1 och 2 procent. Skattehöjningarna kommer inom dessa näringar att reducera det inom företagen arbetande kapitalet.

Regeringen kommer enligt min uppfattning att göra sin stora blunder, om den framlägger ett förslag till höjd skatt utan att närmare analysera vilken förräntning som erfordras för att ett i ett familjeföretag nedlagt kapital skall kunna bevaras intakt som ett arbetande kapital för framtiden. Jag skulle vilja fråga herr Brandt, som varit ledamot av kapitalskatteberedningen: Vilka starka positiva åtgärder har man vidtagit

Den planerade skattereformen m. m.

med hänsyn till just denna grupp av företagare? Hur tänker man möta deras situation i dag? Det finns inga uppgifter om det i kapitalskatteberedningens förslag.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna i bevillningsutskottets betänkande nr 5.

Herr KRÖNMARK (m):

Herr talman! Jag skall anföra några synpunkter i anslutning till punkten b i reservationen 1 till bevillningsutskottets betänkande nr 5. I denna punkt tar man upp problem som är förknippade med kapitalskatteberedningens förslag och den proposition som är aviserad. Jag skall belysa dessa problem i anknytning till jordbrukspolitiken.

Jordbruket torde vara en av de näringsgrenar som har de största kapitalinvesteringarna. Utvecklingen går också mot allt kostsammare anläggningar. Herr Lothigius har berört detta problem när det gäller familjeföretag i stort. I ingen annan näring finns det relativt sett så mycket bundet kapital med låg förräntning som just inom jordbruket. Därför är det helt naturligt att de signaler som kommit från kapitalskatteberedningen har vållat verklig oro bland jordbrukarna i landet. Framför allt är detta beklagligt med hänsyn till att vi under de senaste åren under 1960-talet haft en vikande trend då det gäller inkomstförhållandena för jordbruket; inkomstklyftan mellan jordbrukare och andra inkomsttagare här i landet har blivit större. När man nu märker att man kommer att utsättas för ett allt hårdare skattetryck på grund av de reallånggångar man har, reallånggångar som ger en blygsam förräntning och i vissa fall ingen förräntning alls, är det givet att betänksamheten på många håll ökar.

Situationen försvåras dessutom av att de flesta av dessa inkomsttagare nominellt sett blivit betydligt förmögnare genom de höjda taxeringsvärdena. Vi vet

nu att de nominella förmögenheterna kommer att skrivas upp med 40, 50 eller 60 procent vart femte år. På sikt måste detta leda till en ren konfiskation av det privata kapitalet i jordbruksnäringen. Man kan fråga sig, om det möjligen är själva avsikten med strategin i kanslihuset.

Ledamoten av utredningen herr Brandt har nyss sagt att det hade varit önskvärt att kapitalskatteberedningen hade haft mer tid på sig. Vad är det då som gjort att det har varit sådan brådska? Just den delen av det kommande skatteförslaget saknar reell skatteekonomisk betydelse för staten. De skärpningar som har aviserats här ger inte staten några betydande belopp i inkomst från kapitalskatter.

Man måste alltså konstatera att någonting annat har gjort att det varit en sådan brådska, att kapitalskatteberedningen inte har haft tid att utreda konsekvenserna av sitt förslag. Det förefaller mig vara den enda naturliga förklaringen, att det ligger taktiska politiska motiv bakom. I 1968 års val blåste en vänstervind, och man vill på något sätt motsvara de ambitioner man då gav uttryck för. Därför gäller det att så snabbt som möjligt kasta fram ett radikalt förslag, som kommer att uppskattas av en opinion här i landet. I det sammanhanget har det inte varit lika intressant att beakta de negativa konsekvenser som uppstår.

Fördelningsfrågorna har ju givits främsta prioritet, och dessa frågor är ju viktiga. Men jag tror att ännu viktigare än att diskutera fördelningen av tillgångarna är att se till att det skapas nya resurser, och i detta fall tycker jag det finns anledning för riksdagen att redan i dag säga ifrån att antingen en ny utredning bör få i uppdrag att överväga konsekvenserna av skattehöjningarna eller att kapitalskatteberedningen skall få fortsätta sitt uppdrag, som man enligt herr Brandts utsago inte hade tid att fullfölja.

Herr talman! Med dessa ord ber även jag att få yrka bifall till reservationerna 1 och 2.

Herr FÄLLDIN (cp):

Herr talman! En sakdebatt i det här läget är ju helt fruktlös. Vår viljeinriktning när det gäller skatteomläggningen har vi givit uttryck för i olika sammanhang, senast i årets remissdebatt, och jag ber att få hänvisa till den. Jag har begärt ordet bara för att lämna en röstförklaring.

När jag nu kommer att rösta för utskottets förslag har det avseende på den hemställan som utskottet gör, men det kan under inga villkor få anses innebära något instämmande från min sida i vad utskottet skriver. Det gäller i synnerhet utskottets uttalande längst ner på s. 9: »De propositioner som väntas till värriksdagen har föregåtts av livliga skattedebatter och ett omfattande utredningsarbete inom familje- och kapitalskatteberedningarna, vilkas förslag i sedvanlig ordning remissbehandlats. Resultatet härav utgör det väsentliga underlaget för de propositioner som inom kort kommer att föreläggas riksdagen.»

Jag ber att få hänvisa till det särskilda yttrande som företrädare för centern och folkpartiet har avgivit i detta ärende och varav det med all önskvärd tydlighet framgår att vi icke kan acceptera handläggningen av detta ärende, eftersom den på ett allvarligt sätt minskar riksdagens faktiska och praktiska granskningsmöjligheter.

I detta anförande instämde herrar *Persson* i Heden, *Dockered*, *Börjesson* i Glömninge, *Sundkvist*, *Polstam*, *Dahlgren*, *Börjesson* i Falköping och *Eriksson* i Bäckmora, fru *Jonäng* samt herrar *Maltsson*, *Larsson* i Öskevik, *Andersson* i Knäred och *Glömnér* (alla cp).

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Den motion från moderata samlingspartiet som beviljnings-

Den planerade skattereformen m. m.

utskottets betänkande nr 5 behandlar innebär ju i korthet att man kräver att innan Kungl. Maj:t tar slutlig ställning till den aviserade propositionen en expertkommitté med representanter för arbetsmarknadens parter skall få tillfälle att framlägga sina synpunkter på den. Vi önskar helt enkelt med denna motion göra ett sista försök att få finansministern att träda ut ur sitt hemlighus och att lyssna till vad arbetsmarknadsparternas organisationer kan ha att säga.

De socialdemokratiska ledamöterna i utskottet har emellertid inte ansett sig kunna biträda detta yrkande. I och för sig är detta ganska följdriktigt, eftersom vi är vana vid att finansministerns partivänner litat på att han vet bäst. Men det värsta är att finansministern själv har svängt ganska betänkligt i uppfattning, t. ex. om hur familjebeskattningen skall utformas. År 1965 ansåg herr Sträng att de av honom då framlagda förslagen till skatteskalor för gifta och ensamstående låg exakt där de borde ligga, och motioner från det dåvarande högerpartiets sida om ändringar i skatteskalorna avvisades såsom orealistiska. År 1966 var dock finansministern klar med ett nytt förslag, som innebar att han ökade avståndet mellan skatteskalorna för gifta och skatteskalorna för ensamstående, varigenom han ytterligare gynnade beskattningen för de gifta på de ogiftas bekostnad. Då var *det* den absoluta rättvisan. Nu har finansministern kommit underfund med att det är de ensamstående som är missgynnade och att även ensamstående inkomsttagare med relativt höga inkomster bör få en viss skattelättnad. Han säger att eftersom det är de ensamstående som är extremt missgynnade måste det bli de som skall bli extremt gynnade för att rättvisa skall kunna skapas. Vi har förstått av detta att det egentligen är finansministern som representerar den absoluta rättvisan.

Den planerade skattereformen m. m.

Herr talman! Enligt min mening har frågan om familjebeskattningsens utformning fått ett alltför stort utrymme i den pågående debatten. Man bortser från vad som ändå är det centrala i skattefrågan, nämligen den omläggning av beskattningen som tydligen, enligt vad vi förstår, kommer att innebära en skärpt progressiv beskattning i stora mellaninkomstlägen och för de högre inkomsttagarna. Det är främst när det gäller den frågan som jag har den bestämda uppfattningen, att man i finansdepartementet borde ha tagit kontakt med arbetsmarknadens parter för att verkligen få en reaktion på de här förslagen. Vi bör ju komma ihåg att den aviserade skatteomläggningen kommer att träda i kraft vid en tidpunkt då en komplicerad avtalsrörelse pågår i vårt land.

Men, herr talman, även i sin attityd till hur skattefrågan får anses inverka på lönerörelserna har finansministern vacklat. I sitt berömda storrådstal sade han att det var ofrånkomligt att skattepolitikens utformning influerar på in-tresseorganisationernas avtalsutspel, och det håller man gärna med honom om. Men i statsverkspropositionen säger finansministern, att han utgår ifrån att ett solidariskt ansvar måste präglade löntagarorganisationernas handlande. Är det då inte ganska anmärkningsvärt att man, när man kräver ett solidariskt ansvar från löntagarorganisationernas sida, samtidigt avslår framställningar ifrån vissa löntagarorganisationer om överläggningar med finansdepartementet om hur en samordnad löne- och skattepolitik skulle se ut? Man bifaller alltså inte ett sådant ganska anspråkslöst förslag, men man begär en villkorslös solidaritet från grupper som inte har haft tillfälle att ens framlägga sina synpunkter. Det är den situationen vi i dag befinner oss i, och jag tycker att den åtminstone borde leda till vissa reflexioner.

Härmed var överläggningen slutad.

Punkten 1

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 2; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 1 i utskottets betänkande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 2 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 147 ja och 26 nej, varjämte 32 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Punkten 2

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen 1; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid votering, i anledning varav efter given

Meddelande ang. nästa veckas sammanträden

varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller bevillningsutskottets hemställan i punkten 2 i utskottets betänkande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen 1 av herr Yngve Nilsson m. fl.

Sedan kammarens ledamöter häfter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Herr Magnusson i Borås begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 148 ja och 27 nej, varjämte 31 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 12

Meddelande ang. nästa veckas sammanträden

Herr FÖRSTE VICE TALMANNEN yttrade:

Enligt erhållna uppgifter om bordläggning av utskottsutlåtanden föreligger ett trettiotal ärenden till avgörande i kamrarna onsdagen den 4 mars. Kammarplenium nämnda dag kommer därför sannolikt att fortsättas på kvällen. Däremot bedömes det inte bli erforderligt att anordna något extra arbetsplenum under nästa vecka.

§ 13

Behörigheten att förrätta kyrklig vigsel

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 2, i anledning av motioner angående behörigheten att förrätta kyrklig vigsel.

I de likalydande motionerna I: 318 av herr *Wikström m. fl.* och II: 342 av herr *Johansson* i Skärstad *m. fl.* hemställdes »att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla om förslag till 1970 års riksdag, vilket ger vigselförrättare såväl inom svenska kyrkan som inom andra kristna trossamfund behörighet att viga svenska medborgare, även då ingen av de trolovade är medlem av vigselförrättarens eget samfund eller kyrka, under förutsättning att minst en av de trolovade tillhör något kristet trossamfund».

Utskottet hemställde,

att motionerna I: 318 och II: 342 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Schött* (m), fru *Elvy Olsson* (cp), herrar *Dockered* (cp), *Wiklund* i Stockholm (fp) och *Fridolfsson* i Stockholm (m) samt fröken *Åsbrink* (s) och fru *Jonäng* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa,

att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 318 och II: 342 i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad reservanterna anfört.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Utvecklingen i vårt samhälle går alltmör i riktning mot att bereda varje individ största möjliga valfrihet och självbestämmanderätt. Den linjen följs också i motionen om rätt för var och en som önskar kyrklig vigsel att välja vem han vill bland dem som har rätt att förrätta sådan. För

Behörigheten att förrätta kyrklig vigsel

dem, som har ett positivt intresse för **det kyrkliga livet i vårt land, ter det sig mer och mer nödvändigt att skydda och stärka den ekumeniska samverkan som ligger i att var och en som har rätt att förrätta kyrklig vigsel också får utföra sådan för det par som så önskar.** Med tanke på dem som inte har intresse av en kyrklig vigsel kan framhållas att det inte är fråga om någon utvidgning av rätten därtill; vigselrätten förändras bara inom kretsen för de religiöst intresserade.

Det har sagts att obligatoriskt civiläktenskap eventuellt skulle kunna bli följden av familjelagssakkunnigas arbete, och man har också hänvisat till 1958 års utredning kyrka—stat. Men eftersom resultaten av dessa utredningars arbete inte kommer att presenteras förrän ett stycke framåt i tiden förefaller det vara en rimlig begäran att man under tiden tillåtes att fritt välja förrättare av kyrklig vigselakt.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationen av herr Schött m. fl.

I detta anförande instämde herrar *Källstad* och *Sellgren* (båda fp).

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Jag behöver inte säga många ord i detta ärende utan kan i det stora hela ansluta mig till vad fröken Åsbrink anförde. Det bästa får inte vara det godas fiende. För min del uttalade jag redan när religionsfrihetslagen antogs 1951 sympatier för civiläktenskapet. Jag tror också att detta blir slutpunkten på de många årens framställningar om utvidgning av behörigheten att förrätta vigsel. Det är ju det som det nu åter är fråga om. På 1950-talet var det frikyrkopastorerna som fick vigselrätt.

Jag tycker att man nu skulle kunna **gå motionärerna till mötes på den nu aktuella punkten som en genomgångs-åtgärd för att, som fröken Åsbrink sa-**

de, öka valfriheten även på detta område i avvaktan på förslag rörande det obligatoriska civiläktenskapet. Jag har därför anslutit mig till reservanterna.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr FRIDOLFSSON i Stockholm (m):

Herr talman! Fröken Åsbrink började sitt anförande med att säga att utvecklingen i samhället går mot allt större frihet. Då glömde hon dock att göra undantag för kollektivanslutningen.

Frågan om vidgad behörighet att förrätta vigsel har varit uppe till debatt många gånger under 1960-talet. Själv försökte jag under fyra år att nå politisk framgång med denna fråga, tyvärr utan att lyckas. Av någon oförklarlig anledning har jag alltid haft svårt att få socialdemokratiska ledamöter att instämma i mina önskemål. Herr Johansson i Skärstad och hans medmotionärer har lyckats bättre. Kammarens ledamöter kanske minns att fröken Åsbrink och jag i fjol hade en intensiv debatt i denna fråga. I år har fröken Åsbrink undertecknat herr Johanssons i Skärstad motion.

I reservationen står det att en ekumenisk samhörighet präglar de kristna samfunden. Man kan väl säga att det blåser ekumeniska vindar även bland utskottets ledamöter i riksdagen, vilket har tagit sig uttryck i att den statskyrkliga fröken Åsbrink och den frikyrkliga herr Fridolfsson i Stockholm har funnit varandra och kommit fram till en gemensam ståndpunkt.

Herr talman! Jag vill nu inte försämra det gynnsamma läge som denna fråga befinner sig i med att dra i gång en debatt utan nöjer mig med att yrka bifall till reservationen.

Fru JONÄNG (cp):

Herr talman! Förhållandena på det område som behandlas i detta ärende

är uttryck för en intolerans och innebär en inskränkning i människors personliga önskemål och angelägenheter, som jag finner beklaglig och som jag menar inte alls står i överensstämmelse med de krav på jämlikhet och valfrihet för vilka vi arbetar i vårt samhälle. Personer som vill gifta sig har inte frihet att välja den vigselförrättare som står dem nära, om inte en av dem tillhör samma samfund som vigselförrättaren.

Mot bakgrund av den växande medvetenheten om samhörigheten mellan olika trossamfund och över huvud taget hela den ekumeniska strävan som i dag förekommer är det angeläget med en ändring av bestämmelserna om kyrklig vigsel i enlighet med vad motionärerna har begärt. Det är helt enkelt fråga om att anpassa våra vigselbestämmelser till den aktuella religiösa situationen i vårt land. Det föreligger inte några principiella skäl mot en utvidgning av vigselrätten, och den ekumeniska situationen borde vara tillräcklig anledning för en ändring av bestämmelserna. Hänvisningen till utredningen om förhållandet kyrka—stat anser jag inte vara relevant. Enligt vad som framgår av första lagutskottets utlåtande har 1968 års beredning om stat och kyrka uttalat att frågor om vigsel inte bör tas upp av de sakkunniga.

Vad gäller frågan om familjelagssak-kunnigas utredning om obligatoriskt civiläktenskap vill jag i likhet med fröken Åsbrink hänvisa till att dess resultat ligger så långt fram i tiden att inte heller den kan åberopas. När det gäller obligatoriskt civiläktenskap är det för övrigt i sak precis detsamma om man behåller nuvarande bestämmelser eller ändrar behörigheten. Ingetdera alternativen utgör ett hinder för ett obligatoriskt civiläktenskap.

Som jag ser det finns det inga fakta och principer som talar mot en ändring av vigselbehörigheten. För en ändring talar emellertid hänsyn till människors personliga önskemål och till det

Behörigheten att förrätta kyrklig vigsel

ekumeniska samarbetet mellan samfundet. Det är intressen som jag tycker att riksdagen med glädje borde bejaka.

Jag ber att få yrka bifall till reservationen.

I detta anförande instämde herrar *Dockered* och *Persson* i Heden (båda cp).

Herr WERNER (m):

Herr talman! De tidigare talarna har uteslutande uppehållit sig vid dem som önskar vigsel och vill ge dessa större valfrihet, och det är naturligtvis det primära i denna fråga. Med en viss tveksamhet vill jag emellertid anförda en synpunkt också från prästerligt håll. Dessa frågor berör ju också prästerna.

Förra året hade vi en lång debatt om prästens vigselplikt inom svenska kyrkan. Man ville den gången inte avbördä prästen de samvetsbetänkligheter, som kan drabba i synnerhet hederligt folk i ett konfliktläge. Prästen skall viga, ty han visste från begynnelsen vad han gett sig in på. Skulle han efter prästvigningen ändra uppfattning i denna fråga, får han lämna kyrkan. Ungefär så lät det den gången från majoriteten, kort, kärvt och auktoritärt. Jag vill minnas att det var fröken Åsbrink som den gången höll i skaffet.

Motionärernas förslag, som i mycket för ekumenikens talan, skulle kunna ge ett väsentligt bidrag till lösningen av frågan om prästens vigselplikt. Det kommer ju, om motionärerna får sin vilja igenom, att finnas ett större antal vigselförrättare att tillgå genom att samfundsgränserna i samband med vigsel häves.

Motionens krav är i år också rimligare än tidigare, när motionsyrkandet uteslutande gällde frågan om vidgad vigselrätt för frikyrkopastorerna. En sådan utformning av motionsyrkandet skulle nämligen ha inneburit att frikyrkopastorerna skulle ges en avsevärt vidare vigselrätt än vad som gäller för präster-

Behörigheten att förrätta kyrklig vigsel

skapet inom svenska kyrkan. Det hade ju knappast varit korrekt. Därför finner jag reservationsyrkandet både rimligt och bra och ser liksom övriga talare ingen anledning att fördröja denna fråga, som innebär en så ytterligt enkel lagändring.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Samtliga talare som varit uppe före mig har yttrat sig fördömligt kortfattat, och inte heller jag skall ägna mig åt någon lång utläggning i en fråga som faktiskt varit föremål för behandling här i kammaren varje år under 1960-talet utom åren 1961 och 1963, tror jag. De argument som kan anföras för och emot torde således vara ganska väl uttömda.

Jag vill bara erinra om att de argument som utskottet anförde förra året — och som återkommer i år — för avslag på motionen anslöt sig fröken Åsbrink till. Hon tillhörde då utskotts-majoriteten och förde energiskt utskottets talan här i kammaren. Det är mänskligt att man ändrar uppfattning, men jag kan ändå inte underlåta att påpeka att de argument som fröken Åsbrink här anført om behovet av en vidgad ekumenisk samverkan är argument som framfördes också i fjol men som då tycktes lämna fröken Åsbrink oberörd. De argument som vi återopade förra året gäller i år med lika stor styrka — ja, argumenteringen är kanske ännu starkare, eftersom vi nu kommit ett år närmare den lösning av frågan som vi väntar på.

I år har 1968 års beredning om stat och kyrka utgivit en analys av remissutlåtandena över kyrka—stat-utredningens slutbetänkande. Vi avvaktar alltså regeringens ställningstagande. Dessutom har Kungl. Maj:t under fjolåret tillsatt en utredning som skall se över äktenskapslagstiftningen. I detta sammanhang har också klart uttalats att möj-

ligheten att införa någon form av civiläktenskap bör utredas — man tänker sig att man rent av skall kunna göra en sådan förenkling att ingåendet av äktenskap juridiskt sett blir ett registreringsförfarande. Under sådana förhållanden kommer den valfrihet som frikyrkorna önskar sig att följa automatiskt. Det tycker jag är en sympatisk tanke, ty jag vill gärna ansluta mig till själva principen, att vi skall lämna människor så stor valfrihet som möjligt.

Men samtidigt kan jag inte underlåta att påpeka att de som nu talar om valfrihet för frikyrkornas präster att få förrätta vigsel efter eget skön, med det enda undantaget att en av kontrahenterna skall tillhöra något kristet samfund, lämnar därhän hur det skall gå för den som utträtt ur statskyrkan och inte inträtt i något annat kristet samfund men ändå anser sig vara kristen. Man lämnar också därhän den rätt för statskyrkopräster att följa sitt samvetes bud som herr Werner — kanske med visst fog — påtalade. Man kräver absolut frihet för frikyrkopräster, men man lämnar utanför den mycket viktiga frågan om statskyrkoprästers vigselskyldighet. Det är en fråga som vi vet inte kan lösas annat än i samband med att frågan om förhållandet mellan kyrka och stat får sin lösning.

Det är av detta skäl vi anser att motionerna inte bör bifallas utan att vi bör vänta med ställningstagandet tills frågan kan lösas i ett större sammanhang. Jag yrkar således, herr talman, bifall till utskottsmajoritetens förslag.

Fröken ÅSBRINK (s):

Herr talman! Det är sant, att jag ännu förra året trodde på att lösningen inte skulle ligga så långt borta. Men jag har vid ett övertänkande av den situation, som vi inom de religiösa samfundet befinner oss i, funnit dels att ett avgörande kommer att ligga långt fram i tiden, dels att den tilltagande

sekulariseringen leder till ökat behov av en ekumenisk samverkan. Jag har därför inte kunnat underlåta att i år med full övertygelse tala för bifall till reservationen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Det är självklart att man har rätt att ändra uppfattning från ett år till ett annat. Men det var inte bara det att fröken Åsbrink trodde att lösningen låg närmare än den visade sig göra enligt hennes uppfattning, utan hon hade också tidigare en helt annan uppfattning i själva sakfrågan. Jag skall be att få läsa upp vad hon sade förra året:

»Det föreföll majoriteten i första lagutskottet vara en uppkonstruerad situation att ett par som önskar en bestämd vigselförrättare skulle kunna stå så långt från det samfund som vigselförrättaren företräder, att man skulle välja honom enbart av personliga, subjektiva skäl utan att kunna dela den samfundssyn han företräder så mycket, att någon av parterna tillhör det. Jag föreställer mig att det skulle kännas djupt otillfredsställande för många vigselförrättare, eftersom det dock är fråga om en religiös akt.»

Jag vill tillägga, fröken Åsbrink, att skall vi införa denna absoluta frihet, då kanske vi också av frikyrkopräster-na skall kräva samma skyldighet att viga församlingsbor som man nu ålägger statskyrkopräster-na, vilket jag inte tror att man från frikyrkligt håll vill vara med om.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag tycker att det fröken Åsbrink nu säger hedrar henne och det hedrar henne att hon instämmer med reservanterna i det uttalande dessa har gjort i år.

År 1962 väckte jag en motion i denna fråga. Såsom det påpekats har saken återkommit vid skilda tillfällen under 1960-talet. Jag tycker att det är gläd-

Behörigheten att förrätta kyrklig vigsel

jande att själva sakfrågan vunnit så stor anslutning som den har med den reservation som vi har för våra ögon i dag.

Jag är själv präst inom metodistkyrkan och har alltså vigselrätt. Däremot har jag inte vigselplikt. Det är alltså en skillnad mellan mig och prästerskapet inom den svenska statskyrkan, som därigenom befinner sig i en annan situation även om de är skyldiga att viga enbart inom sin egen församling. Men detta torde vara en fråga som kan lösas i samband med kyrka—stat—utredningen. Enligt min mening är det riktigt att även svenska kyrkans präster kommer i den situationen att de inte nödvändigtvis mot sitt eget samvete skall vara skyldiga att förrätta vigsel.

I Norge har man nyligen antagit en lag som innebär att präst inom norska kyrkan eller pastor inom ett frikyrkosamfund har rätt att förrätta vigsel av den person som uttalar önskemål där-om. Det är alltså en ännu längre gående rätt som man har stadfäst i den norska lagen just nu. Den förändring som här har begärts är inte lika vittomfattande eftersom krav kvarstår på att minst en av de två kontrahenterna skall tillhöra ett kristet trossamfund, vilket dock inte behöver vara identiskt med det samfund vigselförrättaren tillhör. Om jag som metodistpräst skulle vilja viga min egen son, om han tillhörde ett annat samfund än metodistkyrkan, och hans blivande maka, skulle jag med nuvarande lagstiftning icke kunna förrätta vigseln av min egen son. Det är en ganska orimlig situation som en sådan lagstiftning leder till. Det är viktigt att vi får en ändring till stånd efter de riktlinjer som skisserats i reservationen, till vilken jag ansluter mig.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till re-

En reform av rättshjälpen

servationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övertvägande ja besvarad. Fröken Åsbrink begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 2, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Schött m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fröken Åsbrink begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 106 ja och 102 nej, varjämte 5 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

§ 14

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 4, i anledning av motioner angående påföljden för butikssnatterier.

Utskottets hemställan bifölls.

§ 15**En reform av rättshjälpen**

Föredrogs första lagutskottets utlåtande nr 5, i anledning av motioner angående en reform av rättshjälpen.

I de likalydande motionerna I: 393 av herr *Hernelius* och II: 439 av fru

Kristensson hemställdes »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller om tillsättandet av en parlamentarisk utredning med uppgift att framlägga förslag angående förbättrad rättshjälp».

I de likalydande motionerna I: 502 av herr *Helén m. fl.* och II: 581 av herr *Gustafson* i Göteborg m. fl. yrkades — i den del som behandlades i detta utlåtande — att riksdagen hos Kungl. Maj:t begärde »förslag till lagstiftning om ökad möjlighet till fri rättegång i tvistemål med syfte att tillförsäkra medborgarna ekonomisk möjlighet att tillvarata sin rätt vid domstol».

Utskottet hemställde, att förevarande motioner,

a) I: 393 och II: 439 samt

b) I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga,

icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Schött* (m), *Sörenson* (fp), *Hans Petersson* (fp), *Dockered* (cp) och *Wiklund* i Stockholm (fp), fru *Kristensson* (m) samt herr *Polstam* (cp), vilka ansett att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till följande motioner, nämligen

a) I: 393 och II: 439 samt

b) I: 502 och II: 581, såvitt nu var i fråga,

måtte hemställa att Kungl. Maj:t tillsatte en parlamentarisk utredning med uppgift att framlägga förslag angående en reform om förbättrad rättshjälp samt, i avvaktan på en sådan reform, förelade riksdagen förslag till lagstiftning om ökade möjligheter till fri rättegång i tvistemål.

Utskottets hemställan föredrogs; och anförde därvid:

Fru **KRISTENSSON** (m):

Herr talman! Detta utlåtande från första lagutskottet behandlar några motioner som har väckts vid riksdagens

En reform av rättshjälpen

början i anslutning till ett förslag i statsverkspropositionen om en reform av rättshjälpen. De nuvarande bestämmelserna om fri rättegång kan givetvis inte anses uppfylla elementära krav på tillämpande av den princip som vi alla bekänner oss till, nämligen människors likhet inför lagen. Vi vet att stora grupper medborgare med små inkomster i dag inte anser sig ha ekonomiska möjligheter att föra sin talan inför rätta. Vi har därför på många håll här i riksdagen under åtskilliga år påtalat dessa missförhållanden och hemställt att vi skulle få se ett reformförslag på riksdagens bord.

Frågan har varit aktuell i mer än ett årtionde. Så tidigt som 1958 framlades av 1951 års rättegångskommitté ett förslag om en väsentligt reformerad rättshjälp. De grundläggande principer som kom till uttryck i kommitténs betänkande innebar bl. a. att ingen skulle vara utestängd från möjligheten att ta till vara sina intressen i rättsliga sammanhang, men att envar som hade egna resurser skulle bidra till rättegångskostnaderna efter förmåga. Det är principer som alla då ställde sig bakom och som fortfarande får anses vara gällande. De låg också till grund för ett senare betänkande i ärendet som framlades 1965.

Man kan säga att det är anmärkningsvärt att ännu inte något konkret förslag i anledning av dessa utredningar har kunnat presenteras. Den som känner till den långa förhistorien till detta ärende tycker kanske att det är rätt häpnadsväckande när vår nye justitieminister utger sig för att vara idégivare och pådrivare i fråga om denna reform. Han är ändå ingen duvunge i politiska sammanhang; han har suttit i riksdagen — om jag inte tar fel — i varje fall i nio år utan att han, åtminstone så att det har hörts i kamrarna, har givit uttryck åt någon mening i denna fråga. Där emot har vi från oppositionshåll — jag skall gärna erkänna att det har varit

med välvilligt biträde av herr Martinsson i denna kammare — för den tidigare justitieministern påpekat att en reform snarast borde föreläggas riksdagen.

Nu, när vi har fått en ny justitieminister, har det alltså aviserats att frågan skall snabbtredas. Det sägs också att vi har att förvänta en ny stor social reform. Om vi tittar i statsverkspropositionen på vad reformen skall innebära finner vi att den ansluter sig till de principer som tidigare har legat till grund för utredningsarbetet och som alla kan instämma i. Därutöver anser man också att den viktiga frågan om rättshjälpsväsendets organisation närmare skall utredas. Man säger att utgångspunkten bör vara att rättshjälpen skall skötas av särskilda lokala rättshjälpsmyndigheter; de bör pröva ansökningar om rättshjälp, utse juridiskt biträde samt pröva ersättningar till sådant biträde. I prövningen av ansökningar om rättshjälp skall också ingå en viss förhandsbedömning av sakfrågan för att man skall undvika onödiga mål och ärenden. Det är alltså en delvis helt annan reform som man här avser och en fråga som har vittgående principiella konsekvenser.

Jag tänker inte i detta inlägg på något sätt föregripa utredningens resultat, men jag anser att frågan om hur en sådan reform skall planeras är så väsentlig, att det hade varit på sin plats att utredningen hade fått en parlamentarisk förankring och inte som nu görs inom justitiedepartementets väggar med några experter. Det är enligt mitt sätt att se anmärkningsvärt att så många principiellt väsentliga frågor i det svenska samhället för närvarande utreds utan att riksdagen får erforderliga möjligheter att på ett tidigt stadium följa utvecklingen och påverka den. Det är en nonchalans mot oss parlamentariker som jag tycker är ganska uppseendeväckande.

Låt mig ändå göra en reflexion till de

En reform av rättshjälpen

principer som anges i statsverkspropositionen.

Jag tycker att det vore en svår olycka om åtgärder skulle vidtas som medförde att den svenska allmänheten kommer att sakna tillgång till en fri och obunden advokatkår. I ett välordnat rättssamhälle måste det finnas tillgång till oberoende och orädda advokater som inte känner sig stå i alltför stort beroendeförhållande till de styrande i samhället. Jag tror inte att den fria advokat kåren på något sätt kan ersättas av rättshjälpsanstalter med aldrig så välavlönade och välkvalificerade rättshjälpsjästemän. Det hade därför, herr talman, varit rimligt att man hade biträtt vårt yrkande om att denna utredning, som i och för sig är riktig, kompletteras med parlamentariker så att riksdagen får den insyn som jag anser angelägen.

Gentemot detta kan då sägas att en sådan utredning kommer att ta tid. Det är möjligt att den tar längre tid än en utredning av en expertkommitté, men i så fall har jag för min del ansett det riktigt att biträda den motion som har väckts från folkpartihåll om att man i avvaktan på utredningsresultatet skall kunna presentera ett provisoriskt förslag, så att inte en nödvändig reform behöver dröja alltför länge.

Jag ber med detta, herr talman, att få yrka bifall till den reservation som är fogad vid utskottets utlåtande.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp):

Herr talman! Att denna fråga så här hastigt fått stor och extra aktualitet sammanhänger väl med TV-rättegångarna men särskilt med det förhållandet att rättegångskostnaderna, liksom allt möjligt annat, har ökat så kraftigt under senare år, något som bl. a. beror på att målen tycks bli alltmer omfattande men naturligtvis mest har sin grund i den allmänna kostnadsutvecklingen.

För det partis del som jag företräder har rättssäkerhets- och rättsskyddsfrå-

gorna hört till de stora centrala samhällsfrågorna. Vi har sedan mycket länge haft som ledstjärna i dessa frågor, att likheten inför lagen inte får begränsas av ekonomiska svårigheter att anlita eller få stöd av lagen till skydd för den enskildes rätt. Denna grundsats måste gälla i både brottmål och civilmål. Vi hävdar att en förbättring av rättsskyddet är en av de brådskande åtgärder som måste vidtas för att skapa ett mänskligare samhälle och ökad jämlikhet.

Vi har därför i år framlagt en ganska stor partimotion om väsentligt förbättrat rättsskydd med ett antal konkreta yrkanden. Det gäller t. ex. förkortning av väntetiderna för rättspsykiatriska undersökningar, översyn av straffsätserna för vissa brott, åtgärder för att den, som tilldömts skadestånd i ett brottmål, t. ex. genom det allmännas förskottering av skadeståndet verkligen skall få uppleva att samhällsskyddet fungerar och att den rättskränkning, som förekommit ofta genom misshandel, åtminstone i någon mån kompenseras genom att skadeståndet på antytt sätt konkret kommer honom till godo.

Yrkandena i vår partimotion omfattar också de problem, som behandlas för sig i första lagutskottets nu föreliggande utlåtande nr 5. I motionen yrkas sålunda bl. a. att riksdagen begär förslag till lagstiftning om ökad möjlighet till fri rättegång i *tvistemål* i syfte att tillförsäkra medborgarna ekonomisk möjlighet att tillvarata sin rätt vid domstol.

Någon har sagt att lagar och institutioner ständigt tenderar att så förändras i förhållande till det ursprungliga syftet, att de kan liknas vid klockor; de måste nu och då rengöras, repareras, dras upp och ställas in på rätt tid. Detta kan i hög grad sägas om den lagstiftning vi nu i första hand tänker på, nämligen lagen om fri rättegång från år 1919, en lag som — precis som man kunde vänta sig — är behäftad med sådana svagheter och innehåller sådana

En reform av rättshjälpen

betydande begränsningar, att den för länge sedan borde ha ersatts med en modernare lagtext. Kompletteringen med rättshjälpen genom rättshjälpsanstalterna har förbättrat läget för den obemedlade rättssökande allmänheten. Men bara en mindre del av de rättssökande har kunnat få hjälp den vägen. Detta gäller särskilt i sådana civilmål där en eventuell motpart har en stark ekonomisk ställning, och den som gått till domstolsprocess befinner sig i ett sådant ekonomiskt läge, att han — trots att han inte är välbeställd — inte kan komma i åtnjutande av hjälp från rättshjälpsanstalt och därför drar sig för eller inte kan ta en process.

Eftersom någon mer genomgripande förändring inte har skett på detta område på alla dessa år, gäller i mångt och mycket allfort det välvägdade men i sak ganska bistra omdöme om dessa otillfredsställande förhållanden, som finns i den allmänna motiveringen till 1951 års rättegångskommittés förslag av år 1958. Jag ber att få citera ur denna motivering följande:

»Gällande lag om fri rättegång möjliggör för de obemedlade och en del av de mindre bemedlade att i rättegång bevaka sina intressen, oaktat de ej själva förmå bestrida processkostnaderna. Ett känt förhållande — — — är emellertid att endast en mycket begränsad kategori medborgare erhåller denna förmån. Den stora massan inom befolkningen är utestängd från densamma. Detta förhållande och de ibland mycket höga processkostnaderna ha föranlett, att i den allmänna diskussionen påståtts att endast de fattiga, d. v. s. de som få fri rättegång, och de rika, d. v. s. de som förmå bära också dryga kostnader, ha möjlighet att i dagens samhälle införa domstol tillvarataga sina intressen samt att hela den stora mellangruppen, d. v. s. de flesta medborgarna, skulle sakna denna möjlighet. Även om detta påstående innebär en stark överdrift, synes det likväl ej vara all-

deles utan grund. Såsom anförts i direktiven till kommittén te sig otvivelaktigt rättegångskostnaderna för många av dem, som ej kunna erhålla fri rättegång, oskäligt betungande eller rent av som ett oöverkomligt hinder mot att bringa en sak under rättens prövning. Det är angeläget att detta missförhållande undanröjes. Enär, såsom i direktiven berörts, det knappast är möjligt att med bibehållande av grundprinciperna för den nya rättegångsordningen vinna någon avgörande minskning i rättegångskostnaderna genom ändring i reglerna för rättegångsförfarandet eller på annat sätt, återstår ingen annan utväg än att låta det allmänna träda till på det sätt att den processuella rättshjälpen öppnas för en vidgad personkrets.»

Rättegångskommittén framlade sålunda sitt betänkande efter sju års arbete. Det remissbehandlades sedan. Trots relativt positiva remissyttranden, följde därefter ett stillestånd fram till 1962, då en överarbetningskommitté tillsattes. Den avgav 1965 ett betänkande, där den på grundval av rättegångskommitténs förslag diskuterade ett par alternativ att på försäkringsbasis få till stånd en fördelning av rättegångskostnaderna mellan den enskilde och det allmänna. Man tänkte sig antingen en obligatorisk rättsskydds försäkring i icke-statliga bolag eller en statlig rättsskydds försäkring. Man stannade dock till sist för ett system med indexreglerade kostnadsbidrag att erläggas till domstolen och bestämda i förhållande till parts ekonomiska situation och såsom en viss andel av basbeloppet enligt lagen om allmän försäkring. Ju mindre inkomst och ju mer pressade ekonomiska förhållanden i övrigt, desto lägre bidrag att erläggas till domstolen.

Ingenting har emellertid hänt sedan detta betänkande lades fram. Man ville avvakta erfarenheterna av försäkringsbolagens rättsskydds försäkringar.

Men då den nye justitieministern tillträdde sitt ämbete aktualiserades, så-

En reform av rättshjälpen

som fru Kristensson framhöll, dessa frågor på nytt och som vi hoppas i syfte att nu få dem lösta. Jag är för min del övertygad om att vad som står i statsverkspropositionen om den inom justitiedepartementet påbörjade utredningen om vidgad rättshjälp, för övrigt även rättshjälp i förvaltningsärenden — en utvidgning som jag gärna vill understryka betydelsen av — till sist verkligen skall leda till ett positivt resultat.

Men det är många och bitvis svåra problem det här gäller. Jag tänker t. ex. på angelägenheten av att väl utveckla, hela landet täckande, rättshjälpsorgan byggs upp. Då aktualiseras naturligtvis organisationsfrågor, personalfrågor och ekonomi. Breddningen till förvaltningsrättsliga mål gör inte saken mindre komplicerad och framför allt inte mindre tidskrävande. Kommittén om rättshjälp i förvaltningsärenden har ju nämligen tämligen nyss påbörjat sitt arbete och det återstår alltså åtskilligt att utreda på det området.

Arbetsuppgiftens bredd då det gäller att inom departementet få fram en acceptabel dokumentarisk grundval av ett eller annat slag för en större reform är väl anledningen till att justitieministern inte angivit någon preciserad tidpunkt för reformens genomförande. Detta är också en av orsakerna till vår reservation. Den här materien är dessutom av sådan natur, att parlamentarisk medverkan får anses önskvärd även i slutloppet, särskilt av den anledningen att justitieministern i propositionen ambitiöst nog har tagit upp — som jag nyss framhöll — en del nya, viktiga och av tidigare utredningar inte behandlade delspörsmål. Vi anser därför, att en delreform utan egentligt dröjsmål nu lämpligen kunde genomföras, nämligen vad gäller rättshjälp i civilmål. På civilrättens område är det ju svårt för den enskilde — jag vill åter understryka detta — att få sin rätt prövad, om han inte antingen står på solid ekonomisk grund eller befinner

sig i en sådan ekonomisk situation, att kostnaderna för en process skulle kunna lämna vederbörande i materiell misär. Mellangruppen — det stora flertalet inkomsttagare — kan under nuvarande omständigheter ofta inte riskera att ådra sig de kostnader som är eller kan vara förbundna med en rättegång, framför allt inte om motparten är t. ex. ett större bolag, staten eller en kommun eller om motparten har förmånen av fri rättegång.

Vi finner detta vara ett oacceptabelt förhållande och önskar att de samhällsliga organen snarast påtar sig ett större ekonomiskt ansvar för att alla, som har berättigade anspråk på att få sin talan prövad av domstol, skall tillförsäkras ekonomiska möjligheter till detta.

Dessa missförhållanden har tidigare vid olika tillfällen påtalats från vårt håll. Vi yrkar därför, att i avvaktan på en mer omfattande reform det föreliggande utredningsförslaget om delvis kostnadsfri rättshjälp för personer i de ekonomiska mellanskikten redan nu läggs till grund för lagstiftning på området.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till reservationen.

Fröken BERGEGREN (s):

Herr talman! Så till vida föreligger det ingen oenighet mellan reservanterna och utskottsmajoriteten i detta ärende, att vi alla anser att nuvarande förhållanden inte är tillfredsställande. Det kan absolut inte vara riktigt att människor skall vara förhindrade att tillvarata sina rättsliga intressen på grund av ekonomiska svårigheter och att den som är helt medellös skall ha praktiskt taget o begränsade möjligheter att föra sin sak inför rätta, medan den som har möjlighet att betala en del av kostnaderna helt enkelt får ge upp på grund av brist på medel att fullfölja sin talan.

Men när det gäller tillvägagångssättet skiljer sig våra uppfattningar. Till grund för ställningstagandet finns två

En reform av rättshjälpen

noggranna utredningar, som har varit ute på remiss. Första lagutskottet har vid tidigare tillfällen uttalat sin bestämda uppfattning, att dessa utredningar borde kunna läggas till grund för ett förslag till lösning av frågan. Vi inom utskottsmajoriteten tycker då att man med tillfredsställelse kan hälsa det initiativ som nu har tagits i justitiedepartementet och på grundval av dessa betänkanden och med komplettering av ytterligare utredning syftar till att inom kort lägga fram ett förslag till lösning av frågan.

Fru Kristensson tycker att det är oeffterrättligt att man inte redan har använt det material man har för att lägga fram förslag. Å andra sidan anser hon att det, när man nu tänker lägga fram förslag på grundval av detta material efter viss komplettering, är skäl att tillsätta en ny parlamentarisk utredning. Utskottsmajoriteten finner för sin del att det är så angeläget att denna fråga verkligen blir löst, att vi bör låta det arbete, som har påbörjats i justitiedepartementet, fortsätta, så att vi förhoppningsvis redan 1971 får möjlighet att ta ställning till frågan i hela dess vidd. Det gör att vi heller inte vill ansluta oss till tanken på ett delförslag, när vi äntligen har kommit så långt att vi ser en lösning skymta.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Herr WIKLUND i Stockholm (fp) kort genmäle:

Herr talman! Fröken Bergegren sade att man kan vänta sig resultat av det arbete, som pågår i justitiedepartementet, »inom kort» — jag fäste mig vid det uttrycket. Litet senare sade hon att man kunde vänta sig ett förslag redan 1971.

Jag noterar särskilt dessa uttalanden. Jag hoppas också att de svarar mot arbetsförutsättningarna i departementet.

Som fröken Bergegren yttrade är vi

väl här alla intresserade av att det nu sker någonting, men särskilt intresserade är vi av hur snart det sker någonting. Jag ansluter mig självfallet helt till önskemålet att det skall ske någonting »inom kort». Jag förstår väl att detta rimligen inte kan inträffa förrän nästa år, men jag hoppas verkligen att det kan ske då.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Herr talman! Eftersom vi ju haft en ingående diskussion i utskottet om detta ärende vet fröken Bergegren väl vilken min ståndpunkt är, men eftersom kammarens ledamöter kanske inte fick det klart för sig under mitt inlägg, skall jag ytterligare poängtera det.

Hade det varit på det sättet som fröken Bergegren gjorde gällande, att de tidigare utredningarna nu skall ligga till grund för förslaget, hade jag inte heller gjort anspråk på att det skulle tillsättas en parlamentarisk utredning — då hade det varit nog med utredningar. Jag tycker i och för sig också att man kunde ha lagt fram förslag på grundval av de tidigare utredningarna och det lagförslag som nu har antagits i Danmark i samma fråga. Det som justitieministern nu föreslår är emellertid ett tillägg till de tidigare utredningarna av principiell innebörd, varigenom frågan kommer i ett helt annat läge. Detta är min motivering för kravet på en parlamentarisk anknytning, så att riksdagen på ett tidigt stadium får en inblick i hur utredningen utformas.

Fröken BERGEGREN (s) kort genmäle:

Herr talman! Jag stöder min uppfattning på ett uttalande av justitieministern, som citeras på s. 9 i utskottsutlåtandet: »En reform av rättshjälpen enligt här angivna riktlinjer kan i fråga om förutsättningarna för rättshjälpen och dess omfattning i huvudsak bygga på redan tillgängligt utredningsmate-

En reform av rättshjälpen

rial.» Han tillägger att det krävs ytterligare kompletterande utredning men att han i huvudsak kommer att lägga detta utredningsmaterial till grund för den reform som vi har att vänta. Det är detta som gör att jag tycker det är angeläget att så snart som möjligt försöka få fram ett förslag i ärendet, så att vi äntligen får fatta beslut.

När jag försökte ange någon tidsmarginal stödde jag mig också på vad justitieministern har uttalat. Han räknar inte med att det under kommande budgetår skall behövas anslag för denna verksamhet, men som jag sade bör vi förhoppningsvis kunna få tillfälle att ta ställning redan under 1971. Tidigare än så lär vi väl heller inte kunna få fram något provisorium. Jag tycker att det är riktigare att fullfölja den linje som man har slagit in på, så att man kommer till resultat.

Fru KRISTENSSON (m) kort genmäle:

Jag vill säga till fröken Bergegren att jag också har tagit del av det uttalande av justitieministern i statsverkspropositionen som återges på s. 9 i första lagutskottets utlåtande. Av detta uttalande framgår att tanken är att inrätta statliga rättshjälpsanstalter; man tänker sig eventuellt bundna advokattaxor och man tänker sig någon form av förhandsgranskning av de mål och ärenden som kommer upp, för att bedöma om de är av sådan vikt att de kan bli föremål för fri rättegång.

Det är detta som är det principiellt nya. Jag tror inte att fröken Bergegren kan avfärda nyheterna genom att säga, att det bara gäller tekniska saker, som vi inte behöver fästa så stort avseende vid. Jag tror att detta är den stora nya sociala reform som justitieministern refererar till.

Herr LUNDBERG (s):

Herr talman! Rättsfrågor samt bedömning och prövning av brott är ju

mycket komplicerade ting. Jag har en känsla av att även om man löser frågan om fri rättegång och ger möjligheter åt alla att kunna komma med i detta avseende blir endast en mycket liten del av själva kärnfrågan löst därigenom. Utbildningen av våra jurister är nämligen enligt min mening anpassad för ett annat samhälle än det nuvarande och bygger på ett klasstänkande som vi borde ha kunnat vara fria ifrån numera.

Jag vill erinra om att landets justitieminister säger att likhet inför lagen är en teoretisk fråga, och det är riktigt. Det är en teoretisk fråga, oavsett om vi har rättshjälp eller inte, så länge den grupp som avgör frågor om brott och straff i detta land är fostrad till att i regel inte veta hur de lägre inkomstgarna i samhället har det.

Med anledning av att herr Wiklund i Stockholm talade om TV-rättegången vill jag erinra om att där uppträdde ett rättegångsombud, beträffande vilket alla som såg rättegången och hade erfarenheter från det praktiska arbetet ställde sig frågan: Är en ungdom som ändå har en far som gör det möjligt för ungdomen att ha ett rättegångsbiträde fullständigt utlämnad åt det juridiska tänkandet, så som visade sig vara fallet där? Efter vad jag kan förstå ägnade juristen mycket liten uppmärksamhet och ringa intresse åt klienten. Men det lilla intresse och det utomordentligt obetydliga arbete som juristen utförde renderade honom i alla fall ett arvode på 800 kronor. Det var ett relativt lågt arvode.

Om vi skall kunna genomföra tanken om fri rättshjälp i detta samhälle, kan det inte vara rimligt eller riktigt att arvoden på 1 miljon kronor uttas av klienterna. Vi har kommit i en sådan underlig situation i fråga om rättsväsendet, att rättegångar faktiskt ofta uppfattas såsom varande till för juristerna och inte för dem som behöver rättshjälp.

Herr talman! Jag tror därför att hela denna fråga om rättshjälpen måste fö-

En reform av rättshjälpen

regås av en mycket ingående prövning; och när vi nu genomfört reformen beträffande sjukhusläkarna m. m. vore det väl rimligt att vi även införde någon kontroll över hur stora arvodena får vara och hur mycket våra domstolar skall utdöma i fråga om arvoden till advokater av olika slag. Det viktigaste för den rättssökande måste vara att en advokat verkligen försöker göra rätt för de stora arvodena i detta sammanhang.

Enligt min mening måste själva rättsfilosofin förändras och undervisningen i juridik helt läggas om. Det är märkligt att vi anklagar allmänheten för att icke följa rikets lag, som dock är så pass omfattande att ingen människa vet om hon syndar eller ej. Däremot finns det ingenting som säger att en domare eller en jurist skall kunna Sveriges grundlagar och följa dem. Ändå är vi så högtidliga här i riksdagen att vi säger att de måste respekteras i olika sammanhang.

Herr talman! Jag önskar att utbildningsministern tar itu med den juridiska utbildningen, och jag har en stark känsla av att den här professorn i Lund har rätt i att de juridiska fakulteterna borde avskaffas och slås samman med någonting annat. Jag tror att vårt komplicerade samhälle medför att den juridiska utbildningen måste reformeras. Visserligen talade man mycket med tidigare ecklesiastikministrar om denna fråga, men jag tror det är lämpligt att utbildningsministern försöker att tänka om och fullständigt förändrar utbildningen och själva tankegångarna. Principen måste vara likhet inför lagen, oavsett om man är fattig eller rik. Detta måste alltså vara den grundläggande principen men, herr talman, vägen dit är tyvärr lång och svårframkomlig. När en proposition eller något annat framläggs kommer väl inte riksdagen att fråga om det strider mot grundlagen eller ej, utan följer väl bara med. Hur gärna jag än vill kan jag inte tro att reservationen skulle innebära någon lösning,

men däremot skulle vi kunna komma närmare en lösning om alla de juridiska och praktiska problem angreps som ändå hänger samman med den utomordentligt viktiga fråga som här behandlas.

Härmed var överläggningen slutad.

Herr förste vice talmannen gav propositioner dels på bifall till utskottets hemställan, dels ock på bifall till reservationen; och fann herr förste vice talmannen den förra propositionen vara med övervägande ja besvarad. Fru Kristensson begärde emellertid votering, i anledning varav efter given varsel följande voteringsproposition upplästes och godkändes:

Den, som vill, att kammaren bifaller första lagutskottets hemställan i utskottets utlåtande nr 5, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Vinner Nej, har kammaren bifallit reservationen av herr Schött m. fl.

Sedan kammarens ledamöter härefter intagit sina platser och voteringspropositionen blivit ännu en gång uppläst, verkställdes omröstning genom uppresning. Herr förste vice talmannen tillkännagav, att han funne flertalet av kammarens ledamöter ha röstat för ja-propositionen. Fru Kristensson begärde emellertid rösträkning, varför votering medelst omröstningsapparat verkställdes. Därvid avgavs 116 ja och 95 nej, varjämte 3 av kammarens ledamöter förklarade sig avstå från att rösta.

Kammaren hade alltså bifallit utskottets hemställan.

Interpellation ang. tullfrihet vid förhyrning från grannländerna av vissa skogsbruksmaskiner

§ 16

Interpellation ang. byggnadsprogrammet för lantbruksförsöksanstalten vid Röbbäcksdalen

Ordet lämnades på begäran till

Herr LUNDMARK (s), som yttrade:

Herr talman! Från en blygsam början 1953 har Norrlands lantbruksförsöksanstalt vid Röbbäcksdalen steg för steg vuxit fram till att omfatta praktiskt taget alla de institutioner inom statlig verksamhet på jordbrukets område, som avsetts i riksdagens beslut. De olika specialiteterna har också bemannats med duktiga och ambitiösa tjänstemän.

En hämmande faktor för verksamheten är dock bristen på lokaler. Således är olika institutioner såsom filialerna till statens växtskyddsanstalt och statens frökontrollanstalt, husdjursförsöks- och trädgårdsförsöksstationerna samt rennäringsforskningen provisoriskt inrymda inom statens jordbruksförsöksstationers lokaler, i källarutrymmen och baracker.

Bortsett från att arbetsförhållandena är påfrestande begränsar lokalbristen verksamheten och möjligheten till ett rationellt utnyttjande av personalens kapacitet.

Redan 1962 uppdrog Kungl. Maj:t åt byggnadsstyrelsen att efter samråd med berörda organ utarbeta byggnadsprogram för tillgodoseende av lokalbehovet vid lantbruksförsöksanstalten. Sedan dess har program- och projekteringsarbetet pågått i etapper för att den 15 december i fjol kunna redovisas som fullständiga byggnadshandlingar. Program- och projekteringsarbetet är sålunda slutfört, men något tidsprogram för byggandet har icke presenterats.

I årets statsverksproposition, bilaga 11, har statsrådet aviserat att särskild proposition är att vänta under våren angående byggnadsarbeten vid jordbrukets högskolor m. m.

Med hänvisning till det anförda an-

håller jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande frågor:

a) Avser statsrådet att i aviserad proposition angående byggnadsverksamhet vid jordbrukets högskolor aktualisera en första etapp av projekterat byggnadsprogram för lantbruksförsöksanstalten vid Röbbäcksdalen?

b) Om så icke är fallet, när anser statsrådet att bygget kan påbörjas?

Denna anhållan bordlades.

§ 17

Interpellation ang. tullfrihet vid förhyrning från grannländerna av vissa skogsbruksmaskiner

Ordet lämnades på begäran till

Herr JONASSON (cp), som yttrade:

Herr talman! Inte minst i samband med röjningsarbetet efter höstens omfattande stormfällningar i skogarna i västra Sverige har många skogsägare önskat hyra traktorer och andra maskiner för skogsbruket från uthyrare i grannländerna, främst från Norge. Ett sådant hyresförfarande blir emellertid ofta omständligt till följd av tullbestämmelserna. Enligt gällande bestämmelser skall nämligen de förhyrda maskinerna förtullas, då de förs över till Sverige, på samma sätt som vid köp. Tull skall erläggas även när traktorer och liknande maskiner hyrs tillsammans med förare eller maskinskötare. När maskinerna efter hyrestidens utgång åter förs ut ur landet restitueras tullen, men för berörda företag medför detta samtidigt ofta stora kostnader till följd av de omfattande tullformalitetserna.

Genom skogsbrukets snabba mekanisering kan inhyrningar av detta slag väntas öka snabbt i omfattning också under normala förhållanden. Också inom andra näringar kan liknande hyres- och entreprenadverksamhet väntas

Interpellation ang. tullfrihet vid förhyrning från grannländerna av vissa skogsbruksmaskiner

få ökad betydelse. Det är därvid givetvis av stort värde, om näringslivet i gränsbygderna kan utnyttja uthyrningsfirmor på andra sidan gränsen på samma villkor som när det gäller inhemska företag. Nuvarande tullbestämmelser lägger emellertid allvarliga hinder i vägen för att uthyrning över gränserna skall löpa smidigt.

I några fall har vederbörande myndigheter medgivit företag att föra in traktorer och liknande skogsmaskiner tullfritt, då det varit fråga om förhyrning. Ett sådant förfarande har givetvis varit till fördel såväl för företagen i fråga som för tullverket, eftersom tullformalitetserna kunnat reduceras till ett minimum. Det är önskvärt att detta förfarande kan utsträckas till att gälla generellt vid förhyrningar och entreprenader av det slag som här har nämnts.

Med stöd av vad som anförts i interpellationen hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för finansdepartementet få ställa följande fråga:

Avser statsrådet att ta några initiativ till ändrade tullbestämmelser så att förhyrning från grannländerna av traktorer och liknande maskiner för skogsbruket underlättas?

Denna anhållan bordlades.

§ 18

Anmäldes och godkändes följande förslag till riksdagens skrivelser till Konungen, nämligen

från konstitutionsutskottet:

nr 79, i anledning av motioner om vidgad rätt för utlandssvenskar att delta i allmänna val; och

nr 80, i anledning av motioner om ändringar i reglerna om valnämnd; samt

från statsutskottet:

nr 78, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av staten tillhörig mark m. m.

§ 19

Meddelande om enkla frågor

Meddelades, att herr talmannen tillställts två enkla frågor, nämligen av:

herr *Antby* (fp), till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet angående säkerhetstjänsten vid flygplatser, och

herr *Werner* (m), till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena angående fördelningen av utvecklingsbiståndet till Sudan.

§ 20

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 15.05.

In fidem
Sune K. Johansson

Torsdagen den 26 februari

Kl. 15.30

Förhandlingarna vid detta sammanträde leddes av herr förste vice talmannen.

§ 1

Justerades protokollet för den 18 innevarande februari.

§ 2

Svar på fråga ang. information till utlandssvenskar om 1970 års val

Ordet lämnades på begäran till

Hans excellens herr ministern för utrikes ärendena NILSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Björkman har frågat mig, om några åtgärder vidtagits för att genom de svenska utlandsmyndigheterna sprida kännedom om utlandssvenskarnas möjlighet att delta i årets val till riksdagen.

Utrikesdepartementet sände den 19 december 1969 ut en instruktionsskrivelse till alla beskickningar och vissa konsulat — inalles 220 stycken — angående utlandssvenskarnas röstning vid 1970 års riksdagsval och om ansökningsförfarandet för utlandssvenskarnas upptagande i särskild röstlängd. I skrivelsen instrueras cheferna för utlandsmyndigheterna att utfärda kungörelse om hur utlandssvenskarna skall gå till väga för att kunna utöva sin rösträtt. Kungörelsen skall anslås på myndighetens anslagstavla och även på andra sätt bringas till utlandssvenskarnas kännedom, t. ex. genom meddelande till svenska föreningar, företag, handelskammare, kyrkor och direkt till enskilda utlandssvenskar. Publicitet via press och radio förekommer också.

Vidare anförde

Herr BJÖRKMAN (m):

Herr talman! Jag hoppas att Ers Excellens inte känner sig personligen obehagligt berörd av att jag ställde min fråga till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena. Jag vill inte gärna avstå från möjligheten att använda den traditions- och klangrika titeln så länge vi får göra det. I nästa vecka kommer riksdagen förmodligen att besluta om dess förvisande till den antikvariska högreståndsavdelningen.

Svaret är positivt, och det tackar jag för. När man tackar för ett svar är det ovanligt att man säger sig vara riktigt nöjd, men det är jag, herr utrikesminister. Uppenbarligen har utrikesministern funnit det vara angeläget att i likhet med 1967 underrätta de många beskickningarna och konsulaten. Det står visserligen inte generalkonsulaten, konsulaten och vicekonsulaten i svaret utan det står beskickningar och vissa konsulat. Det är dock en avsevärd mängd institutioner som får besked om de, tyvärr begränsade, möjligheter som utlandssvenskarna har att utöva sin rösträtt vid riksdagsvalet den 20 september.

Den möjlighet som utlandssvenskarna fick genom riksdagens beslut hösten 1967 begagnade de sig tyvärr av i ganska ringa omfattning. Det var 3 000 personer som ansökte om att bli upptagna i den särskilda röstlängden, och 1 900 godkändes. Följaktligen avlogs 1 100. Detta berodde emellertid främst på att de sökande redan var mantalsskrivna i Sverige och alltså hade rösträtt utan särskild ansökan. Av de 1 900 utlandssvenskar som ingivit ansökan var det 1 540 som röstade. Det betyder alltså

Svar på fråga ang. åtgärder för att undvika retroaktiv skatt för vårdbidrag

ett valdeltagande på 81 procent, vilket bör jämföras med 89 procent för hela riket.

Framsta skälet till denna ringa avslutning var den snäva femårsgränsen, som utestängde ett mycket stort antal från rösträtt. Många tyckte sannolikt också att ansökningsförfarandet med intyg om giltigt svenskt pass var litet krångligt, men ett starkt skäl var också att informationen om den nya möjligheten inte hann att slå igenom och tränga ut till dem som hade möjlighet att inge ansökan. Det är denna information som jag åsyftade med min fråga till utrikesministern, och jag inregistrerar nu med tillfredsställelse att information har gått ut till utlandsmyndigheterna.

Riksdagen beslöt som bekant i går att 1965 års valtekniska utredning skall undersöka möjligheterna att vidga den krets av utlandssvenskar som kan delta i allmänna val. Bakom utskottets utlåtande stod en majoritet av tre partier i konstitutionsutskottet. Jag kunde med tillfredsställelse yrka bifall och rösta för utlåtandet, som i sak var en tillstyrkan av en motion som jag med många partikamrater hade väckt. Jag konstaterar att även utrikesministern röstade för den motionen.

Vi förväntar givetvis att valtekniska utredningen skall finna lösningar som väsentligt vidgar kretsen av röstberättigade utlandssvenskar till valet 1973 enligt de önskemål som har framförts i motioner från fyra partier. Vi kan hoppas att deltagarantalet i år, trots den nuvarande begränsningen, blir högre än år 1968.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 3

Svar på fråga ang. åtgärder för att undvika retroaktiv skatt för vårdbidrag

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet STRÄNG, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig om jag anser särskilda åtgärder erforderliga för att undvika retroaktiv skatt för vårdbidrag.

Vårdbidrag är enligt kommunalskattelagen inte skattepliktig inkomst för den vårdbehövande. Detta gäller exempelvis vårdersättningar inom den allmänna försäkringen och hemsjukvårdsbidrag som utgår av kommunala eller landstingskommunala medel till den vårdbehövande. Däremot är ersättning för vård normalt inkomst hos vårdaren och skall beskattas i vanlig ordning. Av den ställda frågan framgår ej närmare vilken situation som avses. Om beskattning skett i något fall och vederbörande anser sig orätt behandlad får den vanliga besvärsvägen anlitas.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Samtidigt som jag tackar finansministern för svaret vill jag säga att jag förstår att jag varit litet oartig som tagit upp detta ärende i form av en enkel fråga. Det har inte varit möjligt för mig att klargöra vilket ärende jag egentligen åsyftar, och därför skall jag be att helt kortfattat få tala om vilka problem som kan uppstå.

Det gällde här ett par familjer med cp-barn. Familjerna ansökte om vårdbidrag för barnen och vände sig till landstingen, men det angavs uttryckligen att avsikten var att bidraget skulle avse den vårdbehövande. De fick också bidrag och landstingen uppgav i båda fallen, att bidraget var skattefritt men att det betalades ut till vårdaren i form av ett hemsamaritbidrag.

Vederbörande föräldrar har alltså varit i god tro och utgått ifrån att det bidrag de fick var skattefritt, eftersom de fått besked härom av vederbörande landsting. Formellt föreligger alltså inte det läget att de blivit orätt behandlade, och därför har de inte heller någon

Svar på frågor ang. hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

formell möjlighet att överklaga beslutet. Detta har emellertid lett till att de nu blivit påförda en retroaktiv skatt på något över 3 000 kronor. Det är naturligtvis ganska drygt att behöva betala detta, och det känns givetvis hårt för föräldrar som är svårt drabbade redan genom den situation de råkat i.

Jag skulle också vilja påpeka en annan omständighet, nämligen att det finns möjlighet till extra skatteavdrag vid särskilda omständigheter då det gäller nedsatt skatteförmåga. Efter vad jag har inhämtat av taxeringsmyndigheterna anser man att just det fall då det rör sig om att dra försorg om ett utvecklingsstört barn skall anses som ett speciellt skäl, och det har medgetts avdrag på ända upp till 6 000 kronor per år vid dylika förhållanden. Sådana avdrag har också medgetts personer i relativt höga inkomstlagen. Nu har de inte heller känt till denna möjlighet, och jag skulle därför vilja ställa en kompletterande fråga till finansministern. Det formella läget är ju det att taxeringsmyndigheterna i efterhand inte kan medge ett extra skatteavdrag vid nedsatt skatteförmåga, och de kan alltså inte kvitta den här retroaktiva skatten mot ett medgivande i efterhand om avdrag för nedsatt skatteförmåga. Jag tycker det skulle kunna vara ganska enkelt för taxeringsmyndigheterna att medge ett sådant avdrag, så att sådana här situationer kan undvikas, som för den enskilda människan naturligtvis måste te sig mycket svårförklarliga.

Chefen för finansdepartementet, herr statsrådet **STRÅNG**:

Herr talman! Nu har ju frågeställaren litet närmare utvecklat vad som låg bakom frågan. I varje fall i den här tappningen hörde jag det för första gången och är inte utan vidare beredd på att ge några direkta svar.

Jag reagerar något mot uttrycket »retroaktiv» skatt. Så länge intendenten har besvärsmätt vill jag inte tala om

retroaktiv skatt när han utnyttjar denna rätt. Fru Kristenssons tanke att man skulle kunna tillämpa något slags kvittning och att saken skulle kunna vara ganska enkel att ordna på det sättet tvivlar jag på. Jag föreställer mig att det i så fall tarvas en proposition till riksdagen i vanlig ordning, eftersom kommunalskattelagen på dessa punkter är ganska bestämd.

Huruvida det finns anledning att tillmötesgå fru Kristensson utifrån detta speciella enskilda fall, som naturligtvis verkar hårt på grund av en serie olyckliga sammankopplingar, kan jag faktiskt inte för dagen uttala mig om.

Fru **KRISTENSSON** (m):

Herr talman! Jag begär visst inte att finansministern när han ställs inför en helt ny fråga omedelbart skall lova att framlägga en proposition. Jag är glad över att herr statsrådet ändå förstår att situationen för dessa människor har varit besvärande, men jag kanske får be honom att i alla fall ha denna fråga i sina tankar och överväga, om det inte finns anledning att framlägga en proposition. Än så länge är det ju finansministern Sträng som har den möjligheten i sin hand.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 4

Svar på frågor ang. hustrutillägg och kommunalt bostadstillägg till folkpension

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för socialdepartementet, herr statsrådet **ASPLING**, som yttrade:

Herr talman! Fru Ryding har frågat om jag ämnar ta något initiativ i syfte att eliminera de verkningar på folkpensionärernas möjligheter att få kommunalt bostadstillägg som följer av höjd fastighetstaxering.

Svar på fråga ang. principerna för medgivande av uppskov med kommunsammanläggning

Herr Jonsson i Mora har frågat när jag ämnar lägga fram förslag till ändrade grunder för prövning av hustrutilllägg och kommunala bostadstillägg, där hänsyn tas till de nya fastighetstaxeringsvärdena.

Jag besvarar båda frågorna i ett sammanhang.

Som svar på en interpellation av herr Jonsson i Mora har jag tidigare i denna kammare meddelat, att de frågor som hänger samman med den nya fastighetstaxeringens inverkan på inkomstprövade pensionsförmåner skall prövas i positiv anda. På grundval av de nu föreliggande resultaten av 1970 års fastighetstaxering utarbetas för närvarande förslag till sådana ändringar av reglerna för dessa pensionsförmåner som påkallas av fastighetstaxeringen. Proposition i frågan kommer att läggas fram vid vårriksdagen.

Vidare anförde:**Fru RYDING (vpk):**

Herr talman! Jag ber att få tacka socialminister Aspling för svaret på min enkla fråga, vilket jag tolkar som positivt. Jag har blivit upprörd av oroliga pensionärer, som nu — hoppas jag — kan känna sig lugnare, eftersom socialministern förklarar att han för vårriksdagen kommer att lägga fram en proposition om förändrade bestämmelser för pensionsförmånerna. Jag skall vidarebefordra detta besked till de pensionärer som har kontaktat mig, och jag tror att alla nu skall kunna känna sig säkra på att de inte skall behöva få försämrade förmåner — t. ex. sänkta kommunala bostadstillägg — på grund av att deras eventuella villor eller sommarstugor taxeringsmässigt anses värdefullare. Det är ju fråga om ett bundet kapital, som de inte kan ta i anspråk för livets nödtorft.

Jag tackar än en gång för det positiva svaret och avvaktar propositionen med stort intresse.

Herr JONSSON i Mora (fp):

Herr talman! Jag ber också att få tacka socialministern för hans svar på min enkla fråga. Såsom framgår av svaret hade jag tillfälle att under fjolåret i en interpellation fråga om statsrådet ämnade vidta några åtgärder med anledning av befarade reduceringar av de kommunala bostadstilläggen på grund av en höjning av fastighetstaxeringsvärdena år 1970, och jag fick då svaret att denna fråga skulle prövas i positiv anda så snart de nya taxeringsvärdena förelåg.

Nu har de nya värdena givits till känna, och det har visat sig att de i vissa fall innebär avsevärda höjningar, som naturligtvis kommer att kunna inverka på prövningen av de inkomstprövade pensionsförmånerna.

Jag hade frågat när statsrådet ämnade framlägga förslag med anledning av de ändrade taxeringsvärdena, och han har nu svarat att proposition i frågan kommer att föreläggas riksdagen under våren. Jag får därför i likhet med fru Ryding konstatera att svaret från den synpunkten är tillfredsställande, eftersom vi nu får en något så när fixerad tidpunkt när de nya bestämmelserna kan presenteras för riksdagen och beslut kan fattas om grunderna för prövningen av dessa förmåner.

Även jag ber att få tacka för svaret på frågan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 5**Svar på fråga ang. principerna för medgivande av uppskov med kommunsammanläggning**

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST, som yttrade:

Herr talman! Fru Sundberg har frågat chefen för kommunikationsdeparte-

Svar på fråga ang. principerna för medgivande av uppskov med kommunsammanslagning

mentet om han vill redogöra för på vilka grunder regeringen medger uppskov med kommunsammanslagning till den 1 januari 1974. Eftersom kommunärendena sedan den 1 juli 1969 handläggs inom civildepartementet har frågan överlämnats till mig för besvarande.

Enligt den av riksdagen förra året antagna lagen med särskilda bestämmelser om ändring i kommunindelningen skall länsstyrelserna efter överläggningar med kommunerna föreslå lämplig tidpunkt — den 1 januari 1971 eller den 1 januari 1974 — för ikraftträdande av varje särskild indelningsändring. Förslagen överlämnas tillsammans med bl. a. kommunernas yttranden till kammarkollegiet, som därefter avger eget yttrande till Kungl. Maj:t.

Huvudprincipen är att kommunernas önskemål tillgodoses om de är överens om tidpunkten för sammanläggningen. I den mån förslag innebär sammanläggning den 1 januari 1971 trots att en eller flera kommuner i blocket uttalat sig för ett samgående först den 1 januari 1974, blir det Kungl. Maj:ts uppgift att med beaktande av förutsättningarna i varje enskilt fall pröva frågan om tidpunkt för sammanläggningen. Tre möjligheter står därvid öppna, nämligen att sammanläggning sker av alla kommuner den 1 januari 1971, att sammanläggningen anstår till den 1 januari 1974 eller att en partiell sammanläggning sker den 1 januari 1971 av de kommuner som uttalat sig för denna tidpunkt.

Vidare anförde

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka civilministern för svaret.

Givetvis glädde mig det klara deklarerandet att huvudprincipen är att kommunernas önskemål tillgodoses om de är överens om tidpunkten för sammanläggningen. Emellertid är orsaken till

min fråga naturligtvis efter vilka grunder regeringen handlar i de fall då kommunerna inte är överens. Jag är övertygad om att samtliga riksdagsmän från sina egna län kan anföra exempel på fall där länsstyrelserna har lagt fram förslag och regeringen har yttrat sig men där man har svårt att utröna vilka principer som ligger till grund. Civilministern säger i svaret att man i varje särskilt fall skall pröva frågan om tidpunkten för sammanläggningen. Men vilka faktorer är det som inverkar på den prövningen?

Jag kan ta tre fall från mitt eget län. Min egen kommun vill ha en sammanläggning, kranskommunerna vill inte ha den. Där har länsstyrelsen föreslagit 1974 för sammanläggningen. Trots att jag själv vill ha en sammanläggning tycker jag det är riktigt att frivilligprincipen accepteras: eftersom några kommuner inte vill ha en sammanläggning väntar man med den till 1974. Men i närheten av Ystad ligger en kommun som heter Herrestad. Den har Sveriges förmodligen lägsta kommunala utdebitering. I den kommunen har man enhälligt gått emot en sammanläggning. Man vet att övergångsbidraget inte kommer att täcka den ökade kommunala utdebiteringen. Efter vad man nu förstår är det helt klart att det blir en tvångssammanslagning. Hälsingborg — och det är ett utomordentligt viktigt ärende — vill inkorporera Mörarp, Kattarp, Ödåkra och Vallåkra; de båda sistnämnda kommunerna säger nej. Här spelar sammanläggningen roll därför att en inkorporering innebär ett byte av valkrets — man går in i fyrstadskretsen. Här blir det tvångssammanslagning — jag använder detta ord för att beteckna en sammanläggning 1971 — därför att några av kommunerna säger ja. Den enda princip jag tycker mig kunna finna är att när det gäller stora städer och stora centralorter, som kanske har en stark vilja men som verkligen

Svar på fråga ang. principerna för medgivande av uppskov med sammanslagning

inte har något till övers för jämlikhet med de små kommunerna, går regeringen ifrån den frivilligprincip om vilken konstitutionsutskottet i sitt utlåtande 1962 — och det är kanske i denna fråga något av ett heligt ord — har skrivit följande:

»Även om utvecklingen i fråga om sammanslagning av kommuner eller samverkan inom kommunblocken skulle ske något långsammare än beräknat bör detta ej få motivera tvångsåtgärder från statsmakternas sida.»

Jag finner nu spår av sådana tvångsåtgärder, och jag vore tacksam om civilministern skulle vilja redogöra för på vilka grunder man gör bedömningen av dessa frågor.

Härefter meddelade herr föste vice talmannen, att herr Ringaby begärt ordet; och beslöt kammaren att beträffande denna fråga upphäva den i 20 § 4 mom. kammarens ordningsstadga föreskrivna inskränkningen i yttrandet.

I enlighet härmed lämnades ordet till

Herr RINGABY (m), som yttrade:

Herr talman! Anledningen till att jag begärt ordet är att jag i dag hade ämnat framställa exakt samma fråga som den fru Sundberg tagit upp.

De kommuner i mitt hemlän, Örebro län, som själva beslutat om anslutning till respektive kommunblock 1974 känner i dag ett hot från myndigheterna innebärande att anslutningen skulle ske redan 1971. År 1962 utlovades ju en frivillighet i detta avseende för kommunerna. År 1969 beslutades om tvångsmässig anslutning men med valfrihet att få denna genomförd 1971 eller 1974. I dag verkar det som om sammanslagningarna i ganska stor omfattning skulle forceras till 1971.

Historien om Glanshammars kommun i detta sammanhang är historien om en

ortsbefolknings tappra men till synes fruktlösa kamp för sin självbestämmanderätt mot överheten. Statsmakterna har just beslutat att dela Glanshammars kommun så att en del, Götlunda församling, förs till Arboga i Västmanlands län och en annan del går till Örebro och Örebro län. Örebro läns landsting har emellertid enhälligt uttalat att Glanshammar odelat skall föras till Örebro. Detsamma har länsstyrelsen ansett. En lokal folkomröstning har anordnats i Götlunda, i vilken 95 procent av befolkningen givit uttryck för samma uppfattning. En statlig utredningsman, byrådirektör Björn Bosæus, har tillsatts och har också kommit fram till denna uppfattning.

Statsrådet Lundkvist har emellertid ändå bestämt att Glanshammar skall delas. Invånarna i Glanshammar är bestörta och frågar vilken demokrati som finns, när en entydig folkvilja inte respekteras av statsmakterna.

Glanshammars kommunalfullmäktige har uttalat att man vill vänta med anslutningen till Örebro till 1974, då länsgränsen skall ändras, och Örebro stad har uttryckt samma mening. Nu ryktas det dock om en tvångsdelning av Glanshammar och en sammanslagning med Örebro stad redan 1971.

Om statsrådet Lundkvist vill bli en mäktig populär politiker i mina hembygder — det är herr Lundkvist inte i dag — och vill gå till historien som en rakryggad kämpe för demokratiska principer, bör han låta Glanshammars kommun odelad gå till Örebroblocket i enlighet med vad en kompakt folkvilja kräver.

Därefter anförde:

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag är, såsom fru Sundberg vet, av konstitutionella skäl förhindrad att i denna debatt diskutera enskilda fall, men jag blev förstas en

Svar på fråga ang. principerna för medgivande av uppskov med kommunsammanslagning

smula förvånad över fru Sundbergs påstående att regeringen har avgjort ett antal fall, som hon räknade upp. Regeringen har ännu inte behandlat dessa förslag till kommunsammanslagningar. Detsamma gäller herr Ringabys fall. Regeringen har inte heller haft tillfälle att ta ställning till denna sammanslagning.

Rent allmänt kan jag emellertid beträffande det som jag förstod att fru Sundberg ville veta säga att dessa frågor har sådan karaktär att de måste prövas från fall till fall. Låt mig som exempel ta en situation, som inte har direkt beröring med det av fru Sundberg upptagna fallet.

Det kan t. ex. finnas en centralort, där invånarna är helt överens om en sammanslagning. Vi har en liten ytterkommun, som också är ense med centralortskommunen om en sammanslagning. Men sedan har vi en mellanliggande kommun, där en knapp majoritet inte vill ha sammanslagning vid den första tidpunkten. Då måste regeringen göra en bedömning: Hur skall man se på denna fråga ur hela kommunblockets synvinkel? Skall den knappa majoriteten i en mellanliggande kommun få avgöra denna viktiga fråga i negativ riktning, när en stark majoritet i hela kommunblocket anser det såsom mycket angeläget att en sammanslagning kan komma till stånd redan 1971?

Jag har nämnt detta exempel såsom ett typexempel på vilka frågor vi kommer att få ta ställning till och där vi då naturligtvis sätter oss in i både hur de kommuner har resonerat som vill ha en sammanslagning och hur de kommuner har resonerat som inte vill. Vi tar även del av remissmyndigheternas resonemang i fallet.

Detta är den upplysning som jag kan ge i denna fråga.

Fru SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag förstår verkligen

att regeringen ställs inför problem i detta fall. Man kan också säga att det är en principiell fråga, ty det har väl ändå alltid varit meningen att de kommuner som inte vill ha en sammanslagning skulle kunna medges uppskov fram till 1974 men inte längre.

Vad jag finner intressant är frågan om partiell sammanslagning. Beträffande det av statsrådet Lundkvist relaterade fallet med en kranskommun vill jag ställa en fråga, som jag tycker är utomordentligt väsentlig. Utgör kranskommunen, den mellanliggande kommunen, en liten majoritet i det blivande kommunblocket eller är det bara en liten majoritet inom kranskommunen som vill skjuta upp sammanslagningen? Jag vet också att statsrådet är förhindrad att diskutera speciella fall. Men jag berörde här ett fall där kranskommunen, fastän den låg kring en större ort, enhälligt vill skjuta upp ett sammanslagande till 1974.

Den centrala frågan är alltså: Vad spelar majoritetsförhållandet inom kommunens styrelse för roll respektive — vilket jag tycker är mera intressant — vilken betydelse har kommunens storlek i det stora kommunblocket?

Jag förstår att det är svårt för statsrådet att nu uttala sig om den partiella sammanslagningen, men är den någonting som regeringen räknar med skall vara ett klart alternativ för att tillfredsställa de kommuner som definitivt vill förhindra ett samgående redan 1971?

Chefen för civildepartementet, herr statsrådet LUNDKVIST:

Herr talman! Jag har i mitt svar relaterat de alternativ som kan tänkas, nämligen de tre alternativ som jag nämnde. Men jag kan inte ge mig in på, fru Sundberg, att här i kammaren realbehandla de kommunsammanslagningar som vi står inför. Fru Sundberg får nöja sig med de upplysningar som jag har kunnat lämna, och sedan får

Svar på fråga ang. bestämmelserna om lagfartsanmälan

regeringen ta ställning när framställningarna och remissyttrandena över framställningarna har kommit in.

Herr RINGABY (m):

Herr talman! Frågan är inte aktuell i Glanshammarsfallet heller. Det är bara så att kammarkollegiet har inkommit med en skrivelse till länsstyrelsen, vilket har oroat folket i vårt län. Man har fattat det så att det kommer att ske en sammanläggning redan 1971, trots att både Örebro stad — den mottagande kommunen — och Glanshammar — den ingående kommunen — är ense om att vänta till 1974. Jag hoppas att det då också blir så. Den stora frågan hos oss är emellertid den länsgränsjustering som redan är verkställd. Men jag var förmätn nog att tro att det skulle gå att påverka herr statsrådet till att även justera denna länsgräns och ta med Götlunda. Uppfattningen att Götlunda bör vara kvar i Örebro län är där ute nästan hundra procentig.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 6

Svar på fråga ang. bestämmelserna om lagfartsanmälan

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Herr Svenning har frågat mig om de nuvarande bestämmelserna och kontrollen över lagfartsanmälningar är tillfredsställande samt, om så inte skulle vara fallet, om jag ämnar föreslå åtgärder för en bättre övervakning.

Om den som har förvärvat fast egendom försummar att söka lagfart kan domstolen förelägga honom vid vite att fullgöra lagfartsskyldigheten. Framställning om sådant vitesföreläggande får göras av allmän åklagare eller av den vars rätt är beroende av att lagfart söks.

Någon kontroll av att lagfartspikten fullgörs förekommer inte i praktiken, och de nuvarande reglerna ger alltså inte någon garanti för att lagfart söks inom föreskriven tid på alla fastighetsförvärv. Detta kan synas otillfredsställande, och problemet har också uppmärksamrats under arbetet med det förslag till ny jordabalk som snart skall föreläggas riksdagen. När jordabalksförslaget remitterades till lagrådet år 1966 ansåg emellertid min företrädare att det inte fanns anledning att föreslå några särskilda anordningar för att framtinga en bättre efterlevnad av bestämmelserna om lagfartsskyldighet.

Även jag är tveksam i fråga om behovet av skärpta bestämmelser på området. Vanligen ligger det nämligen i hög grad i fastighetsförvärvarens eget intresse att snabbt få lagfart på sitt förvärv. Innan han har fått lagfart kan han exempelvis inte inteckna fastigheten, och vidare är han inte skyddad mot förfoganden från den förre ägarens sida. I de allra flesta fall kan man därför räkna med att lagfart söks utan att några påtryckningsmedel behöver utnyttjas.

Jag har mot bakgrund av det anförda inte för avsikt att nu föreslå någon skärpt övervakning av att lagfartspikten fullgörs. Skulle det i framtiden visa sig att försummelser förekommer i betydande omfattning får frågan givetvis tas upp till ny prövning. Det kan i ett sådant sammanhang bli aktuellt att överväga bl. a. ett av stämpelskatteutredningen år 1964 framlagt förslag om förhöjd stämpelskatt på fastighetsförvärv vid dröjsmål med lagfartsansökan.

Vidare anförde

Herr SVENNING (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka herr statsrådet för det fylliga svaret på min enkla fråga.

Det är enligt min uppfattning av största betydelse att se till att ingen sö-

ker gå förbi de förpliktelser och lagar som gäller på fastighetsområdet. Det jag har relaterat gäller ett fall i Stockholm, och jag har även överlämnat det till justitiedepartementet.

Det är minst sagt underligt att man 1965 meddelade lagfartsmyndigheterna att ifrågavarande fastighetsförening var upplöst och att det nu drygt fyra år senare inte inregistrerats någon ny ägare till fastigheten. Det är inte okunnighet hos fastighetsägaren som ligger bakom uraktlåtenheten att begära lagfart, ty han är väl bevandrad i fastighetsaffärer och tillika yrkesman i juridiska frågor och känner väl till skyldigheten att begära lagfart. Det är en uppenbar nonchalans mot lagbestämmelserna. Det kan också vara fråga om en ekonomisk spekulation eftersom det rör sig om både inregistreringsavgift och eventuellt fastighetsskatt. Detta exempel är säkert inte något undantagsfall även om det är anmärkningsvärt grovt.

Om hyresgästerna i denna icke inregistrerade fastighet sluppit betala hyra hade ärendet åtminstone varit förklarligt, men så är inte fallet. Den nakna verkligheten är den att samma ägare som meddelat att föreningen upphört tar emot hyran på samma postgirokonto som tidigare.

Det finns all anledning att göra en översyn över hela fältet och se efter hur mycket som brister i inregistreringsavseende. Det är nödvändigt att vidtaga åtgärder för att komma till rätta med förhållandena.

Låt mig till sist omnämna att sex sju lägenheter i ifrågavarande fastighet står tomma eller är skenuthyrda i dessa tider med en oroande bostadsbrist — detta i Stockholms city! Denna bild av en fastighetsägare som visar dåligt samhällsengagemang är upprörande. Jag hoppas på snara motåtgärder och skärpt lagstiftning på berörda område.

Jag tackar ännu en gång för svaret.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 7

Svar på fråga ang. information till berörda parter om anteckning i personakt om utomäktenskapligt barn

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER, som yttrade:

Herr talman! Fru Kristensson har frågat mig när Kungl. Maj:t kan förväntas utfärda föreskrifter angående »information dels till de barn utom äktenskap som saknar barnavårdsman, dels till fader om anteckning i personakt om utomäktenskapligt barn i enlighet med riksdagens skrivelse 367/1969».

Genom justitiedepartementets försorg har press, radio och TV tillställts en utförlig information om den nya lagstiftningen om de utomäktenskapliga barnens arvsrätt. Den information som ägt rum via massmedia har varit betydligt mera omfattande än som är brukligt när det gäller ny lagstiftning. Bl. a. just med tanke på övergångsreglerna har vidare från departementet utgått särskilda skrivelser till Advokatsamfundet, Bankföreningen, Sparbanksföreningen och Livförsäkringsbolagens förening med uppgift angående den nya lagstiftningen och med anmodan till organisationerna att informera sina medlemmar i frågan.

Att därutöver vidta åtgärder som direkt syftar till att informera alla utomäktenskapliga barn, som inte längre har barnavårdsman, om övergångsreglerna är förenat med praktiska svårigheter. Sådan information kräver dessutom, som utskottet också underströk i sitt utlåtande, särskilda hänsynstaganden till barnen i fråga. Bl. a. mot bakgrund härav är det enligt min mening inte lämpligt att, t. ex. via pastorsämbetena, tillstålla varje utomäktenskapligt barn eller dess vårdnadshavare personlig information i saken. Däremot kan man tänka sig att en allmän broschyr om de nya reglerna distribueras till samtliga familjer i landet. Bl. a. av kostnadsskäl

Svar på fråga ang. information till berörda parter om anteckning i personakt om utomäktenskapligt barn

bör dock en sådan information inte ske separat utan i samband med annan information av allmänare karaktär. Efter samråd med chefen för socialdepartementet har jag därför stannat för den lösningen att en kortfattad redogörelse för arvsrättsreformen tas in i den s. k. socialkatalog som socialdepartementet inom kort kommer att distribuera till samtliga hushåll i landet.

Med den andra delen av sin fråga torde fru Kristensson syfta på utskottets uttalande att man förutsatte föreskrifter från Kungl. Maj:t om att fadern skulle underrättas när anteckning rörande utomäktenskapligt barn gjordes i hans personakt. Syftet härmed skulle vara att undvika sakligt oriktiga anteckningar. Vid närmare övervägande har jag emellertid funnit att risken för felaktiga personaktsanteckningar måste anses mycket liten. Enligt de anvisningar som centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden meddelat och tillställt samtliga pastorsämbeten gäller nämligen bl. a. att anmälan från barnet eller dess vårdnadshavare får godtas bara om faderskapet styrks. Detta skall ske genom utdrag av kyrkobok, eller genom dom om fastställt faderskap. De anvisningar som nämnden har meddelat angående förfarandet måste enligt min mening anses ge tillfredsställande garantier från rättssäkerhetssynpunkt. I den mån det likväl skulle inträffa att felaktig anteckning i personakt sker, torde man ha anledning räkna med att detta uppdagas i samband med bouppteckning efter arvlåtaren.

Mot bakgrund av vad jag nu har anfört är jag för närvarande inte beredd att föreslå sådana föreskrifter om underrättelse till fader angående anteckning i hans personakt som fru Kristensson åsyftar.

Vidare anförde:

Fru KRISTENSSON (m):

Herr talman! Jag ber att få tacka

justitieministern för det mycket utförliga svaret på min fråga.

Vad gäller den första delen av svaret, om informationen till de utomäktenskapliga barnen själva, kan jag bara tacka för det besked jag fått. Jag förstår mycket väl svårigheterna att kunna ge en individuell information. Jag skulle bara på den punkten vilja uttrycka önskemålet att den socialkatalog som nu skall distribueras verkligen kommer att distribueras snart. För att det över huvud taget skall bli fråga om arvsrätt måste ju det utomäktenskapliga barnet finnas antecknat i personakten senast vid arvlåtarens död. Har så inte skett går man ju miste om arvsrätten, och därför är det angeläget att detta klagörs så snart som möjligt.

När det gäller den andra frågan, om information till fadern, säger justitieministern att risken för felaktiga personaktsanteckningar måste bedömas som mycket liten. Ja, det är nog svårt att avgöra hur stor eller hur liten risken är. När riksdagen behandlade frågan gjordes tydligen en annan bedömning. Riksdagen ansåg att det inte går att bortse från de risker som ändå finns. Jag vill inte bestrida att justitieministern kan ha kommit sanningen närmare när han ytterligare studerat fallet, och det är möjligt att det är överflödigt med en information från Kungl. Maj:t till pastorsämbetena. I så fall tycker jag emellertid att det vore riktigt att centrala folkbokförings- och uppborädsnämnden fick reda på att det inte finns anledning att förvänta föreskrifter. Nämnden har nämligen skickat ut ett cirkulär till pastorsämbetena, i vilket det sägs att dessa i avvaktan på föreskrifter från Kungl. Maj:t bara skall göra minnesanteckningar. På något sätt måste den här saken klaras ut.

Självfallet får dessa underrättelser till fadern ske med erforderlig diskretion. Jag tror att det finns anledning utgå ifrån att centrala folkbokförings-

och uppördsnämnden kommer att iaktta sådan, så på den punkten finns väl ingenting att invända. För mig kvarstår ändå fortfarande ett frågetecken, nämligen beträffande hur pass stor risken kan vara för felaktiga anteckningar. Under utskottsbehandlingen tänkte man sig i varje fall att det kunde finnas personer med samma namn och att det därigenom kunde ske förväxlingar. Statsrådet sade att om det blir en felaktig anteckning i personakten, torde den kunna rättas till i samband med bouppteckningen efter arvlåtaren. Det är alltid svårare när vederbörande själv inte kan så att säga vittna i egen sak, ty då har man en bevismöjlighet mindre. Jag tackar emellertid för svaret.

Chefen för justitiedepartementet, herr statsrådet GEIJER:

Herr talman! Beträffande fru Kristenssons första fråga vill jag lämna den upplysningen att socialdepartementet har meddelat att socialkatalogen redan är under tryckning och beräknas komma ut under april månad; det är alltså inte långt dit.

Med anledning av den andra frågan vill jag säga att riskerna för felaktiga anteckningar i faderns personakt naturligtvis inte kan uteslutas. Vi har emellertid vägt för och emot och kommit till den bedömningen att riskerna är så pass små att man kan ta dem. Fru Kristensson sade att det kan vara svårt att vid en bouppteckning konstatera om det föreligger någon felaktighet. Det behöver det inte vara, fru Kristensson. Om det råder den minsta tveksamhet i dödsboet, så är det lätt att kontrollera om anteckningen i personakten har gjorts om fel person. Det borde kunna framgå utan alltför stora svårigheter.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 8

Svar på fråga ang. elkraftförsörjningen

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN, som yttrade:

Herr talman! Herr Jönsson i Inge-marsgården har frågat mig om jag kan ange om en elransonering kommer att införas och hur i så fall en sådan kommer att utformas och om jag anser att den rådande bristen på elkraft, betingad av elförsörjningens starka beroende av vattenkraft, bör påverka den fortsatta utbyggnaden av elförsörjningen i fråga om avvägningen mellan vatten- och värmekraft.

Om riksdagen bifaller den framlagda propositionen om elransonering, kommer de formella förutsättningarna föreligga för att vid behov införa en ransonering. Läget är efter den sista månadens kyla nu sådant, att risken för att vi måste tillgripa en elransonering får anses som relativt stor. Det blir i första hand en blivande elransoneringsnämnds sak att bedöma om och när en ransonering skall träda i kraft.

Som jag framhöll i ett svar förra veckan på en liknande fråga i första kammaren behöver den reglering som kan komma i fråga sannolikt inte uppehållas mer än under ett par månader eftersom den aktuella bristsituationen kommer att hävas med vårflo den. Under denna korta tid är det praktiskt omöjligt att låta en reglering omfatta hushållen och övriga småförbrukare. En direkt kvotransonering måste i första hand riktas mot de stora elförbrukarna. Därutöver kommer restriktioner att kunna införas mot användning av elkraft för speciella ändamål, t. ex. reklam- och fasadbelysning.

Ytterligare möjligheter till utbyggnad av vattenkraft är mycket begränsade. Föreliggande utbyggnadsplaner torde inte påverkas av den aktuella elkraftsituationen.

Den väsentliga frågan när det gäller att gardera sig mot svårigheter av nu

aktuellt slag är inte vilket kraftslag som väljs utan i vilken omfattning vi anser rimligt att hålla reservkapacitet.

Vidare anförde:

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka industriministern för svaret på min fråga. Av detsamma framgår ganska klart att risken för elransonering är mycket stor. Enligt en tidningsuppgift ganska nyligen skulle bristen vara mellan 15 och 20 procent under den aktuella tidsperioden, vilket skulle motsvara ungefär två veckors totalstopp för industrin.

Av svaret framgår också att på grund av den brådska som nu uppstår kan man inte vidta några nämnvärda åtgärder när det gäller hushållens elförbrukning, utan man får nöja sig med att rikta propagandan mot den sektorn. Det är i stället de stora elkraftförbrukarna som kommer att drabbas av en eventuell ransonering. Detta väcker oro och gör det så mycket viktigare att utformningen av ransoneringsreglerna blir den rätta. Två veckors driftstopp — vi skall väl hoppas att det inte blir något sådant — visar vilket enormt problem det här gäller, speciellt när vi ställs inför det hela så hastigt som har skett.

Som lekman vill jag säga att man blir mycket förvånad över att elkraftbristen upptäcktes så sent på säsongen som i detta fall. Den som har varit normalt uppmärksam på vad som hänt i naturen måste ha märkt att det har varit två ovanligt svåra torrår i de områden där de stora vattenmagasinen ligger. Därför har man svårt att förstå den kampanj som bedrivits för ökad förbrukning av elström, en kampanj som pågick ända fram till januari månad. Hade det inte varit riktigare att starta en kampanj för sparsamhet med elektrisk ström? Då hade vi kanske sluppit dessa svårigheter. Det är helt

Svar på fråga ang. elkraftförsörjningen
oförståeligt för en lekman att så inte skett.

Sedan undrar jag också, vilken produktionsgrupp bland elproducenterna som har den största bristen i förhållande till sina leveranser. Det skulle vara intressant att få veta detta.

Orsaken till att jag framställde den andra delen av min fråga var att jag trodde att en utbyggnad av värmekraften skulle göra oss litet mindre beroende av vattenkraften och att vi på det sättet lättare skulle kunna undgå dessa bristproblem.

Jag ber att än en gång få tacka för svaret.

Chefen för industridepartementet, herr statsrådet WICKMAN:

Herr talman! Jag kan bekräfta att herr Jönssons i Ingemarsgården tolkning av mitt svar är riktig; risken för elransonering är relativt stor. Dagens sammanträde i centrala driftsledningen har resulterat i en kommuniké om detta som offentliggöres i eftermiddag — kammarens ledamöter har kanske redan tagit del av den. Kommunikén anger att trots den icke oväsentliga besparingen av elförbrukningen som följd av sparkampanjen — inte mindre än 6 procent, vilket får anses som ett bra resultat på så kort tid — har situationen på grund av den fortsatta mycket starka kylan förvärrats ytterligare med påföljd att vattenmagasinen nu är uppdämda till 19 procent mot normalt 45 procent.

Sedan ställde herr Jönsson den frågan — som inte var med i hans ursprungliga fråga men mycket väl hade kunnat vara det — varför bristsituationen har stått klar vid en så sen tidpunkt för dem som har ansvaret. Varför har man inte ingripit tidigare från centrala driftsledningens sida? Att det varit två torra somrar behöver vi väl inte vara experter för att veta, sade herr Jönsson. Det senare har han alldeles rätt i.

Frågan om vår framtida elförsörjning

Svar på fråga ang. elkraftförsörjningen

och allvaret i situationen undersöktes och diskuterades mycket under hela hösten. Den bedömning som gjordes i november var emellertid, att eftersom tillrinningen då fungerade ganska hyggligt — och under förutsättning att inte den fortsatta tillrinningen blev den sämsta hittills registrerade på 40 år, som man nu har upptäckt att den blivit — skulle vi inte behöva tillgripa någon ransonering. Men med hänsyn till tidigare erfarenheter kom man till en slutsats som inte var orimlig i november, nämligen att läget så till vida var under kontroll att det inte behövdes elransonering eller några exceptionella sparsamhetsåtgärder. Vad som senare inträffat är ju att den anhopning av olyckliga omständigheter som drabbat vår elförsörjning under det gångna året accentuerades ytterligare till följd av att tillrinningen blev sämre än under tidigare år då situationen varit dålig. Det är alltså denna utveckling som ligger bakom dagens situation. Dessutom har läget ytterligare förvärrats av att vid värmekraftverken inträffat tekniska haverier som gjort att ett par mycket stora aggregat under kortare eller längre tid måst kopplas ifrån.

Därmed kommer jag tillbaka till herr Jönssons i Ingemarsgården andra fråga: Bör icke denna erfarenhet av den torra sommaren och utvecklingen beträffande våra magasin och den brist i fråga om vattenkraftproduktionen som vi har att befara föranleda en annan fördelning mellan vattenkraft och värmekraft? Svaret på frågan är i stort sett det som jag redan givit, nämligen att våra alternativ är utomordentligt begränsade, eftersom den fortsatta vattenkraftutbyggnaden endast kan bli mycket obetydlig och de aktuella projekten inte påverkas härav. Det är värmekraft i olika former — konventionell kraft och atomkraft — som blir den helt dominerande elkraftkällan i framtiden beträffande tillskott av vår produktionskapacitet. Men det är — såsom jag i

korthet antydde i svaret — felaktigt att tro att man genom en ökning av andelen värmekraft skulle komma i ett säkrare läge. Förhållandet är det rakt motsatta, ty vattenkraften är fortfarande den pålitligaste kraftkällan och den reservkapacitet som behövs när man är beroende av vattenkraft är lägre än den som kommer i fråga vid värmekraft.

Jag upprepar därför att valet av kraftslag inte befriar oss från risker för störningar. Kärnkraften kommer att spela en mycket stor roll i framtiden, men vi skall inte blunda för att riskerna för driftavbrott är större än vid de konventionella värmekraftverken och oerhört mycket större än då det gäller vattenkraftverken. Av olika skäl som jag inte skall gå in på förekommer det i dag en i hög grad sakligt omotiverad allmän nedvärdering av vattenkraftverken.

En del säger att man borde ha kunnat förutse den här utvecklingen — det är ju alltid lätt att vara efterklok, något som herr Jönsson väl inte varit i högre grad än någon annan — och därför borde ha startat en kraftig sparkampanj redan i november. Jag är emellertid inte säker på att man ens i efterhand kan förebrå vederbörande i centrala driftsledningen att detta inte skedde. Vid en sparkampanj som satts i gång i november på grundval av den information som då förelåg — och det är självfallet att det bara är den information och de prognoser som då fanns som hade kunnat ligga till grund för en kampanj — skulle inte läget sanningsenligt ha kunnat framställas som så allvarligt att man verkligen fått något resultat av kampanjen.

Skall man nå resultat med en sparkampanj — jag vill gärna härifrån talarstolen betyga min uppskattning av det gensvar som sparkampanjen har fått hos de svenska konsumenterna — måste man ha en aktuell situation klar för ögonen, och dessutom måste man håll-

Svar på fråga ang. riktlinjerna för tillsättande av universitetslektorat

la kampanjen uppe i ett högt varvtal. Jag tror därför inte att vår situation i dag skulle ha varit bättre, om man hade startat en likartad kampanj redan i november.

Alla åtgärder som behöver vidtas för att åstadkomma en minskning av förbrukningen — frivillig eller alternativt tvångsmässig kvotransonering — kommer naturligtvis att läggas upp och genomföras på ett sådant sätt att skadeverkningarna i form av driftstörningar och produktionsinskränkningar blir så små som det över huvud taget är möjligt.

Den ransoneringsnämnd som jag hänvisade till i mitt svar kommer att utses så fort riksdagen — vilket jag hoppas — godkänner vårt förslag till ransoneringslag. Den är givetvis redan under förberedelse för att kunna träda i funktion omedelbart när den formellt juridiskt börjar sin existens. Det måste bli nämndens sak att svara för den närmare utformningen av ransoneringen. Nämndens sammansättning är också sådan att alla samhällseliga intressen — produktionsintressen, sysselsättningsintressen och konsumentintressen — är representerade. Industrin, lantbruket, kommunerna, handeln, löntagarna och naturligtvis kraftproducenterna och kraftdistributörerna är alltså företrädna där.

Jag tror att vi just nu inte kan komma längre än till att uttrycka förhoppningen att vi skall undgå en ransoneringsring — men jag erkänner att det i dag framstår som mindre realistiskt än för en vecka sedan — och att ransoneringen, om den kommer, skall tillämpas efter de självklara riktlinjer som har angivits i propositionen och till vilka jag hoppas att riksdagen kommer att avsluta sig.

Herr JÖNSSON i Ingemarsgården (fp):

Herr talman! Eftersom debatten gäller en enkel fråga och jag är mycket nöjd med de ytterligare upplysningar

jag har fått, vill jag bara helt kort konstatera att bakom dagens situation ändå kan skönjas svårigheten för ett organ — även om det är statligt — som har till uppgift både att sälja och att hålla med samma produkt. Man har svårt att välja efter vilken linje man skall agera, och det nuvarande läget är väl ett utslag av detta.

Tydligt har det denna gång slagit fel både i naturen och på det tekniska området vid samma tillfälle, och det måste vara en särskilt ogynnsam situation. Enligt min mening är det också ett praktexempel på hur sårbart vårt moderna samhälle är. Trots alla prognoser och all central planering ligger vi ganska dåligt till från beredskapsynpunkt.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 9**Svar på fråga ang. riktlinjerna för tillsättande av universitetslektorat****Ordet lämnades på begäran till**

Herr statsrådet MOBERG, som yttrade:

Herr talman! Herr Källstad har frågat chefen för utbildningsdepartementet vilka åtgärder han ämnar vidtaga för att skapa klarare riktlinjer för tillsättande av universitetslektorat. Enligt fastställd ärendefördelning ankommer det på mig att besvara frågan.

Enligt universitetsstadgan fordras för behörighet till tjänst som universitetslektor att dels ha avlagt doktorsexamen eller godkänt disputationssprov eller ha motsvarande kompetens, dels ha styrkt sig äga pedagogisk skicklighet. Vid meritvärderingen har man att beakta att universitetslektoraten är avsedda för undervisningens behov. Det är mot denna bakgrund som sökandens meriter skall bedömas. Myndigheterna har också handlat härefter. För närvarande an-

Svar på fråga ang. riktlinjerna för tillsättande av universitetslektorat

ser jag det inte föreligga tillräckligt starka skäl att meddela några närmare generella bestämmelser för tillsättande av universitetslektorat.

Vidare anförde:

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Jag tackar statsrådet Moberg för svaret på min enkla fråga, men beklagar att han anser att det för närvarande inte föreligger tillräckligt starka skäl för att meddela några närmare generella bestämmelser beträffande tillsättande av universitetslektorat.

För tillsättande av professorer har universitetsstadgan mycket omfattande bestämmelser — jag tror att det finns ett tjugofemtal paragrafer på den punkten. Men när det gäller universitetslektorer förhåller det sig annorlunda. För behörighet som universitetslektor fordras, som framhålles i svaret, avlagd doktorsexamen och styrkt pedagogisk skicklighet. Men universitetsstadgan ger såvitt jag vet ingen anvisning om hur olika kompetenta sökande skall bedömas inbördes. Inget sakkunnigförfarande, inget lärarprov, inga bestämda minimikrav på pedagogisk skicklighet finns och ingenting sägs om hur vetenskaplig respektive pedagogisk skicklighet skall vägas in i bedömningen av de sökande.

Detta var kanske inte så märkvärdigt på den tiden då det bara fanns någon enda kompetent sökande till en tjänst, men det är annorlunda nu när flera söker en tjänst. Då blir dessa bestämmelser otillfredsställande. En sektion eller fakultet har inte möjlighet att tillfredsställande bedöma de sökandes meriter, eftersom det inte finns någon sakkunnig, utan en eventuell granskning görs av lärare på den berörda institutionen utan att de erhåller någon kompensation i form av tjänstledighet från undervisning o. s. v. En sökande kan därför inte räkna med att få sina meriter noggrant och opartiskt granskade. Hur

skall han kvalificera sig, genom forskning eller undervisning? Jag förmodar att studenterna inte är särskilt betjänta av en starkt forskningsinriktad lektor, utan mer av en som har intresse just för den pedagogiska verksamheten.

Jag menar alltså fortfarande att det finns starka skäl för att klara bestämmelser ges för tillsättande av universitetslektorat, och jag hoppas att statsrådet Moberg medverkar till att sådana med det snaraste utfärdas.

Herr statsrådet **MOBERG**:

Herr talman! Denna fråga har varit observerad och diskuterad i pressen, och de synpunkter som herr Källstad nu framfört stämmer ganska väl med en del synpunkter som framfördes i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning för någon vecka sedan.

Jag medger att det i och för sig, med tanke på att den nuvarande ordningen tillämpats i omkring 12 år, kan finnas anledning att överväga om en ändring skall genomföras. Herr Källstad hänvisade liksom skribenten i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning till professorstillsättningen. Det tycker jag dock är ett ganska dåligt valt exempel, eftersom vi här försöker komma fram till en enklare ordning; vi har tillsatt en enmanskommitté i syfte att försöka starkt förenkla det förfarandet. Jag menar emellertid, jag upprepar det, att det ligger någonting riktigt i tanken att när institutionen nu har växt ut under en 12-årsperiod bör man kunna ta upp frågan till prövning. Inom universitetskanslersämbetet pågår överväganden på den punkten. Vad de kan resultera i har jag givetvis ingen uppfattning om. Det är emellertid mot den bakgrunden som jag har formulerat den sista meningen i mitt svar på det sätt som jag har gjort.

Herr KÄLLSTAD (fp):

Herr talman! Det senaste inlägget av statsrådet Moberg lämnade i alla fall

Svar på fråga ang. genomförande av naturvårdsåret 1970 på det lokala och regionala planet

en dörr öppen för möjligheten att förändringar kan komma till stånd. I sitt skriftliga svar framhöll han att det enligt hans uppfattning för närvarande inte förelåg tillräckligt starka skäl härför, men nu har han sagt att man inom departementet överväger att ta upp frågan till prövning.

Jag tycker att de synpunkter som framförts i Göteborgs Handels- och Sjöfarts-Tidning av Lars Broman verkligen är väl värda att beakta. De synpunkter på komplettering av kraven på doktorsexamen och pedagogisk skicklighet som han givit uttryck för är väsentliga.

Jag tar alltså fasta på statsrådets löfte att man nu överväger denna fråga och att klarare bestämmelser kan komma att genomföras inom en ganska snar framtid.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 10

Svar på fråga ang. genomförande av naturvårdsåret 1970 på det lokala och regionala planet

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON, som yttrade:

Herr talman! Herr Gustavsson i Alvesta har frågat om jag är beredd att verka för att medel ställs till förfogande för att naturvårdsåret 1970 skall kunna genomföras på det lokala och regionala planet.

För att genomföra Sveriges deltagande i det europeiska naturvårdsåret 1970 har en särskild nationalkommitté bildats. För de lokala arrangemangen har vidare särskilda länskommittéer utsetts. Nationalkommittén har tagit initiativ till bl. a. utställningar, konferenser och städningskampanjer samt fram-

ställning av material för skolor, ungdomsföreningar och folkbildningsorganisationer. Syftet har varit att ställa material till förfogande för de lokala organen. Dessa har genomgående visat stort intresse för naturvårdsåret. Sammanlagt har ca 500 000 kr. satsats av statliga medel för dessa åtgärder. Landsingen och kommunerna bör självfallet bidra till kostnaderna för de lokala arrangemangen i samband med naturvårdsårets genomförande.

Vidare anförde:

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Bengtsson för svaret på min fråga.

Det är gott och väl att det centralt framställs material för användning inom naturvården på det lokala och regionala planet. Jag har emellertid den uppfattningen att denna verksamhet, om den skall kunna fungera på det regionala och lokala planet, måste ledas från regionalt håll, alltså av länsstyrelsernas naturvårdssektioner, och det finns inga pengar att ställa till deras förfogande för denna uppgift. Ett genomförande av de lokala arrangemangen kostar en hel del, och det räcker inte att få material från centralt håll. Det är riktigt att det ute i länen föreligger ett stort intresse för dessa uppgifter och det råder ingen brist på initiativ. Frågan är bara hur det hela skall kunna genomföras. Enligt vad som framgått vid de kontakter vi tidigare haft med länskolnämnderna finns det i vårt län ett mycket positivt intresse för dessa frågor. Man behöver emellertid inte bara centralt sammanställt material utan även material som anknyter till länets förhållanden, till olika naturtyper med skiftande flora o. s. v., och det har vi inga pengar till.

Vårt naturvårdsråd sammanträdde för några veckor sedan, varvid vi diskutera-

Svar på fråga ang. genomförande av naturvårdsåret 1970 på det lokala och regionala planet

de detta problem, och vi fick det beskedet från länsstyrelsens naturvårdssektion att det inte finns några medel att satsa på olika aktiviteter. Jag tycker det är beklagligt. Statsrådet sade att 500 000 kronor har satsats på material att ställas till förfogande för länen. Jag tycker att detta är en liten summa i jämförelse med allt vad man tänkt göra i samband med vårt deltagande i naturvårdsåret 1970. Jag tycker att detta är en så väsentlig uppgift att departementet borde ha satsat något mera.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Denna fråga är inte sådan att den kan lösas genom ytterligare anslag från statsverket. Finns det inte ute i kommunerna en positiv vilja att göra något, hjälper inte statliga bidrag. Man skall ändå hålla i minnet att syftet med naturvårdsåret är att stimulera enskilda personer och samhällsorgan till att ta ansvar för naturvårdande åtgärder.

Givetvis har de kommunala församlingarna det största ansvaret. Vi kan aldrig åberopa några lagbestämmelser och författningar som tvingar kommunerna att göra någonting i detta avseende, utan vi får lita till den uppfinningsriktighet som finns hos de frivilliga krafterna, och den är sannerligen inte ringa. Den har tvärtom visat sig vara glädjande stor, inte bara när det gäller uppdrag utan också när det gäller medel och metoder att finansiera de arrangemang som man har tänkt sig. Kommunförbundet t. ex. har i en skrivelse uppmanat sina medlemmar att aktivt engagera sig för städarveckan i april. Det är säkert inga problem att få den åtgärden finansierad. De krafter som ämnar vidtaga den åtgärden kommer även att finna möjligheter att betala den.

Här har vi alltså praktiskt taget hela Organisations-Sverige bakom nationalkommittén. Det bör då inte möta några

större svårigheter att på det regionala och lokala planet få fram de pengar man vill ha. Syftet är inte bara att föreslå arrangemang utan även att finna pengar till att finansiera dem med. Såvitt vi har kunnat bedöma av erfarenheterna från landet i stort finns det också både uppfinningsriktighet och vilja att skaffa pengar till de anordningar och åtgärder som man vidtar.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Statsrådet säger här att detta inte är ett problem, som man löser enbart med statsmedel. Jag är klart medveten därom. Jag framhöll i mitt tidigare anförande att det finns många förslag men att det kostar pengar att genomföra dem. Jag har själv erfarenhet från sådan här verksamhet. Vi har i vårt län bedrivit en s. k. anti-skräpkampanj under ett par tre år i samarbete med länskolnämnden, och vi har fått till stånd en verklig aktivitet, men, herr Bengtsson, det kostar pengar. Vi har erhållit ungefär 15 000 kronor per år från landstinget och vi har fått medel från naturvårdsverket. Aktiviteten har alltså kostat åtskilliga tusenlappar.

Jag vore glad om statsrådet hade rätt när han säger att det inte bör vara någon svårighet att få fram pengar, men jag tror inte att det är så enkelt. Sedan är det också utomordentligt viktigt att man får till stånd en aktivitet över hela linjen. Det måste ske under ledning av naturvårdssektionen på länsstyrelsen, och skall den arbeta måste den ha pengar.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet BENGTTSSON:

Herr talman! Jag tror att man skall göra klart för sig, att dessa anordningar, även om de kostar pengar, ändå ger värdefulla resultat för kommunerna. En städskampanj kan kosta litet grand, men

Svar på fråga ang. projekterad verkstadsbyggnad för statens järnvägar

resultatet är värt väldigt mycket för innebyggarna i kommunen.

Länsstyrelsernas naturvårdssektioner ägnar all sin kraft åt detta problem. Men här är det fråga om att frivilliga krafter skall medverka. Det har visat sig att det inte är någon konst att få fram frivilliga krafter, som leder detta arbete på sin fritid både regionalt och lokalt. Herr Gustavsson i Alvesta tillhör ju själv dem som leder sådan här verksamhet, och jag hoppas att han skall kunna klara det på sitt område lika bra som hans kolleger på andra håll.

Herr GUSTAVSSON i Alvesta (cp):

Herr talman! Statsrådet säger att just denna städskampanj är oerhört nyttig och viktig för kommunerna. Jag vill inte se det så. Det värdefulla resultatet av denna verksamhet är inte att ungdomarna i skolorna har varit ute och städat och hjälpt kommunerna, utan det värdefulla är att dessa ungdomar från tidiga år lär sig naturvet.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 11

Svar på fråga ang. projekterad verkstadsbyggnad för statens järnvägar

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Åsling har frågat mig om jag är villig att redovisa när och i vilken omfattning den projekterade nybyggnaden av SJ:s verkstad i Östersund kan komma till stånd.

Järnvägsgeografiska skäl och tillgången på yrkeskunnig personal talar för att huvudverkstaden i Östersund bör finnas kvar. Den nuvarande verkstaden i Östersund är emellertid omöjlig, och SJ har därför planer på att bygga helt nya industrilokaler. Den nya verkstaden är avsedd för ombyggnads-

arbeten samt för underhåll av speciella typer av rullande materiel exempelvis tjänstevagnar och snöröjningsmaskiner. Vidare avser man att liksom tidigare åta sig beställningsarbeten till utomstående.

SJ har emellertid vid sina prioriteringar inte haft utrymme för projektet. Det är därför inte för närvarande möjligt att närmare ange tidpunkten för en igångsättning.

Vidare anförde:

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret på min fråga.

De anställda men även länsbefolkningen i stort har sedan november månad i fjol hyst en betydande oro för Östersundsverkstadens framtid. Då kom beskedet att arbetsmarknadsstyrelsen av formella skäl inte kunde stödja projektet och att statens järnvägar hyste tveksamhet inför den rätt betydande investeringen om 11 miljoner kronor som en nybyggnad skulle innebära. Kommunikationsministerns besked är därför glädjande och bör bidra till att skingra mycken besvärande övisshet i Jämtlands län, även om tidpunkten för en nybyggnad inte angivits. Beskedet är, som jag ser det, positivt, även så till vida att det markerar en ny vilja som vi länge i Jämtlands län efterlyst från regeringens sida att inordna investeringsverksamheten inom statens järnvägar under den lokaliseringspolitiska målsättningen. Svaret är visserligen i detta avseende att betrakta som en svala, men jag hoppas att denna svala förberedar en sommar, d. v. s. en omprövning av SJ:s roll inom trafikpolitiken.

Jag hoppas att den projekterade nybyggnaden av SJ-verkstaden kan komma till stånd så snart som möjligt, och det vore angeläget att kommunikationsministern på denna punkt närmare kunde precisera svaret. Kan vi förvänta

Svar på fråga ang. väntlokaler för resande med landsvägsbuss

en byggstart under detta år om utbyggnaden kan ske som beredskapsarbete? Det brådskar nämligen av skilda anledningar. De nuvarande lokalerna är starkt nedslitna, och personalen som uppgår till närmare 200 anställda arbetar delvis under klart otillfredsställande förhållanden. Det är alltså angeläget att arbetsmiljön förbättras så snabbt som möjligt.

Det bör också betonas att denna verkstad är av väsentlig betydelse för näringslivets allmänna utveckling i Jämtlands län. Det är tunnsått med tyngre verkstadsindustrier i området, och SJ-verkstaden arbetar därför, som herr statsrådet själv i sitt svar påpekade, som underleverantör till andra företag på orten. Detta bidrar till utvecklingen av verksamhet och sysselsättning i vidare mån än inom statens järnvägar, vilket kan åberopas som ett ytterligare belägg för att man inte bör se alltför snävt företagsekonomiskt på SJ:s verksamhet i dessa ländsdelar. Detta borde också påverka prioriteringen av denna investering.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING:

Herr talman! Jag vet att den nuvarande verkstaden i Östersund är mycket omodern. Det måste vara påfrestande för de anställda att arbeta under så besvärande förhållanden som de nu rådande, och detta är ytterligare ett skäl till nybyggnation.

Som jag har sagt i mitt svar är det för närvarande inte möjligt att närmare ange tidpunkten för en igångsättning. Det viktigaste och enligt min mening helt avgörande är emellertid att i det närmaste 200 arbetstillfällen bevaras i Jämtlands län, att oron hos de anställda inte blir onödigtvis stor och att de så fort som möjligt får arbetsdugliga lokaler. Till allt detta kommer att statens järnvägar också i fortsättningen bör ha en ändamålsenlig huvudverkstad på ett geografiskt lämpligt

avstånd från Notvikenverkstaden i norr samt verkstäderna i Gävle och Örebro.

Herr ÅSLING (cp):

Herr talman! Jag vill gärna vitsorda att jag är överens med kommunikationsministern om att det väsentliga är att de 200 anställda får ett klart besked, vilket de ju har fått i dag.

Med hänsyn till den aktuella sysselsättningssituationen i Jämtlands län hade det dock varit önskvärt med ett något mer preciserat uttalande om den tidpunkt när nybyggnaden kan komma till stånd. Enligt den senaste arbetslöshetsstatistiken för Jämtlands län, d. v. s. den redovisning som länsarbetsnämnden lämnade måndagen den 16 februari, var totalt 1 530 personer redovisade som arbetslösa vid arbetsförmedlingarna. Av dessa var 508 byggnadsarbetare, och statistiken inkluderar inte köldpermitterade. Under sådana förhållanden hade jag hoppats att kommunikationsministern skulle svara att ett uppförande av verkstadsbyggnaden som beredskapsarbete väsentligen skulle kunna påskynda igångsättningen av byggnationen.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 12

Svar på fråga ang. väntlokaler för resande med landsvägsbuss

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Elmstedt har frågat mig, vilka åtgärder som vidtagits för att åstadkomma goda väntlokaler och liknande för dem som efter järnvägsnedläggningar är hänvisade till landsvägsbuss.

Granskning av behovet av serviceanordningar ingår som ett viktigt led i

Svar på fråga ang. väntlokaler för resande med landsvägsbuss

prövningen av framställningar om tillstånd att lägga ned järnvägstrafik. I beslutet anges regelmässigt, i vilken utsträckning trafikföretaget skall medverka till att väntlokaler för resande hålls anordnade efter en nedläggning.

Väntlokalens utformning får givetvis bli beroende av i första hand resandantalet. Det kan på vissa platser vara tillräckligt med ett regn- och vindskydd. I vissa fall kan väntsalarna på kvarvarande järnvägsstationer användas tills vidare. På platser med stort trafikunderlag kan det bli aktuellt med en busstation med vänthall och andra serviceanordningar. Även på anslutningspunkter mellan busslinjerna och järnvägsnätet finns i regel tillgång till väntlokaler av god standard.

I de fall där Kungl. Maj:ts beslut anger att SJ skall medverka till att väntlokal hålls tillgänglig tas kontakter mellan SJ och vederbörande kommun. De närmare detaljerna om väntlokalens utformning och framtida skötsel m. m. brukar därvid kunna ordnas i samförstånd.

Vidare anförde:

Herr **ELMSTEDT** (cp):

Herr talman! Jag hade för drygt fyra år sedan anledning att ställa ungefär samma fråga till dåvarande kommunikationsministern, nuvarande statsministern Palme. Järnvägsnedläggelserna var då i vardande, men bekymmer och problem började redan torna upp sig. Dessa har inte blivit mindre sedan dess, utan snarare tvärtom. Intensiteten i nedläggningarna har ökat, och förhållandena på många platser har helt förändrats. Där det tidigare fanns väntlokaler får man numera ofta stå ute i Guds fria natur. Servicen har blivit sämre, därom råder inte något som helst tvivel.

Inom områden som jag väl känner till — och det är anledningen till att jag ännu en gång ställt frågan — saknas nu

väntlokaler på många platser där man förut hade en fullödlig service, och detta drabbar inte minst skolorna på högstadium och i gymnasium som är ytterst beroende av denna service. Det har inte gjorts någonting för att ordna saken, och jag vet att det på andra håll i landet råder liknande förhållanden. Jag betraktar detta som helt otillfredsställande. Ingen kräver välutrustade väntlokaler vid varje busshållplats, men på platser där det tidigare funnits en någorlunda hyfsad service vill man gärna ha den kvar. I varje fall vill man inte bli helt utan service, såsom nu är fallet på många håll.

I stället har det blivit på det sättet att SJ försöker flytta över den här problematiken på kommunerna. Det är självklart att en kommun har svårare att stå emot trycket, eftersom den känner detta mera påtagligt. Kommunen är så att säga den första instans som får ta törnarna.

När jag för fyra år sedan ställde den här frågan till dåvarande kommunikationsministern, fick jag i en replik av honom till svar bl. a. följande: »Som ett exempel på hur SJ hanterar dessa ärenden skulle jag vilja ta ett nedläggningsbeslut som fattades för inte så länge sedan. I samband därmed sades det att SJ skulle medverka till att väntlokaler för resande anordnades i — — —.» Därefter räknade statsrådet upp ett antal platser som stämde väl överens med stationerna utefter den järnvägslinje vars nedläggning föranlett min fråga. Jag kan nu säga till nuvarande kommunikationsministern att ingenting har hänt på den här tiden — inte ett dugg.

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet **NORLING**:

Herr talman! Jag utgår ifrån att herr Elmstedt förstår att jag inte har möjlighet att gå in på det enskilda fall som herr Elmstedt nu tog upp. Låt mig bara rent allmänt framhålla att det i beslu-

Svar på fråga ang. hälsorisker vintertid för viss tågpersonal

ten inte brukar sägas någonting om hur väntlokaler skall utformas. Här måste man naturligtvis ta hänsyn till förhållandena i varje särskilt fall. I beslutet brukar vi emellertid tala om att trafikföretaget skall medverka till anordnandet av väntlokaler, och det krävs ju två parter för att det skall kunna bli tal om en medverkan.

Som jag sade i mitt svar, har erfarenhetsmässigt dessa frågor kunnat lösas på ett bra sätt, oftast i samförstånd mellan trafikföretaget och vederbörande kommun.

Herr ELMSTEDT (cp):

Herr talman! Flera kontakter har tagits mellan SJ och vederbörande kommun — och vederbörande kommuner, innan kommunsammanläggningen 1967 var ett faktum — men trots detta och trots upprepade försök från kommunens sida att få saken ordnad är problemet fortfarande lika olöst som det var för fyra år sedan.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 13

Svar på fråga ang. hälsorisker vintertid för viss tågpersonal

Ordet lämnades på begäran till

Chefen för kommunikationsdepartementet, herr statsrådet NORLING, som yttrade:

Herr talman! Herr Wikner har frågat mig om jag uppmärksammat att kyla och drag i kupéerna medför allvarliga hälsorisker för förare och övrig tågpersonal, som under den kalla årstiden tjänstgör i SJ:s motorvagnar och postvagnar av viss typ.

Jag är medveten om problemet att vid extremt låg yttertemperatur undvika kyla och besvärande drag i förarutrymmet på SJ:s dieselmotorvagnar eller de s. k. rälsbussarna. Förhållandet

hänger samman med att av- och påstigning sker genom en sidodörr i förarhytten.

SJ har under 1960-talet vidtagit olika åtgärder för att komma till rätta med problemet. En varmluftsfläkt har placerats bakom förarstolen och ett värmelement vid sidan av denna. Hela värmeanläggningen har gjorts mindre beroende av motorns kylvattentemperatur. Dessutom har front- och sidodörrar försetts med bättre tätningslister.

Beträffande postvagnarna är enligt vad jag inhämtat numera olägenheterna av kyla och drag i stort sett eliminerade. Sorteringsutrymmena i dessa vagnar är normalt väl uppvärmda och isolerade. I det utrymme där bl. a. postgodset magasineras kan dock temperaturen vara lägre och visst drag förekomma. En typ av tätare sidodörrar provas denna vinter. Faller provet väl ut kommer de nuvarande skjutdörrarna att bytas ut.

Avslutningsvis vill jag framhålla att arbetsbetingelserna givetvis inte får vara sådana att personalens hälsa äventyras. Självfallet har SJ även i dessa frågor fortlöpande kontakter med både yrkesinspektionen och berörda personalorganisationer. Vid dessa kontakter har under senare år inga klagomål framförts i de hänseenden som herr Wikner påtalat.

Vidare anförde

Herr WIKNER (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka kommunikationsministern för svaret. Orsaken till att jag framställde min fråga var att man har framfört klagomål till mig och önskat att jag skulle föra frågan vidare till kommunikationsministern.

Trots de åtgärder som det talas om i svaret så finns det brister på detta område. Jag är emellertid glad över att en del av de bristerna nu kommer att avhjälpas. I svaret nämns dock endast

draget från sidodörren; det mest besvärande draget kommer faktiskt från den dörr som är placerad mitt fram.

Det talas i dag mycket om trivseln på arbetsplatsen, och det talet borde även gälla för motorförare och konduktörer på motorvagnar samt annan tågpersonal. Uppenbart är att det drag som nu uppstår i förarhytterna innebär hälsofarisker av olika slag, vilket också framgår av svaret. Att varje dag vara utsatt för drag i en kupé av detta slag måste vara i högsta grad hälsofarligt.

Gällande bestämmelser på området är knapphändiga. Enligt yrkesinspektionen för landtrafik regleras tågpersonals arbetsförhållanden under vintertid, då risker för kyla och drag särskilt kan föreligga, endast av de allmänna bestämmelserna i arbetarskyddslagen av den 3 januari 1949. Där står i 10 § andra stycket: »Arbete skall äga rum vid tillräcklig och tjänlig belysning samt så lämplig värme- och fuktighetsgrad, som med hänsyn till arbetets beskaffenhet och platsen för detsamma skäligen kan påfordras.»

Brister finns allttjämt, men jag uttalar förhoppningen att de brister jag påtalat måtte bli avhjälpna med det snaraste.

Härmed var överläggningen slutad.

§ 14

Föredrogs var för sig följande, vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda men då bordlagda interpellationsframställningar, nämligen av:

herr *Lundmark* (s), till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet angående byggnadsprogrammet för lantbruksförsöksanstalten vid Röbäcksdalen, och

herr *Jonasson* (cp), till herr statsrådet och chefen för finansdepartementet angående tullfrihet vid förhyrning från grannländerna av vissa skogsbruksmaskiner.

Kammaren biföll dessa framställningar.

§ 15

Interpellation ang. variationerna i socialhjälpkostnader mellan olika kommuner

Ordet lämnades på begäran till

Herr *RINGABY* (m), som yttrade:

Herr talman! Den svenska socialhjälpens är en kommunal angelägenhet, men den uppvisar sådana skillnader från kommun till kommun, i varje fall om man ser till kostnadssidan, att det finns skäl att ta upp den till debatt i riksdagen. Riksdagen har dessutom stiftat de lagar, som ger vissa anvisningar om socialhjälp.

Enligt socialhjälpslagen finns två huvudgrenar av socialhjälp, dels obligatorisk, dels frivillig. Den förra är socialnämnd *skyldig* att lämna. Förutsättningarna för rätt till sådan hjälp är ganska noga specificerade och baseras på oförmåga till försörjning. Orsaken kan vara minderårighet, ålderdom, sjukdom, lyte eller bristande kroppskrafter, samtidigt som medel till den egna försörjningen saknas.

När det gäller frivillig socialhjälp anger lagen inte under vilka förhållanden och i vilken omfattning hjälpen får meddelas. Det finns dock vissa riktlinjer i socialstyrelsens Råd och anvisningar.

Fullt klart är emellertid att praxis ute på fältet är utomordentligt oenhetlig. Ett nog så talande tecken på det är socialhjälpkostnadernas våldsamma variationer från kommun till kommun, även om de slås ut per invånare. En uppställning, som avser 1967, ger en tankeställare, då man vet att medelkostnaden i Sverige för socialhjälpens per invånare var 26:69 kr. det året.

Den efterföljande uppställningen ger fördelningen på riksområden för 1967.

Den statistik som finns tillgänglig i socialhjälpavseende är mycket ofullständig och endast beskrivande. Någon analys har inte gjorts, i varje fall inte officiellt.

Interpellation ang. variationerna i socialhjälpkostnader mellan olika kommuner
Socialhjälpkostnaderna per invånare i kommunerna

Socialhjälpkostnad per invånare, kr.	Antal kommuner i procent av samtliga kommuner						
	Mälardalens län	Östra Götaland	Södra Götaland	Bohus- och Vänerns län	Dalarna och Nedre Norrland	Övre Norrland	Hela landet
— 9	17	31	59	19	14	12	27
10—18	41	36	26	34	38	14	34
19—27	26	25	10	27	27	28	23
28—36	10	6	2	13	14	24	10
37—	6	2	2	7	7	22	6
Summa procent	100	100	99	100	100	100	100
Summa kommuner	155	191	161	197	146	50	900
Medelbelopp (kr.)	34: 47	21: 94	21: 44	25: 36	21: 62	28: 31	26: 69

Kommuner med de högsta socialhjälpkostnaderna per capita 1967

Län	Kommun	Kostnad (kr.)	Län	Kommun	Kostnad (kr.)
BD	Tärendö	72	H	Gamleby	50
M	Vellinge	71	P	Steneby	50
BD	Junosuando	65	R	Skövde	50
Y	Helgum	64	BD	Arvidsjaur	49
BD	Karesuando	61	R	Hökensås	49
Y	Ramsäle	58	S	Finnskoga-Dalby	48
A	Stockholm	55	B	Solna	48
E	Norrköping	55	O	Lane-Ryr	47
Z	Ström	54	O	Kville	46
D	Eskilstuna	50	R	Lugnås	46

Med hänvisning till vad här anförts hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få ställa följande frågor:

Avser herr statsrådet medverka till att specificerad kostnadsstatistik med angivande av orsakerna till socialhjälpstutbetalningarna upprättas för de olika kommunerna?

Anser herr statsrådet att tillämpningen av socialhjälpslagen i tillfredsställande omfattning sker i enlighet med socialstyrelsens anvisningar och att de normer som dessa anvisningar och socialhjälpslagen anger kan ligga till grund för en enhetlig praxis?

Vill herr statsrådet inför kammaren redogöra för orsakerna till de stora

skillnaderna även till synes likvärdiga kommuner emellan då det gäller socialhjälpkostnaderna räknade per kommuninnevärdare?

Denna anhållan bordlades.

§ 16

Upplästes och lades till handlingarna följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet vid sammanträde med herr talmannen och herr förste vice talmannen samt de kammarens ledamöter, som blivit utsedda att jämte talmännen tillsätta kammarens kanslipersonal, den 25 februari 1970.

1 §

Maskinskrivaren vid snabbprotokollet herr Vincent Landén utsågs att från och med den 1 mars 1970 tills vidare biträda kammarens förste stenografer med vissa expeditionella göromål.

2 §

Vid sammanträde den 14 januari 1970 hade fru Kjerstin Sohlberg och fru Ingrid Eldin utsetts att med halvtidstjänstgöring tillsammans uppehålla en tjänst som maskinskrivare vid snabbprotokollet.

Herrar deputerade beslöt nu utse dels fru Sohlberg att från och med den 1 mars 1970 uppehålla en vakant tjänst som maskinskrivare, dels fru Ebba Stiernstedt att i fru Sohlbergs ställe med halvtidstjänstgöring tillsammans med fru Eldin uppehålla en tjänst som maskinskrivare.

3 §

Vid sammanträde den 16 oktober 1969 beviljades den lönegradsplacerade stenografen fru Majken Carlbom partiell tjänstledighet för enskilda angelägenheter motsvarande 22,5 procent av sådan

stenografs normalarbetstid från och med nämnda dag tills vidare.

Herrar deputerade beslöt nu förordna den arvodesanställda stenografen Bengt Henningsson att från och med den 1 april 1970 såsom fyllnadstjänstgöring fullgöra de göromål som åvilat fru Carlbom om hon icke åtnjutit ledighet; och skulle Henningsson härför uppbära arvode med 22,5 procent av lönen i löneklass A 23.

In fidem

Sune K. Johansson

§ 17

Meddelande om enkel fråga

Meddelades, att herr talmannen tillställts en enkel fråga av fru *Sundberg* (m) till herr statsrådet och chefen för industridepartementet angående tidpunkten för uttag av elkraft från statliga kärnkraftverk.

Kammarens ledamöter åtskildes här efter kl. 17.05.

In fidem

Sune K. Johansson

Fredagen den 27 februari

Kl. 14.00

§ 1

Justerades protokollet för den 19 innevarande februari.

§ 2

Föredrogs den av herr *Ringaby* (m) vid kammarens nästföregående sammanträde gjorda, men då bordlagda anhållan att få framställa interpellation till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet angående variationerna i socialhjälpkostnader mellan olika kommuner.

Kammaren biföll denna anhållan.

§ 3

Interpellation ang. upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa stater

Ordet lämnades på begäran till

Herr HERMANSSON (vpk), som yttrade:

Herr talman! Frågorna om erkännande av nya stater och om upprättande av diplomatiska förbindelser med dessa har vid flera tillfällen under de senaste åren diskuterats i riksdagen med anledning av väckta motioner samt

Interpellation ang. upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa stater

framställda interpellationer och enkla frågor. I en interpellationsdebatt i andra kammaren den 7 december 1967 redogjorde utrikesministern för de principer som regeringen följer när det gäller erkännandefrågor. Två krav sades ställas på vederbörande främmande stater, nämligen dels att de har ett rimligt mått av självständighet utåt, dels att de också visar rimlig stabilitet inåt.

»Det är vanlig praxis att en ny stat blir erkänd av de andra medlemmarna av folkkrätssamhället», står det i en vid de nordiska universiteten allmänt använd lärobok i folkkrätt. Liknande synpunkter framhäves i motsvarande svenska läroböcker. Det normala är alltså att andra stater erkännes. Att andra stater icke erkännes är däremot en avvikelse från praxis. Debatterna i riksdagen under efterkrigstiden har i huvudsak gällt det anmärkningsvärda förhållandet att Sverige icke erkänt Tyska demokratiska republiken, Demokratiska folkrepubliken Korea och Demokratiska republiken Vietnam. Diplomatiske förbindelser har numera upprättats mellan Sverige och Demokratiska republiken Vietnam. Genom bildandet år 1969 av Republiken Sydvietsnams provisoriska revolutionära regering har frågan om diplomatiska förbindelser med denna kommit på dagordningen.

I detta sammanhang skall icke göras någon fullständig genomgång av den argumentation som från regeringens sida förts fram mot kraven om erkännande och upprättande av diplomatiska förbindelser med regeringarna i de nämnda staterna. Tyngdpunkten har under olika perioder lagts på olika argument. Det har t. ex. anförts att dessa stater omfattar halvor av länder som splittrats till följd av det andra världskriget — vilket som bekant avslutades för 25 år sedan — och att dessa delade länder fortfarande utgör skärningspunkter för stormakternas intressen. Det har också sagts att ett erkännande av staterna i fråga skulle kunna tolkas som en åt-

gärd som bidrog till att länderna definitivt skulle förbli delade. Denna argumentation har dock av någon anledning icke ansetts utgöra hinder för Sveriges erkännande av de stater som upprättats på den andra halvan av berörda länder. Ett annat argument som framförts har varit att det icke skulle stå i överensstämmelse med Sveriges neutralitetspolitik att erkänna Tyska demokratiska republiken o. s. v. De som framför detta argument förräder en egendomlig och icke godtagbar uppfattning om vad neutralitet och alliansfrihet innebär. Ytterligare har påståtts att ett erkännande från Sveriges sida av staterna i fråga icke skulle vara ägnat att bidra till en minskning av den internationella spänningen i berörda områden. Påståendet innebär i sin konsekvens ett underkännande av värderingar som brukar ligga bakom erkännande av andra stater, nämligen att ett utvidgat umgänge mellan staterna kan vara en faktor som bidrar till att bevara freden.

Det kan enligt min mening icke anföras några som helst vägande skäl varför Sverige skulle fortsätta att beträffande Tyska demokratiska republiken, Demokratiska folkrepubliken Korea och Republiken Sydvietsnams provisoriska revolutionära regering följa andra principer än dem som är normala, d. v. s. att främmande stater erkännes och att diplomatiska förbindelser upprättas. Den senaste tidens utveckling understryker ytterligare det nödvändiga i en omedelbar omprövning av den hittills förda politiken i de anförda erkännandefrågorna.

Med hänvisning till det anförda anholder jag om andra kammarens tillstånd att till hans excellens herr ministern för utrikes ärendena få framställa följande frågor:

När ämnar regeringen ta initiativ för att upprätta diplomatiska förbindelser med

a) Tyska demokratiska republiken,

Interpellation ang. upprättande av diplomatiska förbindelser med vissa stater

- b) Demokratiska folkrepubliken Korea,
 c) Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering?

Denna anhållan bordlades.

§ 4

Till bordläggning anmäldes utrikesutskottets utlåtanden:

nr 2, i anledning av motioner om upprättande av diplomatiska förbindelser med Demokratiska Folkrepubliken Korea, och

nr 3, i anledning av motioner om upprättande av diplomatiska förbindelser med Republiken Sydvietnams provisoriska revolutionära regering;

statsutskottets utlåtanden och memorial:

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts i statsverkspropositionen gjorda framställningar rörande utgifterna för budgetåret 1970/71 inom utrikesdepartementets verksamhetsområde,

nr 30, i anledning av motioner om ökad decentralisering till länsorgan av den statliga förvaltningen, och

nr 31, angående överlämnande till utrikesutskottet av viss del av två till statsutskottet hänvisade likalydande motioner;

bevillningsutskottets betänkande nr 14, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunalskattelagen (1928: 370);

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 10, i anledning av motioner om ett handlingsprogram för näringspolitiken,

nr 11, i anledning av motioner angående skattemotsvarigheten för postbanken,

nr 12, i anledning av motioner om representation för riksdagen vid bolagsstämmor i statliga företag,

nr 13, i anledning av motioner om

utrednings- och kansliresurser åt riksdagens representanter vid bolagsstämman i Statsföretag AB, och
 nr 14, om användande av riksbankens vinst för år 1969;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 6, i anledning av motioner dels om åtgärder för att stärka konsumenternas ställning, dels ock angående konsumentupplysning, såvitt motionerna behandlats av första lagutskottet,

nr 7, i anledning av motioner angående straffbestämmelserna för onykterhet till sjöss, och

nr 8, i anledning av motion om värdesäkring av trafiklivräntor, m. m., såvitt motionen behandlats av första lagutskottet;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till allmän arbetstidslag, m. m., jämte motioner i ämnet,

nr 2, i anledning av motioner om avskaffande av inkomstprövningen beträffande änkepension i vissa fall,

nr 3, i anledning av motioner om de s. k. trettioårs- och femtonårsreglerna i tilläggs pensioneringen,

nr 4, i anledning av motioner om socialförsäkringsskyddet för företagare och fria yrkesutövare,

nr 5, i anledning av motioner om frivillig tilläggs sjukpenning vid barns börd, m. m., och

nr 6, i anledning av motioner angående reglerna för tilläggs sjukpenning vid havandeskap;

tredje lagutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om upphävande av affärstidslagen,

nr 2, i anledning av motioner om provisoriskt körkort,

nr 3, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i förordningen (1961: 309) om bekämpande av salmonellainfektion hos djur m. m.,

nr 4, i anledning av motioner om obligatorisk reflexanordning för gående, m. m.,

nr 5, i anledning av motioner om förbud mot vissa spelautomater,

nr 6, i anledning av motioner om tidsbegränsning av körkort, och

nr 7, i anledning av motioner om möjlighet att delegera beslut enligt naturvårdslagen till kommunalt organ; samt

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 1, i anledning av motioner om slopande av excellenstiteln för stats- och utrikesministrarna,

nr 2, i anledning av motioner om åtgärder för att stimulera till gåvor för religiösa m. fl. ändamål, och

nr 3, i anledning av motion om prenumeration på dagstidningar inom statliga institutioner.

§ 5

Tillkännagavs, att följande Kungl. Maj:ts propositioner överlämnats till kammaren:

nr 28, med förslag till kungörelse om handel med preventivmedel,

nr 30, med förslag till lag om utlämning till Danmark, Finland, Island, eller Norge för verkställighet av beslut om vård eller behandling, m. m., och

nr 48, med förslag till lag om tillfällig vattenreglering under år 1970.

Dessa propositioner bordlades.

§ 6

Till bordläggning anmäldes följande berättelser från riksdagens revisorer, nämligen:

över verkställd granskning av riksbankens tillstånd, styrelse och förvaltning under år 1969; samt

över verkställd granskning av riksgäldskontorets tillstånd, styrelse och förvaltning under budgetåret 1968/69.

§ 7

Upplästes följande till kammaren inkomna ansökan:

Till Riksdagens andra kammare

Härmed får vi anhålla om ledighet från riksdagsarbetet den 4—6 mars 1970 för deltagande i statsutskottets femte avdelnings studieresa till Nybro, Malmö och Borås.

Stockholm den 27 februari 1970

*Sigurd Lindholm
Harald Almgren
Carl-Wilhelm Lothigius
Arne Blomkvist
Ingvar Svanberg
Börje Nilsson
Karl-Erik Eriksson
Rolf Clarkson*

Kammaren biföll denna ansökan.

Kammarens ledamöter åtskildes här-
efter kl. 14.02.

In fidem
Sune K. Johansson